

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra církevních dějin a patristiky

Diplomová práce

**Náboženský život katolické církve Sokolovského vikariátu
v materiálech církevního tajemníka 1949 – 1960**

Vedoucí práce: doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Petr Klokočka

Studijní obor: Pastorační asistent

Ročník. 5.

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

31. března 2010

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále děkuji Pateru Peteru Fořtovi za všestrannou podporu při zpracovávání a vyhledávání dat.

Obsah:

Úvod:	8
1. kapitola: Sokolovsko obecně.....	10
<i>1.1. Dějiny Sokolovska.....</i>	<i>10</i>
<i>1.2.Sokolovsko po válce</i>	<i>13</i>
<i>1.2.1. Odsuny.....</i>	<i>13</i>
<i>1.2.2. Církev v letech 1945 – 1949.....</i>	<i>15</i>
2. kapitola: Jak vypadala organizace státního dozoru nad církvemi	
– úloha církevního tajemníka.....	17
<i>2.1. Ústava z roku 1948.....</i>	<i>18</i>
<i>2.2. Státní správa ve věcech církví a náboženských společností.....</i>	<i>19</i>
<i>2.3. Přijetí a účel zákona.....</i>	<i>21</i>
<i>2.4. Vývoj státní správy ve věcech církví a náboženských společností.....</i>	<i>23</i>
<i>2.5. Praktické úkoly státní správy ve věcech církví</i>	
<i>a náboženských společností.....</i>	<i>23</i>
<i>2.6. Hospodářské zabezpečení církví a náboženských společností.....</i>	<i>25</i>
<i>2.7. Skutečný účel hospodářského zabezpečení.....</i>	<i>26</i>
<i>2.8. Hlavní instituty zákona.....</i>	<i>26</i>
<i>2.8.1.Duchovenské stupnice a udělování státního souhlasu.....</i>	<i>29</i>
<i>2.9. Právní subjektivita církví a náboženských společností.....</i>	<i>30</i>
<i>2.10. Právní povaha církevního majetku.....</i>	<i>30</i>
<i>2.11. Státní a náboženské svátky.....</i>	<i>31</i>
<i>2.12. Úloha církevního tajemníka.....</i>	<i>31</i>
3. kapitola: Sledování a omezování náboženského života	
v Sokolovském vikariátu.....	32

3.1. Farnosti ve vikariátu.....	32
3.1.1. <i>Církevní obřady.....</i>	35
3.1.2. <i>Účast na církevních obřadech.....</i>	39
3.2. Sdružení katolické mládeže.....	42
3.3. Církevní život z pohledu strany a církevního tajemníka.....	43
3.3.1. <i>Situace církve v okresech Kraslice a Sokolov</i>	43
3.3.2. <i>Zrušení evidence náboženského vyznání.....</i>	46
3.3.3. <i>Nežádoucí živly.....</i>	47
3.3.4. <i>Odchody z církve.....</i>	48
3.3.5. <i>Zkušenosti církevního tajemníka s duchovními.....</i>	49
3.3.6. <i>Církev a lidové zemědělství.....</i>	50
3.3.7. <i>Vnikání do soukromí lidí ze strany OCT.....</i>	52
3.3.8. <i>Jsi nepohodlný, jsi přeložen.....</i>	53
3.3.9. <i>Církevní tajemník – obyčejný člověk.....</i>	54
3.3.10. <i>Schůzka církevní pětky v Sokolově.....</i>	56
3.3.11. <i>Předávání matrik.....</i>	57
3.3.12. <i>Církev v roce voleb.....</i>	58
3.3.13. <i>Církevní politika v Sokolovském vikariátu v letech 1955 – 1958.....</i>	59
3.3.14. <i>OCT v Kraslicích po převzetí kompetencí z ONV Sokolov.....</i>	61
3.3.15. <i>Porada duchovních v Kraslicích.....</i>	65
3.3.16. <i>Kaplan Sokol zastupuje vikáře Feixe.....</i>	66
3.3.17. <i>Výměna stráží.....</i>	67
3.3.18. <i>Religiozita obyvatel na Kraslicku.....</i>	68
3.3.19. <i>Náprava nedostatečného zajištění církevně politické situace.....</i>	69
3.4. Duchovní a jejich vztahy s režimem.....	70
3.4.1. <i>Dr. Josef Buczko.....</i>	71
3.4.2. <i>Dr. Zichrasser.....</i>	72
3.4.3. <i>Vander Nielen.....</i>	74
3.4.4. <i>Jaroslav Feix.....</i>	74

3.4.5. <i>Jan Roth</i>	76
3.4.6. <i>Vladimír Sokol</i>	77
3.4.7. <i>Slib duchovního římskokatolické církve</i>	78
3.4.8. <i>Směrnice k překádrování duchovních</i>	79
3.4.9. <i>Státní souhlas</i>	82
3.5. <i>Tajemník a vyučování náboženství</i>	82
3.5.1. <i>Právní podmínky pro vyučování náboženství</i>	82
3.5.2. <i>Realita vyučování náboženství</i>	83
3.5.3. <i>Péče státního aparátu o vyučování náboženství</i>	85
3.5.4. <i>Neposlušní příslušníci strany</i>	87
3.5.5. <i>Prozatímní zpráva o průběhu přihlášek do výuky náboženství</i>	88
3.5.6. <i>Ředitelé škol a jejich boj s vyučováním náboženství</i>	89
3.6. <i>Řeholní život ve vikariátu</i>	92
4. kapitola: <i>Církevní budovy a jiné majetky</i>	94
4.1. <i>Důvody chátrání církevních budov</i>	94
4.2. <i>Marný boj vikáře Feixe</i>	95
4.3. <i>Zájem ze strany odborníků</i>	97
4.4. <i>Snaha o stavbu nových církevních objektů</i>	98
4.5. <i>Kostely které zmizely</i>	99
4.5.1. <i>Kostel sv. Michaela v Čisté</i>	99
4.5.2. <i>Kostel sv. Anny v Habartově</i>	99
4.5.3. <i>Kostel Nejsvětější Trojice v Lipnici</i>	100
4.5.4. <i>Kostel sv. Václava v Smrkovci</i>	100
4.5.5. <i>Kostel sv. Jakuba</i>	101
Závěr	102
Prameny a literatura.....	104

Úvod

Sokolovský vikariát v letech 1949 – 1960. Téma, které má odkrýt nedávnou historii církevního života na západní hranici našeho státu. Cílem diplomové práce je ukázat, jak se práce církevního tajemníka a působení Komunistické strany odráželo v činnosti církve a jak politická situace působila na činnost duchovních i věřících v těchto letech. Mým záměrem je ukázat Sokolovský vikariát a jednotlivé duchovní z pohledu církevního tajemníka. Budu se snažit nalézt odpověď i na to, jaký vliv a jestli vůbec, měl komunistický režim právě na tyto duchovní a jak se jejich prostřednictvím snažil působit na věřící.

Jako podklady ke zpracování celku byly použity dobové materiály z Okresního archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích a Catalogus cleri z roku 1948. Z literatury pak knihy od autorů Vladimíra Bystrova, Zdeňka Demela, Jiřího Hanuše, Libora Jana, Miroslava Jirky, Josefa Kořenka, Václava Kotěšovce, Václava Vaška a spoluautorů Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše, Miloslava Bělohávků a Tomáše Jílka, Marka Čejky a Jiřího Hanuše, Dominika Duky a Milana Badala a Ludka Krčmáře, Zdeňka Procházky a Jiřího Soukupa. Z elektronických dokumentů jsem použil literaturu od Petra Jagera. Všichni tito autoři hovoří o době, která je zde popisována, každý však samozřejmě ze svého pohledu a zaměření.

S ohledem na cíl práce a na použité zdroje jsem zvolil strukturu práce v jednotlivých tématických okruzích, které se někdy vzájemně překrývají a doplňují. V pasážích, které ukazují na smýšlení církevních tajemníků a jejich konání i názory, jsem se snažil zachovat autentickou syrovost jejich projevu, která dle mého názoru také dokresluje samotný celek zachycené doby.

V první kapitole nahlédneme do historického období Sokolovska a zamyslíme se nad odsuny a činnostmi církve v letech 1945-1949. Druhá kapitola nám ve dvanácti podkapitolách nastíní, jak vypadala organizace státního dozoru nad církvemi a jaká v tomto systému byla úloha církevního tajemníka. Ve třetí kapitole se budu snažit vystihnout, jak vypadalo sledování a omezování náboženského života v Sokolovském vikariátu, a to hned v několika

podkapitolách. Tyto hovoří o jednotlivých farnostech, činnosti církevního tajemníka ve vikariátu, o katolické mládeži v Kraslicích, vztazích duchovních s režimem, o vyučování náboženství a řeholním životě na Sokolovsku. Čtvrtá kapitola hovoří o církevních budovách a má také několik podkapitol, ve kterých se snažím odpovědět na důvody chátrání církevních budov, dále pak na šance vikáře Feixe v boji za záchranu těchto objektů. Snažím se i ukázat, že byla snaha stavět nové církevní objekty a v neposlední řadě se zmiňuji o těch místech, která dnes již neexistují.

Při zpracování této diplomové práce jsem použil metodu přímou a komparativní.

1. Sokolovko obecně

1.1. Dějiny Sokolovska

V období od ukončení války do konce šedesátých let prošlo Sokolovsko proměnami, které vedly k výraznému a společenskému rozkvětu celého okresu. Geografické a demografické údaje nám hned v úvodu napoví, že Sokolovsko patří ke krušnohorské soustavě, vzniklé v období třetihor. Vodopisně patří celá oblast Sokolovska k jedinému systému řeky Ohře, do níž se vlévají všechny řeky a potoky tohoto území. Největším z přítoků je Svatava, která se vlévá do Ohře na území města Sokolov. Nejvyšším vrcholem je Špičák (991 m) u obce Stříbrná. Nejvýše položenou obcí je Přebuz (886 m) a nejnižše leží Královské Poříčí (296 m). Svou průměrnou nadmořskou výškou 603 m patří Sokolovsko mezi nejvýše položené okresy v Západních Čechách.

Klimatické poměry jsou poněkud drsnější. Hraniční hory byly odedávna drsné. Sokolovsko vyniká značným přírodním bohatstvím. Už ve středověku byla využívána hojná ložiska vzácných a užitkových rud. Rozhodující význam měla v šedesátých letech těžba a zpracování hnědého uhlí, průmysl chemický, sklářský a strojírenský. Rozlohou 753 km patří Sokolovsko, včetně Kraslicka, mezi menší okresy.

Sokolovskem šly dějiny – podle starých letopisů, archivních dokumentů, četných archeologických nálezů a studií bylo Sokolovsko osídleno již ve střední době kamenné. Především na vyvýšených březích Ohře u Šabiny, Těšovic a Lokte. V pátém a šestém století našeho letopočtu byl zdejší kraj osídlen slovanským kmenem Sedlčanů. Tyto dávné obyvatele dodnes připomínají původní slovanské názvy obcí, osad i některých vodních toků se zbytky hradišť, jako např. Svatava, Těšovice, Březová, Dasnice, Bukovany, Libava apod.

V údolí Ohře byly výhodné podmínky pro zemědělství, jehož produkty byly hlavní obživou dávných obyvatel. Vlivem postupného vývoje a oddělování řemesel, vnějšího nepřátelského ohrožení, obchodních styků a vznikem soukromého vlastnictví, zvýšila se moc kmenových náčelníků, vojvodů a knížat.

To všechno vedlo k zániku rodového slovanského zřízení a ke vzniku feudální společnosti. V 8. – 9. století vznikají větší oblasti: na západě oblast Chebska a celé dnešní Sokolovsko s částí Karlovarska vytvářelo oblast Sedlecka, které bylo v 9. století připojeno k přemyslovskému státu.

Koncem 11. a počátkem 12. století povolal vladyka Hroznata do zdejší oblasti Chody, aby střežili důležitou kynšperskou soutěsku a zemské cesty podél řek Ohře a Svatavy. Z této doby se také zachovaly názvy měst a obcí jako Chodov, Stará Chodovská apod. Zdejší oblastí procházela známá Via Regia – královská obchodní cesta, vedoucí povodím Ohře do Bavorska. Ve Svatavě se křížovala s erfurtskou cestou zvanou solnou, která sloužila především obchodu se solí a spojovala Prahu s Erfurtem. Na tyto cesty navazovaly další, které vedly do vnitrozemí a sloužily rozvoji obchodu i kulturních styků. Využívali je též nepřátelé k četným válečným vpádům a nájezdům.

V letech 1180 – 1212 pokusili se němečtí feudálové připojit zdejší kraj k Chebsku, již dříve dobytému. Bylo to i součástí plánu německého císaře Friedricha Barbarossy na rozložení českého státu. Koncem 12. a počátkem 13. století začali do oblasti pronikat němečtí kolonisté, které lákalo především rudné bohatství. V podhůří Krušných hor i ve Slavkovském lese se těžila měď, zlato, stříbro, cín, olovo a železná ruda. Postupným porobením drobného rolnictva se i na Sokolovsku dovršuje ve 13. století proces feudalizace. Celé dlouhé období vývoje feudální společnosti se vyznačovalo rozvojem měst, řemesel, manufaktur a obchodu na jedné straně a soustavnými boji mezi feudály a nastupující buržoazií na straně druhé. Buržoazii tehdy reprezentovali měšťané z Kraslic, Horního Slavkova, Lokte, Kynšperka, Sokolova i některých menších míst. Docházelo též k třídním konfliktům, ke vzpourám městské chudiny, horníků, sedláků, k selským a hornickým bouřím v Kraslicích, Lomnici, Horním Slavkově, Jehličné a v Hruškové.

Všechny tyto události měly z velké části též charakter nacionální politiky německých feudálů. Ta se často prolínala s náboženskými vlivy v duchu hesla: Rozděl a panuj! Po celá další staletí podnikali mocní němečtí feudálové časté vojenské vpády na území Čech přes Sokolovsko, pod záminkou boje proti

českému kacířství.

Koncem první světové války zapůsobily mezi zdejšími Němci snahy Lodgmanna von Auen o vytvoření samostatné republiky tzv. Deutschbohmen. V době předmnichovské republiky byla značná část německých dělníků členy tzv. sudetoněmecké strany (SDP), vedené Konrádem Henleinem. Dlouhodobé plány německých nacionalistů na odtržení českého pohraničí od historických zemí českého státu byly realizovány po mnichovském diktátu. V roce 1938 byly tzv. Sudety připojeny k Hitlerově říši.

Německá nacistická strana si vyvolila tehdejší Falknov, dnešní Sokolov, za své hlavní shromaždiště. Bylo to po porážce dolnorychnovské stávkou sklářů, která byla krvavě potlačena policií a četnictvem. Městem stále pochodovaly uniformované, vojensky organizované bojůvky henleinovských turnerů z celého pohraničí i sousedního fašistického Německa. V pompézních průvodech se nosily prapory s hákovými kříži, zpívaly se německé nacistické písně a skandovala protistátní hesla. Československá policie vůbec nezakročila. Dne 13. září 1938 došlo v Habartově (Haberspirku) k ozbrojenému přepadení četnické stanice henleiny, při čemž byli zavražděni čtyři příslušníci četnictva. K podobným událostem došlo i na Bublavě, v Krajkové a dalších místech. Během druhé světové války vzniklo na území dnešního sokolovského okresu přes padesát tzv. pracovních a zajateckých táborů a ženský koncentrační tábor ve Svatavě. Na Sokolovsku žilo v té době více než 146 tisíc obyvatel převážně německé národnosti. Celé období boje proti fašismu se vyznačuje odhodláním a nasazením životů za národní a státní samostatnost. Fašisté byli z naší vlasti vyhnáni. To už se psal květen roku 1945. Sovětská armáda a její příslušníci obsadili Chodov a jeho okolí. Od Kynšperka vstoupila do okresu vojska americké armády.

V roce 1945 došlo k znárodnění průmyslu a všechny doly na Sokolovsku byly spojeny v národní podnik Falknovské hnědouhelné doly. V letech 1948 až 1955 vzrostla těžba uhlí z pěti a půl milionů tun na devět milionů tun uhlí. Celý přírůstek těžby již zabezpečovaly povrchové doly.

Ekonomická síla okresu vzrostla v roce 1960 po rozhodnutí o vytvoření nových územních celků. K původnímu okresu Sokolov přibýly Kraslicko,

Hornoslavkovsko a Chodovsko s rozvinutým strojírenstvím, spotřebním průmyslem, s řadou zemědělských závodů a s rozsáhlým lesním hospodářstvím.

Začalo vznikat také nové zemědělství, které zažívalo jako všude v republice problémy kolektivizace. Hned po únorovém puči věnovaly okresní orgány pozornost zemědělství a jeho přestavbě na velkovýrobních základech. Bylo založeno pastvinářské družstvo v Lítově a postupně vznikala i první strojní družstva. V roce 1949 byl vytvořen první Státní statek Hřebeny, který v dalším roce přesídlil do Kraslic. V letech 1949 až 1950 vznikala první jednotná zemědělská družstva, bez nichž si nelze představit poúnorový převrat venkova v socialistický venkov. V roce 1950 jich bylo již dvacet.

Pilná a obětavá práce lidí pod vedením komunistické strany přeměnila staré dobré Falknovsko na nové socialistické Sokolovsko. Při změně samotného názvu města z Falknova na Sokolov, vyzval armádní generál soudruh Svoboda obyvatele Sokolova, aby bojovali svou každodenní poctivou prací za mír a socialismus tak statečně, jako bojovali hrdinové ukrajinského Sokolova proti hitlerovskému fašismu a mnozí položili své životy (aniž to tušili) za vznikající socialistickou vlast. Přejmenování města se uskutečnilo dne 31. března 1948. Tehdy také byl armádní generál Ludvík Svoboda jmenován čestným občanem Sokolova.¹

1.2. Sokolovsko po válce

1.2.1. Odsuny

Důležitou událostí, která ovlivnila životy všech obyvatel v pohraničí a samozřejmě i život náboženský, se staly odsuny (vysídlení) německého obyvatelstva. Bývalí funkcionáři henleinovského a nacistického hnutí nečekali na postupimská rozhodnutí a vědomi si svých provinění, hledali už v prvních dnech po válce azyl na území obsazeném americkou armádou. Mnozí zemědělci

¹ Srov. Jirka M. *Sokolovsko*, Sokolov, J.T. České Budějovice, 1978, s. 9-18.

odmítali pracovat na svých polích. Tvrdili, že je zbytečné udržovat usedlosti, když o ně přijdou

Němci byli rozděleni do kategorií I. - VIII. Byla provedena evidence všech Němců na základě evidenčních lístků. Z odsunu byli vyňati specialisté. Nepostradatelní Němci byli zařazeni do sedmé kategorie. Hlavní odsuny probíhaly od února 1946. Mnozí antifašisté se dobrovolně hlásili k odsunu do tzv. sovětské zóny, kde se začaly tvořit organizace Jednotné socialistické strany Německa.

1. února 1946 se obrátil zmocněnec pražského arcibiskupského ordinátu na Okresní správní komisi s žádostí, aby němečtí duchovní byli, pokud se neprovinili, posláni až s posledním transportem, aby mohli vést a řádně předat matriky. Mnoho Němců tehdy žádalo o československé státní občanství, to ale bylo uděleno jen menšině z nich.

1. října 1946 opustil Kraslice 18. transport. 32 vagónů odvezlo 964 osob. K tomuto transportu bylo připojeno 8 vagónů z Karlových Varů. 11. října odjelo 756 osob v 25 vagónech. K nim bylo připojeno 15 vagónů z Aše. 20. transport odjel 22. října a bylo v něm 241 osob. V listopadu již k žádnému transportu nedošlo.

Celkem tedy bylo z Kraslicka v roce 1946 odesláno 20 transportů s 22.461 osobami. Odešlo i 1.261 antifašistů, kteří měli zvláštní transporty.

Odešlo	Do zóny USA	Do zóny SSSR
Celkem		
Z okresu Kraslice	20.006 osob	2.455 osob
22.461		
Jen z města Kraslice	10.200 osob	1.106 osob
11.306		

K 20. prosinci 1946 zůstalo na Kraslicku 4.462 osob německé národnosti a 7.764 českých osídlenců. Odsuny německého obyvatelstva neskončily jak se původně předpokládalo, létem nebo říjnem 1946. V říjnu americká správa uzavřela své území, a tak další transporty šly jen do pásma ruského.

Přístřeší našli vysídlenci v malých městech a vesnicích, protože rozbombardovaná velká města neměla přístřeší ani pro vlastní obyvatele. Velkým problémem byla však skutečnost, že v nových bydlištích většinou nebyla pracovní místa. A tak již po krátké době došlo k dalším přesunům do míst, kde nacházeli pracovní příležitosti. Některé rodiny se takto stěhovaly dvakrát i třikrát. Většina vysídlených obyvatel z Falknovska a Kraslicka odešla do Bavorska a Hesenska.

Po válce a odsunu dosáhly např. Kraslice jen 28% předválečné hustoty obyvatelstva. V důsledku nedostatku pracovních sil došlo zejména v padesátých letech k značné devastaci řady zemědělských i průmyslových podniků, půdy i bytového fondu.²

1.2.2. Církev v letech 1945 – 1949

Porážka hitlerovského Německa neznamenal úlevu pro katolickou církev.³ Ta se po druhé světové válce musela vyrovnávat s mnoha problémy. Většina obyvatelstva žijící v této oblasti byla německého původu a většina mužů, všichni bojeschopní, odešli bojovat na Ruskou frontu a tam také v drtivé většině padli.

V době válečné byla církev pod přímým dohledem nacistických pohlavárů a tak prvním úkolem bylo vymanit se z tohoto sevření a začít opět svobodně působit a plnit svou společenskou úlohu. Úkol to byl v dané době nesnadný, ale poválečné nadšení pomáhalo překonávat problémy a německé obyvatelstvo, liturgicky vzdělané, a žijící většinou plnohodnotným křesťanským životem, naplňovalo kostely a podporovalo církev v jejím poválečném snažení. Zlom nastal s prvními odsuny a s novým osidlováním pohraničních oblastí, kam přicházeli Češi z oblastí Rumunska, Slovenska, Ukrajiny a mnoha dalších míst.

To vše sebou přinášelo celou řadu problémů, protože nikdo nebyl připraven na takovéto změny, a tak do té doby v mnoha místech naplněné a dobře fungující kostely a farnosti, stávaly se doslova vyliďněnými oblastmi. Toho dokázala v prvních poválečných letech využít dokonale Rudá armáda, která ať již cíleně,

² Srov. Kotěšovec V. *Kraslická kronika*, Domažlice, 2006, s. 215-218.

³ Srov. Malý, R. *Církevní dějiny*. Matice cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 2000, s. 265.

nebo v individuálních akcích, odvážela z kostelů, kaplí a jiných církevních míst především zlaté předměty a obrazy. K nim se v nemalém počtu přidávaly různé organizované skupiny a své samozřejmě vykonali i nově příchozí, kteří ve většině případů přicházeli do opuštěných, ale jinak plně funkčních vesnic, které začali rabovat, včetně církevního majetku, a posléze je opouštěli a odcházeli jinam.

„Železná opona byla spuštěna a svět byl rozdělen na „Západ“ a „Východ“, nejen mezi státy zneprátelených bloků, ale i uvnitř států „tábora míru“, tedy i u nás v Československu. Důležité pro vývoj společnosti bylo také to, že pominulo původní nadšení pro naše „ruské bratry-osvoboditele“.⁴

Již z tohoto nepatrného náznaku událostí je zřejmé, že v okamžiku uchopení moci komunisty měla církev v pohraniční oblasti Sokolovského vikariátu mnoho starostí se záchranou budov i jejich vybavení a totální výměna obyvatelstva ji našla spíše nepřipravenou. Únorový puč jí poté vrazil dýku do zad a ze všech svých sil se snažil vymazat tuto nedílnou součást společnosti ze života všech lidí.

Tato politická změna přinesla zásadně novou situaci pro demokratickou část společnosti a její instituce, které se velmi rychle dostaly do nesvobodného a nerovnoprávného postavení a krok za krokem byly znásilňovány. Katolická církev byla pro svůj vliv mezi poměrně velkou částí obyvatelstva a univerzální rozměr s centrem v zahraničí, považována komunisty za vážnou překážku k ovládnutí společnosti a označili ji proto za nebezpečného protivníka a v prvních letech dokonce za nepřítele číslo jedna.⁵

Necelé tři poválečné roky se z tohoto pohledu ukazují jenom jako krátké mezidobí svobody, navíc v omezené, tzv. lidové demokracii. Byly však pro všechny demokratické síly ve společnosti a pochopitelně i pro církev velmi důležité, protože v nich mohly s velkým dynamismem obnovit své síly a činnost.⁶ Avšak restaurovat situaci církve na předválečný stav a současně vybudovat nové struktury, odpovídající poválečné situaci, k tomu to byla doba krátká.⁷

⁴ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 58.

⁵ Srov. Jan, L. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. CDK, Brno, 2000, s. 82.

⁶ Srov. Jan, L. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. CDK, Brno, 2000, s. 81.

⁷ Srov. Hanuš, J. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. CDK, Brno, 2005, s. 63.

Vstup komunistického živilu do života církve se začal uplatňovat na všech úrovních. Katolická církev působící na Sokolovsku měla v tomto pohledu velké štěstí, protože většina obyvatel, kteří přišli ze zahraničí, byla věřící, a tak kostely v dosídlovaných místech byly naplněné a komunistickým církevním tajemníkům se příliš nedařilo naleptávat vzájemnou soudržnost mezi klérem a věřícími. A tak v místech, kde došlo během bouřlivých poválečných změn v pohraničí k zničení místních kostelů a kaplí, byla ze strany církve snaha budovat nové kostely a místnosti sloužící liturgickým účelům.

2. Jak vypadala organizace státního dozoru nad církvemi – úloha církevního tajemníka

Církev byla něčím, co se stalo pro nový totalitní režim, který uchopil moc ve státě, krajně nežádoucím. A tak jako se Komunistická strana snažila mít kontrolu nad vším a všemi a chtěla organizovat veškeré dění, nemohlo toto konání minout ani církev. *Proč se pohané bouří, proč národy strojí marné plány? Proč pozdvihují se pozemští králové a vladaři se spolu umlouvají proti Hospodinu a jeho Pomazanému? (Žl 2,1-4). Ježíš dokonce říká, že tak tomu bude vždycky: Budou vás mučit a zabíjet, u všech národů budete pro mé jméno v nenávisti (Mt 24,9). Prožili jsme to za nacistů, ještě více za komunistů. Dvě rozdílné ideologie, obě totalitární, nesnášející vedle sebe nic, co by mohlo zpochybnit jejich autoritu a oslabit jejich moc.*⁸

Od jara 1948 probíhala mezi zástupci státu a církve jednání, ovšem několikrát přerušena a komunisty od začátku považovaná za čistě účelovou.⁹ Komunističtí voliči si možná představovali, že po „únoru“ přijde k moci dělnická třída, ale mylili se. K moci přišli straničtí bossové a demokracie se hroutila. Nad veškerou mocí ve státě stálo ÚV KSČ v čele se svým vůdcem.¹⁰

⁸ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

⁹ Srov. Jan, L. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. CDK, Brno, 2000, s. 82.

¹⁰ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 69.

2.1. Ústava z roku 1948

Poté, co lid rozhodl, že lidově demokratický stát bude zbaven všech nepřátelských živlů, a nastoupil cestu k socialismu, došlo k výraznějšímu posunu i v rovině ústavní ochrany náboženské svobody. Na první pohled mohla ústava z 9. května 1948 vypadat příznivě, vzhledem k náboženským svobodám, avšak bylo v ní několik míst, o které se státní režim mohl opírat ve svém protináboženském boji.¹¹ Ze systematiky příslušných ustanovení ústavy č. 150/1948 Sb. (tzv. Ústava 9. května) je zřejmé, že došlo k posunu důrazu na *svobodu svědomí* (§ 15 odst. 1), která byla nadále spíše chápána jako ústavní opora oficiální ideologie ateismu v konkurenci s tradičními náboženskými vyznáními. Místo *víry v Boha*, vynucování víry v jednu „vševědoucí“, „vševědoucí“ a „všemohoucí“ Stranu.¹²

Hlavním cílem ústavodárce mělo být právě „*zlepšení právních poměrů bezvěrců*“. Svoboda svědomí a vyznání nebyla koncipována jako právo absolutní, nýbrž byla limitována výkonem občanských povinností uložených zákonem (§ 15 odst. 2), což bylo jedním z příznaků expanze totalitní moci do etické sféry jednotlivce. Podstatným ústavním základem pro potlačení reálné náboženské svobody bylo podmínění výkonu náboženského vyznání (či bezvyznání) a jednotlivých úkonů nejen veřejným pořádkem a dobrými mravy, nýbrž i stanovením podmínky, že výkon práva nesmí být „*zneužíván k nenáboženským účelům*“. Pokud státem důsledně organizovaná redukce působení církví včetně faktické kontroly výkonu kultu na základě tzv. *církevních zákonů* hledala nějaké své ospravedlnění v rovině ústavního práva, byl to právě odkaz na nutnost ochrany věřících před zneužíváním výkonu svobody vyznání *k nenáboženským účelům*, či přímo před *manipulací věřících* proti lidově demokratickému zřízení. Ustanovení § 17 odst. 2 ústavy č. 150/1948 Sb. bylo zohledněno i v zákoně č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, ze dne 6. října 1948,

¹¹ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 41-42.

¹² Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

který ve svém ustanovení § 28 obsahoval skutkovou podstatu *zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce proti lidově demokratickému řádu* (tzv. *kazatelnicový paragraf*). Zákaz zneužití základního práva proti státu byl vyjádřen rovněž v § 37 odst. 2 ústavy č. 150/1948 Sb. prostřednictvím tzv. *antifašistické závory*, zakazující šíření nacismu, fašismu, náboženské a rasové nesnášenlivosti a nacionálního šovinismu.

Obecným teoretickoprávním znakem ústavní úpravy svobody vyznání byla převaha *individuálních* konfesních norem, které vymezují právní postavení jednotlivce, nikoli však již (kolektivní) práva církví a náboženských společností, a to po vzoru čl. 124 tzv. stalinské ústavy SSSR z roku 1936. Uvedená typologie konfesních norem ústavních nebyla ani ve vztahu k Ústavě 9. května samoúčelná, ale vyjadřovala i principy poměru státu k církvím. Součástí tohoto trendu byla i tzv. *privatizace náboženství*, tedy redukce náboženství pouze na úroveň „*věření*“ bez vnějších společenských a kulturních projevů.

Ústava 9. května připravila půdu pro *sekularizaci* právního řádu odstraněním norem, předpokládajících součinnost církví (církevní vedení matrik, uzavírání církevních sňatků) a plnou realizaci stranické *církevní politiky* prostřednictvím tzv. *církevních zákonů*, přijatých v roce 1949. Na činnost církví i jednotlivé duchovní následně dopadl tuhý státní dozor. Odstraněním ekonomické samostatnosti prostřednictvím zabavení veškerého zbývajícího hospodářského majetku a uvalením *hospodářského zabezpečení* s cílem získat ekonomickou kontrolu nad činností církví, komunisté získali zcela volnou ruku pro stanovování faktických mezí svobody vyznání.¹³

2.2. Státní správa ve věcech církví a náboženských společností

Na jaře 1949 komunistická moc odložila masku vyjednavče a začala uplatňovat dlouhodobou proticírkevní strategii.¹⁴

¹³ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.780.

¹⁴ Srov. Jan, L. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. CDK, Brno, 2000, s. 82-83.

Komunisté se snažili kromě jiného dostat pod svůj vliv také tisk, který považovali za jeden z důležitých propagandistických nástrojů, a proto hned po nastolení moci zastavili činnost všech kriticky píšících novin i časopisů. Kromě jiných i tehdy populárního týdeníku *Katolík*.¹⁵ Nedlouho poté vznikly nové noviny o kterých se tehdejší pražský arcibiskup Beran¹⁶ vyjádřil: „*Jsou vám před katedrálou rozdávány Katolické noviny: Já prohlašuji, že to nejsou katolické noviny, právě tak, jako Katolická akce není katolickou*“.¹⁷

13. června 1949 hlásil vatikánský rozhlas: Události v Československu a obzvláště posledních dnů ukazují, že československý katolicismus kapituloval. Nepřekvapilo nás, že k tomu došlo, ale překvapilo nás, že se našlo tolik katolických kněží v českých zemích i na Slovensku, kteří se dali oklamat a dali se na cestu rozkolu, do něhož chtějí strhnout svěřený jim lid. Lehkost s jakou vatikánský rozhlas odsoudil československý katolicismus a naše kněze, z nichž většina prokázala právě v těchto dnech statečnost svědčí, jak málo znali v Římě situaci v Československu.¹⁸

Protože od okamžiku, kdy začala příprava nových „církvních“ zákonů, biskupové proti nim mnohokrát protestovali, naposledy peticí vládě ze dne 21. října 1949.¹⁹

Prvním ze dvou klíčových tzv. *církvních zákonů* byl stručný šestiparagrafový zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, jehož hlavní myšlenkou bylo koncentrovat státní kontrolu církví a náboženských společností do rukou jednoho orgánu. Ústředním posláním Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) bylo „*dbáti o to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení, a zajistiti tak pro každého ústavou zaručené právo svobody vyznání, založené na zásadách náboženské snášenlivosti a rovnoprávnosti všech vyznání*“ (§ 2). V čele SÚC stál

¹⁵ Srov. Bystrov, V. *Svobodná nesvoboda*. Vyšší odborná škola publicistiky, Praha, 2006, s. 79.

¹⁶ V té době byl již internován.

¹⁷ Srov. Paulas, J., Šebek, J. *Katolické noviny 1949 – 1989*. Katolický týdeník, Praha, 2009, s. 8.

¹⁸ Srov. Vaško, Václav. *Neumlčená, Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Zvon, Praha, 1990, s. 72-73.

¹⁹ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev bojující 1950 -květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

ministr určený prezidentem republiky (§ 1). Zákon atrahoval působnost ostatních ústředních orgánů státní správy ve všech věcech církevních a náboženských (§ 3). Tím byla materie rámcového zákona vyčerpána, pročež ustanovení § 5 zákona zmocňovalo vládu k upravení podrobností vládním nařízením.²⁰ Proč ale komunisté viděli mezi všemi křesťanskými církvemi a náboženskými společnostmi právě v katolické církvi svého největšího nepřítele?²¹

2.3. Přijetí a účel zákona

Protože byla nejpočetnější, byla hierarchicky uspořádána a její hlava sídlila v „nepřátelské cizině“.²²

Při projednávání osnovy zákona dne 14. října 1949 byla diskuse spojena i s druhým církevním zákonem (č. 218/1949 Sb.-viz podkapitolu 4). Podle denního tisku se jako hosté parlamentního jednání zúčastnilo 150 katolických a 50 nekatolických kněží.²³ Na obhajobu obou návrhů předstoupili poslanci Torok a dr. Havelka coby zpravodajové, jako rozhodní zastánci zákonů dále vystoupili i ministři Zdeněk Nejedlý, Alexej Čepička a Josef Plouhat, či poslanec Antonín Hobza. Pro zřízení SÚC zaznívaly jako hlavní důvody po formální stránce tehdejší roztříštěnost předpisů a státní správy ve věcech konfesního práva, po politické stránce, při zdůraznění přátelského postoje lidově demokratického zřízení k církvím, snaha o skutečné naplnění náboženské svobody, kterou nelze plně realizovat na buržoazním základě. Otevřeně byla deklarována strategie diferencovaného přístupu k řadovým věřícím a kněžím působících ve farnostech, u kterých byl z třídních důvodů presumován v zásadě kladný postoj k lidově demokratickému zřízení (Zdeněk Nejedlý neopomněl zdůraznit vlastenecké působení kněží v době „temna“, ale i utrpení za nacistické okupace), a na druhé

²⁰ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.780.

²¹ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 14.

²² Srov. *tamtéž*, s. 14.

²³ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 166.

straně jiný přístup k vyšší církevní hierarchii, zejm. biskupům, kteří si svým postojem při jednání se státem po únorovém převratu v projevech ministrů a poslanců, vysloužili zařazení mezi *reakční živly, kapitalistické náhončí s fašistickými záměry* (Čepička) či nositele *nepřátelské politiky Vatikánu* (Hobza, ten církevní zákony zároveň s radostí přivítal za církev československou). Dne 25. října 1948 pověřil prezident republiky řízením SÚC ministra spravedlnosti dr. Alexeje Čepičku.

Podrobnější provedení zákona na základě § 5 zákona se uskutečnilo nařízením vlády č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní. V nařízení byly do působnosti SÚC svěřeny zejména (§ 2):

- normotvorná, řídicí a dozorčí činnost ve všech věcech církevních a náboženských.
- správní věci církví, náboženských společností, jejich složek, komunit, ústavů, nadací, kostelů, obročí, fondů, řeholí a klášterů, jakož i jejich věci hospodářské a finanční.
- věci rozpočtové, úvěrové a plánovací v oboru církevním a náboženském.
- osobní a platové věci duchovních.
- úprava vyučování náboženství, schvalování učebních osnov, učebnic a pomůcek, vrchní dozor na vyučování náboženství.
- odborné posuzování církevního a náboženského tisku a publikací.
- vydávání úředního věstníku pro duchovní.
- péče o to, aby náboženský život se vyvíjel v souladu s ústavou.
- sledování rozvoje mezinárodních styků církevních a náboženských.

Z uvedeného, navíc demonstrativního výčtu, který nepotřebuje dalšího výkladu, je zřejmé, že SÚC disponoval *totální* mocí nad činností viditelných struktur církví. Působnost ve věcech náboženských na nižších úrovních vykonávaly krajské a okresní národní výbory (§ 5), které za tímto účelem zřizovaly zvláštní aparáty pro církevní záležitosti. V té době již na konzistořích (biskupských úřadech) působili tzv.(vládní)zmocněnci.²⁴

²⁴ Srov.http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.780-781.

Před vydáním nových „církevních“ zákonů vzniklo v ústředí Státní bezpečnosti (StB) církevní oddělení a podobné útvary vznikly v krajích a okresech. Tím vstoupil do církevní politiky nový prvek, který mohl nejen vyvíjet tlak na politické orgány a ovlivňovat, nebo dokonce předurčovat jejich rozhodnutí, nýbrž mohl působit také jako samostatná politická síla, která uskutečňovala vlastní linii církevní politiky.²⁵

Komunisté se snažili dostat pod svůj vliv také tisk, který považovali za jeden z nejdůležitějších nástrojů propagandy. Hned po nastolení své moci zastavili činnost všech kriticky píšících novin i časopisů. Kromě jiných i tehdy populárního týdeníku Katolík.

2.4. Vývoj státní správy ve věcech církví a náboženských společností

V roce 1956 byl SÚC zrušen a jeho působnost přešla na nově vzniklé ministerstvo školství a kultury. V těchto souvislostech byly na úrovni krajů a okresů za věci správy církví a náboženských společností nejdříve odpovědný odbory školství a kultury a později, rovněž na obou úrovních, tajemníci pro věci církevní. Ti však byli navíc církevněpoliticky podřízeni místopředsedům krajských a okresních národních výborů. Paralelní struktury byly vytvořeny i na Slovensku (SIÚC).²⁶

2.5. Praktické úkoly státní správy ve věcech církví a náboženských společností

Podle výnosu ministerstva školství č.j. 31.048/60-VI MŠK ze dne 20. července 1960 byla rozdělena funkční náplň příslušných odborů mezi krajské a okresní národní výbory následovně.

Na úrovni KNV, byl udělován souhlas se zřizováním nových farností a se

²⁵ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 49.

²⁶ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.781-782.

zřizováním nových kostelů, dále udělován a odnímán souhlas k výkonu duchovenské činnosti duchovním v I. a II. stupnici; vedena byla evidence duchovních a učitelů náboženství v kraji. Předseda KNV rovněž přijímal slib věrnosti duchovních II. stupnice. KNV dále kontroloval činnost řeholí a České katolické charity; dozíral na církevní majetek, kontroloval hospodaření církví, schvaloval významnější dispozice s majetkem a sestavoval dlouhodobé plány hospodaření. Dále vypracovával přehledy o religiozitě a zprávy o církevněpolitické situaci a zajišťoval plnění církevněpolitických a budovatelských úkolů ze strany církví.

KNV měly vytvářet potřebné politické podmínky k tomu, aby se kapitulní vikáři cítili odpovědní za svou činnost v rámci příslušného kraje a mimo to měli být případně zváni na KNV.²⁷

ONV měl především *činit opatření*, aby se církevní a náboženský život v okrese vyvíjel v souladu s ústavou a zákony, za kterýmžto účelem měl zejména „*usměrňovat*“ konání církevních shromáždění pod širým nebem. Dále zajišťoval skládání slibů věrnosti duchovních I. stupnice u předsedy ONV, uděloval státní souhlas ke sloužení soukromých mší kněžími mimo duchovenskou službu a souhlas k činnosti nekatolických laických kazatelů a vyřizoval platové záležitosti duchovních. Dále vedl evidenci duchovních a učitelů náboženství v okrese, dozíral na užívání kostelů a kaplí, dohlížel na hospodaření církví a schvaloval dispozice s majetkem do 100 000 Kč a povoloval menší opravy kostelů. Rovněž povoloval zhotovování drobnějších náboženských tiskovin. Dále rozhodoval o stížnostech občanů ve věcech církví, dozíral na činnost řeholí a na charitativní činnost církví a konečně též „*sledoval*“ porady duchovních. Na rozhodování státní správy se nevztahoval správní řád, neboť církve byly považovány za organizace bezprostředně podřízené exekutivě. V zákoně nebyly upraveny podrobnější procesní podmínky rozhodování nebo možnosti opravných prostředků, přesto např. oficiální výklad předpokládal možnost přezkoumání rozhodnutí vyšším orgánem. Nemožnost soudního přezkumu je zřejmá. Správní

²⁷ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 97.

struktura tak byla úzce propojena se strukturou církevně politickou, jejímž vrcholem byl pochopitelně Ústřední výbor KSČ.²⁸

2.6. Hospodářské zabezpečení církví a náboženských společností

Druhým z tzv. *církevních zákonů* zásadně měnících faktické i právní postavení církví byl zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ze dne 14. října 1949, které vstoupilo v platnost 1.11.1949.²⁹ Jeho přijetí předcházela napjatá jednání státu a církve, v jejímž rámci tehdejší ministr Čepička poznamenal: *Stát hospodářsky zabezpečuje všechny církve tak, aby se mohly věnovat náboženské a mravní činnosti. Zbavuje je hmotných starostí (...),*³⁰ a rovněž formulace tzv. *církevní politiky* v orgánech Národní fronty a KSČ poté, co katolická církev setrvala na svém nesouhlasu s celkovým přístupem režimu k dalšímu vývoji náboženské svobody po únoru 1948 u nás, neboť do jejích rozvinutých aktivit komunistická moc zasáhla nejcitelněji. Nekatolické církve k zákonu zaujaly vlažný až vstřícný postoj, spíše s programem lidově demokratického státu souzněly. Samotný pojem *hospodářské zabezpečení církví a náboženských společností* je dosti zavádějící a rozhodně jej nelze chápat doslova, neboť bylo provázeno vyvlastněním veškerého církevního majetku, ačkoli církev (opět se jedná o záležitost směřující především proti katolické církvi) zajišťovala většinu svých aktivit z vlastních zdrojů a z darů, přičemž pouze jedna třetina duchovních pobírala tzv. *kongruu* za plnění úředních povinností ve prospěch státu (vedení matrik, výuka náboženství).³¹

²⁸ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.782-783.

²⁹ Srov. <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/223-49.htm>

³⁰ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 166.

³¹ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.783-784.

2.7. Skutečný účel hospodářského zabezpečení

Ve spojení s odejmutím veškerého zbyvajících hospodářského majetku katolické církvi to mělo být právě *hospodářské zabezpečení*, které fakticky izoluje české katolíky od společenství s katolickou církví ve světě a zbaví českou církev jakéhokoliv vlivu vyššího vedení (biskupů). Čepička tvrdil, že tisíce kněží ochotných přijmout připravovaný zákon jako *kýžené zlepšení svého života a života celé církve*, bylo donuceno biskupy k podepsání prohlášení zákony odmítající.³² Avšak prostřednictvím ekonomického tlaku a státní kontroly každého jednotlivého duchovního na základě individuálně udělovaného tzv. *státního souhlasu* bylo dosaženo cíle. Tak měla být základní církevní infrastruktura fakticky navázána na stát a odříznuta od církevního vedení. Alternativní myšlenka pokusu o otevřenou okamžitou faktickou a ekonomickou likvidaci církve přinášela patrně podstatně více rizik, neboť takto silný otevřeně antikomunistický proud, by se naopak mohl v ilegalitě o to více semknout, nehledě na reakci mezinárodního prostředí. Skutečná snaha o izolaci biskupů a rozštěpení církve zjevně odkrývá úmysl vytvořit model *národní církve* (bez mezinárodních vazeb a struktur), kterýžto byl v době přijetí *církevních zákonů* v roce 1949 popírán.³³

2.8. Hlavní instituty zákona

Zákon důmyslně propojoval ekonomickou existenci duchovního s podmínkou individuálního státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti, místo *Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému*, vynucována spolupráce.³⁴ Zavedl rovněž státní dozor nad veškerým církevním majetkem a hospodařením a

³² Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 167.

³³ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.784-785.

³⁴ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 14.

zrušil veškeré dřívější právní předpisy upravující právní postavení církví a náboženských společností.

Individuální zajištění duchovních. Podle ustanovení § 1 zákona stát pokrýval *osobní požitky* duchovním církví a náboženských společností, kteří působili se státním souhlasem. Zvyšování platu a další podrobnosti odměňování stanovila vláda nařízením (§3). Uvedené *osobní požitky* byly vypláceny ve formě nízkého tzv. *služného*. Nástupní plat duchovního po absolvování teologické fakulty a dvouleté základní vojenské služby činil 600 Kč měsíčně a po třech letech se, nejvíce dvanáctkrát, zvyšoval o 60 Kč. K platu mohl být připočten nenárokový tzv. *hodnostní přídavek*, který pro faráře činil maximálně 200 Kč měsíčně. Pro srovnání průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství v roce 1955 činila 1 192 Kč.

Institucionální zabezpečení církví a majetkový dozor. Podle § 11 zákona přešel veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami na stát. Od účinnosti zákona neměl žádný subjekt právní povinnost přispívat na účely církví a náboženských společností, opírající se o dosavadní patronát nebo o jiné právní důvody. Stát se rovněž zavázal hradit církvím a náboženským společnostem podle jejich schváleného rozpočtu řádné věcné náklady spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů i s církevní administrativou (§ 8). V praxi se však jednalo o nevelké částky na provoz církevních ústředí. K tomu byla církvím a náboženským společnostem uložena povinnost sestavovat rozpočty a závěrečné účty a předkládat je SÚC ke schválení (§ 9). To, že se ani na papíře nejednalo o štedré bezstarostné zajištění činnosti církví, je doloženo hlavními zásadami, že musí být dbáno „*maximální úspornosti a efektivnosti*“ a že úhradu nákladů jsou církve povinny krýt v první řadě *ze svých vlastních prostředků*, a teprve případný (schválený) schodek mohl být dorovnán. S ohledem na mocenské využití ekonomické nadřazenosti státu bylo pochopitelně zakázáno tvoření finančních rezerv.

Stát si vyhradil dozor nad veškerým majetkem církví a náboženských společností. Ustanovením § 10 odst. 3 zákona byla stanovena podmínka předchozího souhlasu s jakýmkoliv zcizením nebo zatížením majetku církví a

náboženských společností.

Státní souhlas a kontrola personálních otázek. Státní správa církví v podstatě rozhodovala o tom, kdo, kde a kdy může vykonávat duchovenskou činnost. Dělo se tak prostřednictvím 1) *státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti* a 2) *souhlasu s ustavením na určité místo*. Možnost dále diferencovat uvedené výroky činila ze systému byrokratickou past, což v podstatě fixovalo kněze na konkrétní místo (fakticky do konkrétního kostela).

Přestože se nadále formálně jednalo o zaměstnance církví, a nikoli státní zaměstnance, vztahovaly se na duchovní všeobecné podmínky pro přijetí do státní služby, podmínky československého státního občanství, státní spolehlivosti a bezúhonnosti. Jen těm bylo možno udělit *státní souhlas* (§ 2). Duchovenskou, kazatelskou a podobnou činnost mohly vykonávat jenom osoby se státním souhlasem, které složily slib (§ 7 odst. 1). Na udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti nebyl právní nárok. Podle metodického výkladu zkoumal příslušný orgán i občansko-politické a morální vlastnosti žadatele. Znění slibu stanovovala vláda nařízením.

Jakékoliv *ustanovení duchovních na určité místo* (volba, jmenování), typicky v duchovní správě ve farnosti, vyžadovalo rovněž předchozí státní souhlas (§ 7 odst. 2). Ten si musel příslušný církevní orgán vyžádat od KNV, u duchovních III. stupnice od ústředního orgánu a u duchovních IV. stupnice u vlády. Pouze duchovní se státním souhlasem k výkonu duchovenské činnosti a státním souhlasem s ustanovením do konkrétní farnosti (a pouze do ní) měli oprávnění k duchovenským úkonům (typicky sloužení mší apod.) a odpovídali za církevní činnost ve farnosti navenek. Pokud chtěli vykonávat duchovenské úkony mimo svou farnost, potřebovali souhlas církevního tajemníka pro věci církevní. Duchovní bez státního souhlasu či pouze se souhlasem ke sloužení soukromých mší bez účasti lidu si mohli u krajského tajemníka pro věci církevní vyžádat jednorázový souhlas k určitému úkonu na určitém místě a v určitém čase. Duchovní neustavení do určité farnosti mohli sloužit pouze soukromé mše, a to pouze na základě souhlasu okresního tajemníka pro věci církevní, který určil místo a čas a dobu platnosti povolení.

Podle ustanovení § 5 byla duchovním uložena povinnost na školách vyučovat náboženství bezplatně.

Správní sankce. Pokud by se nejednalo o čin trestný soudně, zákon sám rovněž stanovil skutkovou podstatu správního přestupku pro případ jednání nebo opominutí odporujícího ustanovením tohoto zákona nebo prováděcím předpisům, kterým byl ONV sankcionovatelný pokutou až do výše 100 000 Kč, s možností uložit náhradní trest vězení ve výměře do 6 měsíců, pro případ nedobytnosti pokuty. Uvedená skutková podstata byla od 1.8. 1950 nahrazena skutkovou podstatou *ochrany pořádku ve věcech církevních*, obsaženou v ustanovení § 101 zákona č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní.

Generální zrušovací ustanovení. K odstranění veškerých dosavadních právních překážek aplikace nové církevní politiky posloužil § 14 zákona, kterým byly paušálně, bez diferenciací či konkretizací, zrušeny *všechny* předpisy, které upravují právní poměry církví a náboženských společností. Tím bylo způsobeno, že široké spektrum církevních aktivit jak kultových, tak především veřejných a ekonomických „ztratilo právní podklad“. Generálním zrušením předchozích konfesních předpisů, které dobový jazyk odůvodňuje jako *rozchod se vším nepokrokovým*, byly odstraněny veškeré dřívější záruky náboženské svobody. Např. faktická likvidace klášterů a řeholních komunit byla odůvodňována právě *ztrátou právního podkladu* pro svou existenci. Paušální zrušení všech pozitivně formulovaných práv církví a náboženských společností mělo za cíl vytlačit církev a věřící z veřejného prostoru za zdi kostelů.³⁵

2.8.1. Duchovenské stupnice a udělování státního souhlasu:

<i>Stupnice duchovních římskokatolické církve</i>	<i>Státní souhlas uděloval</i>
I. samostatní duchovní správcové, duchovní s funkcí dozorcí a úředníci konsistoří;	krajský národní výbor
II. představení kněžských seminářů, učitelé	krajský národní výbor

³⁵ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.786-789.

bohosloveckých učilišť, konsistorní kancléři, ordinariátní sekretáři
a sídelní kanovníci;
III. dignitáři kapitul, generální Státní úřad pro věci církevní
a kapitulní vikáři, světití biskupové a opati;
IV. arcibiskupové, diecézní biskupové a apoštolští vláda
administrátoři.³⁶

2.9. Právní subjektivita církví a náboženských společností

Přijetí ústavy 9. května, která vztah státu a církví výslovně neřešila, a především zrušení „*všech předpisů*“, které do té doby upravovaly právní poměry církví a náboženských společností, vytvořily dosti nejistou situaci. Přesto však bylo nemálo těch, kdo si stále ještě mysleli, že něco tak absurdního, jako je režim nastolený Únorem, nemůže dlouho existovat.³⁷ Úprava ústavní i zákonná totiž pro svou stručnost ponechávala řadu otázek nedotčených a vytvářela mnoho mezer. Tato situace panovala i ve sféře právní subjektivity církví a náboženských společností, z nichž nejzásadnější otázky vyvolávalo postavení církve římskokatolické.³⁸

2.10. Právní povaha církevního majetku

Místo *Nepokradeš* ožebračení, znárodnění (to vše s podporou demokratických stran), konfiskace majetku politických vězňů.³⁹

Problematika povahy církevního majetku nebyla v době socialismu v teoretické rovině předmětem právních sporů, přesněji řečeno ani hlubšího zájmu. Jednak

³⁶ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.788.

³⁷ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 60.

³⁸ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s.791-792.

³⁹ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 14.

proto, že církve na přelomu 40. a 50 let 20. století přišly o veškerý hospodářský majetek, a jednak proto, že ani s tím, co jim zbylo (zejm. kultovní budovy: kostely, kaple, modlitebny), nemohly volně vstupovat do hospodářských a právních vztahů přes státní dozor i z povahy věcí samých.⁴⁰

2.11. Státní a náboženské svátky

Zákon č. 248/1946 Sb., o úpravě svátkového práva, ze dne 20. prosince 1946, zaručoval jako státně uznané svátky řadu tradičních slavností církevních a zaručoval i možnost zaměstnanců se obřadů účastnit i v pracovní den.

Zákonem č. 93/1951 Sb., o státním svátku, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech, ze dne 2. listopadu 1951, již byla státní akceptace naprosté většiny dřívějších církevních svátků zrušena, těm zbylým se dostalo dobové obsahové obměny.⁴¹

Místo *Pomni, abys den sváteční světil* znesvěcení nedělí a svátků a jejich nahrazení oslavami Dne vítězství Československého pracujícího lidu, Dne osvobození naší vlasti slavnou sovětskou armádou, Dne Velké říjnové socialistické revoluce a podobně.⁴²

2.12. Úloha církevního tajemníka

Z předešlých řádků je jasně patrné jak režim postupoval a co vše dělal proto, aby církev zničil a nebo ji dostal na samu periferii zájmu široké veřejnosti. Úloha okresního církevního tajemníka spočívala v narušování jednoty jak mezi samotnými kněžími, tak ve vztahu kněz – věřící, ale samozřejmě se soustřeďovala také do řad obyčejných lidí, kteří měli tu chybu, že věřili v Boha. Taktním způsobem bylo vynucováno na duchovních, aby podporovali různé akce

⁴⁰ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s. 794.

⁴¹ Srov. *tamtéž*, s. 809.

⁴² Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev vězněná 1950-1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

vyzdvihující lidově-demokratický režim, nebo spontánně odhlasovali rezoluce protestující proti „nepřátelům ze západu“, ale i *nepřátelům* uvnitř státu a samozřejmě i *nepřátelům* ve vlastních řadách, tedy mezi duchovními. Církevní tajemník měl sledovat čtení pastýřských listů, biskupské a vikariátní oběžníky, postoje duchovních k politickým událostem a jiné aktivity, v jejichž rámci měl veškerou svou činnost provádět cílevědomě v duchu práce agitační a propagační mezi duchovními i věřícími laiky.⁴³

3. Sledování a omezování náboženského života v Sokolovském vikariátu

3.1. Farnosti ve vikariátu

V Sokolovském vikariátu žili náboženským životem nejvíce občané německé národnosti, kteří tvořili významnou část obyvatel i po odsunech a jejichž náboženský život byl zakořeněn v každém jednotlivci jako dědictví generací. Reemigranti z Rumunska, Maďarska, Ukrajiny a dalších částí východní Evropy, kteří měli vyplnit vakuum po odsunutých Němcích, také považovali náboženský život za samozřejmou součást svých životů, i když pro ně bylo na mnoha místech problematické sžívat se s německým prostředím, které bylo cítit v každém koutu této opuštěné a znovu osidlované části naší země. Jako nejvzlažnější skupina z pohledu církve a víry se jeví občané české národnosti, kteří k církvi přistupovali jako k organizaci, která zajišťovala nutné obřady (svatby, křtiny, pohřby), ale jejichž potřeba navštěvovat kostely a pravidelně se účastnit mše sv. byla nízká.

Tento postoj se částečně lišil podle místa, kde občané české národnosti žili, protože především na vesnicích byla návštěva kostela spojena s často jedinou příležitostí, kde se lidé mohli setkat a po bohoslužbě prohovořit věci obecné.

Pakliže nahlédneme do několika konkrétních farností Sokolovského vikariátu, měli bychom si úvodem vyjmenovat všechny, které zde byly. Za názvem obce je

⁴³ Srov. Demel Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 50.

uveden počet obyvatel v roce 1930, v závorce pak v roce 1949. Již z tohoto nepatrného srovnání je zřejmé, jak dramaticky se změnila situace v Sokolovském vikariátu, protože velká část obyvatel z roku 1949 byli reemigranti. Jednalo se o Bublavu 3.837 (430), Liboc 1.029 (104), Jindřichovice 3.268 (420), Kostelní 1.255 (68), Kraslice 19.338 (4.912), Krásnou Lípu 3.073 (169), Přebuz 2.422 (152), Rotavu 3.095 (573), Stříbrnou 3.793 (576), Habartov 5.625 (3.845), Chlum sv. Máří 4.738 (2.558), Kostelní Břízu (118), Krajkovou 4.275 (1.566), Krásno 2.093 (789), Kynšperk nad Ohří 9.191 (5.462), Lomnici 5.134 (2.837), Čistou, Oloví 3.021 (1.458), Sokolov 20.663 (13.152) a Svatavu 4.145 (2.349).⁴⁴

Místem, kde bylo obyvatelstvo německé, české i reemigranti zastoupeno v liturgickém životě církve početně byl *Chlum sv. Máří*, ke kterému patřily obce Dasnice, Chlumeck, Kaceřov, Lítov, Markvarec a Rusov. Významný podíl na vysoké religiozitě v tomto místě měl administrátor Kučera, který sídlil přímo v Chlumu sv. Máří a byl tak v denním styku s místním obyvatelstvem. Přes veškeré politické tlaky se snažil mít i dobré vztahy s funkcionáři místního národního výboru. Obyvatelstvo, které žilo v Chlumu, bylo z velké části německé, což umožnilo církvi pokračovat v zažitých tradicích a nedošlo k jejich zpřetrhání, tak jako se to nové vládní garnituře a její prodloužené ruce, církevnímu tajemníkovi, podařilo na jiných místech vikariátu. Velkou výhodou této farnosti byla i jazyková vybavenost administrátora Kučery, který bez problémů komunikoval jak s německou, tak českou částí obyvatelstva, do které můžeme připočítat i reemigranty, kteří češtinu většinou ovládali.⁴⁵

Dalším místem, kde se církevnímu životu dařilo byly *Kraslice*, s obcemi Hraničná, Smolná, Mlýnská, Sněžná, Krásná, Nová Ves, Tisová, Zelená Hora. I zde zůstala poměrně početná skupina obyvatel a administrátor Feix, který byl zároveň vikářem Sokolovského vikariátu, do Kraslic přišel z Prahy. Byl to mladý člověk a kněz, který měl chuť do práce a zpočátku se nenechával odradit výpady církevního tajemníka, který se všemožně snažil církevní život omezovat. Kraslice se staly okresním městem, takže na ně byla z pohledu církevního tajemníka

⁴⁴ Srov. *Catalogus Cleri* 1948, s. 215-219.

⁴⁵ Srov. *tamtéž*, s. 139-141 a s. 215-219.

upřena prvořadá pozornost. Jako negativní zde bylo možné hodnotit velký úbytek obyvatelstva, což způsobily odsuny. V Kraslicích však měl náboženský život hluboké kořeny, které se udržely i po odsunech tak velkého množství obyvatel. Základ zde mělo i školství, protože zde vznikaly jak učňovské obory, které navazovaly na ty předválečné, tak postupem doby i střední škola, která měla pozvednout vzdělanost v okrese.⁴⁶

Farnost *Stříbrná* se skládala pouze z obce stejného jména. Tato obec měla asi 800 obyvatel, z toho 500 německé národnosti. Z celkového počtu obyvatel bylo asi 40% věřících (většinou Němců). V obci byla národní škola s počtem 80 žáků, z nichž 60 navštěvovalo vyučování náboženství. Toto vyučovala učitelka z Kraslic Alžběta Šišková. Administrátorem této farnosti byl Jan Roth, který pro své stáří, 82 let, nebyl schopen náboženství vyučovat.⁴⁷

Farnost *Jindřichovice* patřila k místům, kde reemigranti tvořili prakticky veškeré obyvatelstvo. Jejich religiozita byla velmi vysoká, ale postupem doby docházelo k odcizování s místním knězem Dr. Buczkem, který hovořil pouze maďarsky, což většina lidí navštěvujících kostel cítila jako nedostatek.⁴⁸

Farnost *Oloví* s obcemi Oloví, Boučí, Hory, Lipec, Nové Domy a Studenec byla místem, kde po válce zůstal německý kněz (Dr. Zichrasser), jemuž nebyl povolen odsun, a jenž pro svůj vysoký věk a neznalost českého jazyka zvládal svou službu s obtížemi. Obyvatelstvo zde bylo především německé.⁴⁹

Největší a nejpočetnější farností vikariátu byla farnost Sokolov, s administrátorem Václavem Barešem, která zahrnovala samotné město Sokolov, dále Královské Poříčí, Lískovou, Ovčárnu, Těšovice, Tisovou, Vítkov a pod níž patřil po určitou dobu i Loket, který byl z historického hlediska asi nejznámějším místem vikariátu.⁵⁰

Další větší farností byl Kynšperk nad Ohří, kde působil administrátor Rákosník, s obcemi Kynšperk n O., Podlesí, Zlatá, Kolová, Libavské Údolí, Chotíkov,

⁴⁶ Srov. *Catalogus Cleri*, s. 139-141.

⁴⁷ Srov. *tamtéž*, s. 139-141.

⁴⁸ Srov. *tamtéž*, s. 139-141.

⁴⁹ Srov. *tamtéž*, s. 215-219.

⁵⁰ Srov. *tamtéž*, s. 215-219.

Liboc, Štědrá, Pochlovice, Šabina a Kamenný Dvůr.⁵¹

3.1.1. Církevní obřady

Veškeré pouti, církevní průvody a případné změny v konání mší musely být dopředu hlášeny a samozřejmě povoleny. Žádosti o změny a povolení směřovaly na Okresní národní výbory v Sokolově a Kraslicích, kde se jimi církevní tajemník zabýval a rozhodoval o jejich konání. Z dostupných materiálů svědčí o takovémto postupu žádost kraslického vikáře Feixe z 23. 5. 1953, nebo 15.5. 1959. Oznamuje konání obvyklého průvodu u příležitosti oslavy Božího těla dne 7. července 1953, respektive 31. května 1959. Olovský farář Zichrasser zase dne 8.5. 1959 sděluje, že dne 24.5. 1959, v neděli na svátek Nejsvětější trojice se bude konat bohoslužba u kaple Nejsvětější trojice, v lese na hoře nad Olovím. Odpověď s kladným vyrozuměním zasílal za vedoucího odboru pro věci církevní Jaromír Pilař. Zatímco kněží oznamují a sdělují s úctou, vedoucí odboru po povolení jejich žádostí žádá, aby při těchto církevních obřadech byla v promluvě ke shromážděným věřícím zdůrazněna především potřeba trvalého světového míru a aby byli věřící vyzváni k potřebě účinné pomoci při zajišťování sklizně.⁵²

Velikonoce jsou nejdůležitějšími církevními svátky v liturgickém roce, a tak na tyto svátky byla upřena pozornost nejen ze strany věřících, ale i ze strany totalitního režimu, zastoupeného církevním tajemníkem a státní bezpečností. Z let 1957 a 1958 se dozvídáme o průběhu a účasti při Velikonočních svátcích. Sokolovský okresní církevní tajemník hovoří o konání v Sokolově, Svatavě, Lokti, Kynšperku, Chlumu sv. Máří, Krajkové a Lipnici.

V celém průběhu těchto svátků nebylo pozorováno žádných rušivých jevů. Průběh byl klidný. Ve většině případů nebyla zaznamenána ani větší účast na bohoslužbách než v jiných svátečních dnech. Průvody slavnosti Vzkříšení se nekonaly, pouze na Chlumu sv. Máří byl průvod v obvodě kláštera. Bohoslužby

⁵¹ Srov. *Catalogus Cleri* 1948, s. 215-219.

⁵² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2194, sign. 462, Pouť u kaple Nejsvětější Trojice u Oloví, průvod Božího těla v Kraslicích, 1959.

Vzkříšení však byly ve všech případech konány večer mezi 19:00 a 20:00 hodinou. Žádné souběžné akce, mimo kino a některé sportovní programy konány nebyly.

Účast na bohoslužbách, která byla zaznamenána v jednotlivých dnech: sobota 850 věřících, neděle 1170 věřících, pondělí 730 věřících, byla počítána včetně dětí. Největší účast byla v prvním dnu ve Chlumu sv. Máří, asi 300 věřících, projevila se účast lidí z okolních obcí.⁵³

V roce následujícím, 1958 se v Kraslicích na Bílou sobotu zúčastnilo bohoslužby více než 400 občanů a podobná účast byla i na Velký pátek a v neděli na Boží hod velikonoční. Na celé události byl pro církevní tajemnici Hrabáňovou na jedné straně nepříjemný vysoký počet věřících, na straně druhé se pro ni stal potěšitelným fakt, že někteří věřící, především německé národnosti, vyjadřovali svou nelibost v okamžiku, kdy na Bílou sobotu v kostele nesvítlo světlo. Těžko říci, zda byla větší liturgická neznalost na straně soudružky tajemnice a nebo německých spoluobčanů, ale pro tajemnici to byl tak významný okamžik, že jí stál za zaznamenání.⁵⁴

V tomtéž velikonočním cyklu stihla soudružka tajemnice navštívit ještě obřady v Oloví, kde konstatovala velmi slušnou návštěvu, avšak chyběl doprovod varhan. Veškeré hudební kreace se omezily na zpěv farní kuchařky a sestry olovského faráře Zichrassera v jedné osobě. Celá situace byla zapříčiněna sporem mezi farářem a varhaníkem, o jehož podstatě se bohužel nic nedovídáme. Další plánované návštěvy kostelů v období Velikonoc v roce 1958 musela církevní tajemnice zrušit, protože se jí porouchalo auto.⁵⁵

Nastaly ovšem také okamžiky, kdy se odehrálo něco, co nebylo předem povoleno, a pak musel dotyčný kněz vysvětlovat, jak se mohla takováto situace stát. A tak se musel jednoho dne, konkrétně 30. 4. 1959 dostavit vikář Feix na Odbor školství a kultury rady ONV v Kraslicích a vysvětlovat církevnímu tajemníkovi, v tomto případě soudružce Marii Selnarové, proč sloužil mši jiný

⁵³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, č. inv. 1353, sign. Círk/9, Církevní akce 1956-1958.

⁵⁴ Srov. *tamtéž*, fond ONV Sokolov, č. inv. 1353, sign. Círk/9, Církevní akce 1956-1958.

⁵⁵ Srov. *tamtéž*, fond ONV Sokolov, č. inv. 1353, sign. Círk/9, Církevní akce 1956-1958.

kněz, když toto nebylo povoleno.

Vikář Feix odpověděl, že dne 24.2. 1959 obdržel pozvánku na schůzi Arcidiecézního mírového výboru v Praze a byl nucen požádat duchovního Vladimíra Sokola, aby ho při bohoslužbách zastoupil. Jmenovaný duchovní Sokol měl zmocnění kapitulní konzistoře v Praze ze dne 9.11. 1954, číslo jednací 6671, které vikář Feix předložil k nahlédnutí, a jež mu nařizovalo vypomáhat v duchovní správě v Kraslicích. Samozřejmě, že církevní tajemníci nejvíce zajímalo, co zaznělo v kázání, ale vikář Feix neznal obsah a téma, o němž duchovní Sokol hovořil při svém kázání, neboť text tohoto mu nebyl předložen.

Z dnešního pohledu je to možná těžko pochopitelná lapálie, ale tehdy se jednalo o závažný problém, který mohl vyústit v mnoho nepříjemností pro oba zúčastněné duchovní, protože trestného činu se dopouštěl i kněz, který vykonával nějaký kněžský úkon mimo místo, pro něž mu byl souhlas udělen.⁵⁶ O žádném postihu nás protokol ze dne 30. 4. 1959 neinformuje, a tak můžeme doufat, že vše dopadlo dobře a nikdo ze zúčastněných kněží nebyl nijak postižen.⁵⁷

Církevní tajemník nejenže povoloval, nebo nepovoloval veškeré církevní akce, ale ze své funkce je musel také sledovat a podávat o nich zprávy. Takováto zpráva se zachovala o průběhu Božího Těla, konaného v roce 1955. Okresní církevní tajemník v něm informuje o průvodech konaných v Kraslicích a Jindřichovicích. Původně mělo být těchto průvodů více a měly se konat ještě v obcích Přebuz a Stříbrná, ale konání na těchto místech se podařilo církevnímu tajemníkovi zrušit a odůvodnit to v Přebuzi nevhodně zvoleným časem průvodu a ve Stříbrné stářím faráře Rotha. Pro církevní odpůrce, zastoupené v tomto případě církevním tajemníkem, byl důležitý nejen celkový počet účastníků, ale velmi bedlivě byl sledován také počet dětí a mládeže na podobných církevních akcích. V Kraslicích dosáhl počet věřících čísla 450, z toho 150 dětí, a v Jindřichovicích 8 dětí v průvodu, který nebyl spočítán.

Důležitým momentem takovýchto církevních akcí, byly tzv. protiakce. V tomto

⁵⁶ Srov. Balík, S., Hanuš, J. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK, Brno, 2007, s. 34.

⁵⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2195, sign. Škol/463/1, Sloužení mše Vladimírem Sokolem v Kraslicích bez povolení, 1959.

případě se konaly v Kraslicích, Jindřichovicích, Oloví a ve Stříbrné. Ve Stříbrné bylo pro děti hráno loutkové divadlo, jehož se zúčastnilo 90 dětí. V Oloví se asi 80 dětí zúčastnilo filmového představení. V Kraslicích se konalo sportovní dopoledne, jehož se zúčastnilo 200 dětí a v Jindřichovicích byl pro děti uspořádán výlet do Karlových Varů, do kterého byly zapojeny i děti z přilehlých osad Hradecké, Tisové a Liboci.

Organizování podobných protiakcí mělo jediný důvod. Nahradit u věřících touhu po církevních slavnostech a proměnit například klasické pouti od společenského charakteru směrem k individuálnímu.⁵⁸ V závěru zprávy církevní tajemník konstatuje zvýšenou účast věřících oproti běžným nedělím, ale z pohledu minulých let se účast na svátku Božího těla snížila.⁵⁹

O tom, že se lidé nechovají na mši svaté vždy tak, jak by měli, by mohl vyprávět asi každý kněz. Že to není ovšem jen otázka současnosti, ale že se podobné problémy řešily i v časech totalitních, o tom svědčí zápis ze dne 27.12. 1956. Farář z Krajkové Josef Krčma sděluje církevnímu tajemníkovi, jak problematicky probíhala půlnoční mše sv. v Krajkové.

Věřící se vyjadřovali, že si podobnou zpustlost a zvlčilost na tomto svatém místě vůbec nepamatují. Mládež z Krajkové a hlavně z Habartova ve věku od 15 do 17 let, povzbuzena alkoholem, přišla do kostela a svým hlukem rušila všechny přítomné. Osobou faráře Krčmy byli vyzváni, aby se chovali slušně, ale nikdo těchto dobře míněných výzev nedbal. Nejenže se v průběhu mše hlasitě bavili a pokřikovali, ale nebáli se v kostele kouřit, házet odpadky a nedopalky na zem. Nejvíce zarážející na celé skutečnosti bylo, že se nejednalo pouze o chlapce, ale i dívky. Farář Krčma mši nepřerušil, ale s ohledem na věřící, kteří často přišli zdaleka, ji celou odsloužil. Sám duchovní nechtěl nikomu ublížit, a tak se zdráhal označit *viníky*, ale na popud věřících, kteří mu sdělili jména některých výtržníků, druhý den osobně obešel jejich rodiny a snažil se jim v přítomnosti rodičů domluvit. Zprávu církevnímu tajemníkovi se rozhodl napsat až na přímou žádost

⁵⁸ Srov. Balík, S., Hanuš, J. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK, Brno, 2007, s. 276.

⁵⁹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1939, sign. Církv/9, Bohoslužby a církevní průvody, 1955-58.

věřících, kteří byli celou událostí nevýslovně pobouřeni a celou záležitostí odsuzovali.

Církevní tajemník obdržel stížnost na nepřístojné chování mládeže v kostele v Krajkové o vánočních svátcích a plně souhlasil, že je to čin trestuhodný.⁶⁰

Takováto zpráva musela na církevního tajemníka jistě zapůsobit, a tak mohl mít z celé záležitosti spíše radost. Ne že by si přál, aby se mládež opíjela a tropila výtržnosti, to jistě ne, ale takto výrazné narušení církevní akce bylo i jakýmsi vyjádřením vnímání hodnot z pohledu tehdejší mládeže. A v tomto pohledu si žádný stranický funkcionář nepřál nic jiného, než rozklad církve a nezájem nastupující generace o její život a s ním spojené obřady.

Jako odpověď na celou záležitost zaslal církevní tajemník dopis faráři Krčmovi, v jehož znění se zmiňuje: „Je nutné však vidět, že to byla mládež věřící, převážně jistě německé národnosti, která úplně ignoruje různé masové organizace, mající za úkol na mládež výchovně působit. Hlavní odpovědnost proto za výchovu mládeže spadá na rodiče, z nichž jistě byli někteří pobožnosti přítomni. Informoval jsem se na postup v této věci a doporučuji Vám, jestli znáte jmenovitě některé viníky, předat případ k prošetření SNB a rušitele lze potrestat podle Trestního zákona správního“.⁶¹ O tom, jak celá záležitost dopadla a zda byl někdo skutečně potrestán, prameny mlčí.

3.1.2. Účast na církevních obřadech

Dne 20.6.1954 proběhl v celém vikariátu svátek Božího těla a nám se nabízí zajímavý pohled do statistik, kde je poměrně přesně zachycena účast věřících v jednotlivých kostelech:

V okrese Sokolov:

Loket	90 osob	z toho	40 dětí
Chlum sv. Máří	400 osob	z toho	160 dětí
Krajková	300 osob	z toho	90 dětí

⁶⁰ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, č. inv. 1353, sign. Církv/9, Církevní akce 1956-1958.

⁶¹ Srov. *tamtéž*, fond ONV Sokolov, č. inv. 1353, sign. Církv/9, Církevní akce 1956-1958.

Kynšperk	300 osob	z toho	100 dětí
Sokolov	300 osob	z toho	110 dětí
Svatava	100 osob	z toho	30 dětí
Lomnice	90 osob	z toho	30 dětí

V okrese Kraslice:

Kraslice	400 osob	z toho	120 dětí
Jindřichovice	90 osob	z toho	20 dětí
Oloví	110 osob	z toho	20 dětí

Církevní tajemník konstatoval, že účast věřících na bohoslužbách se oproti dřívějšímu o něco zvýšila, což se dá ale do jisté míry připočíst na vrub probíhajícím poutím a svátku Božího těla.⁶²

Dne 1. srpna 1954 se v Chlumu sv. Máří konala pouť, které se zúčastnilo asi 1200 věřících i nevěřících německé národnosti. Proti loňskému roku byla tedy účast menší o polovinu. Kostel navštívilo asi 500 lidí, z toho možno říci, že ne všichni věřící, neboť jak patrně mnoho občanů bylo v kostele pouze ze zvědavosti. Rovněž i mládež poměrně velmi slabě navštívila kostel, protože se více zajímala o zábavné a kulturní podniky, které na tuto pouť přijely.

Na pouť přijel jako vždy také administrátor Štofl z Hroznětína a kázal občanům – věřícím německé národnosti. Pro věřící české národnosti sloužil mši svatou a kázal, též zpovídal, administrátor Brabec.

Podle postoje kněží, jak v české, tak německé řeči, nebylo zjištěno žádných podstatnějších závad a rovněž tak se nevyskytly stížnosti, že by z jejich strany bylo narušováno budovatelské úsilí našich pracujících. Přesto se ani sebemenší zmínkou nikdo z duchovních nezmínil svým slovem při této příležitosti o tom, co by bylo vhodné a vyzdvihnout dobré stránky našeho lidově demokratického zřízení. Jinak celkový průběh dne byl klidný, bez národnostních, náboženských,

⁶² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

nebo politických provokací.⁶³

Zpráva o účasti na náboženských obřadech v okrese Sokolov v roce 1957:

	<i>Účast na bohoslužbách</i>		<i>Počet církevních obřadů</i>		
	Římskokatolická církev: Dospělých	Děti	Křty	Svatby	Pohřby
Kynšperk	100	50	66	16	24
Sokolov	320	30	318	61	75
Loket	50	20	98	18	37
Staré Sedlo	30	20	12	2	3
Lomnice	30	10	65	14	13
Svatava	100	15	36	14	18
Krajková	60	10	53	16	24
Chlum sv. Máří	300	20	8	21	21
Královské Poříčí	50	5			
Lipnice	15	5			
Celkem	1055	190	706	162	215

Účast na bohoslužbách u všech církví na okrese je poměrně malá a činí z celkového počtu obyvatel necelá 3%. Nepříznivý poměr je však u ostatních náboženských obřadů. Sňatků provedených v kostelech je 50%, pohřbů 65,3% a křtů 84%.

Celkem by mne zajímalo, kde a jakým způsobem probíhalo těch 16% křtů?⁶⁴

⁶³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁶⁴ Srov. *tamtéž*, fond ONV Sokolov, č. inv. 1349, sign. Círk/3, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1956-1958.

3.2. Sdružení katolické mládeže

I když v Kraslicích již od roku 1945 existovaly organizace Junák a Sokol, stále zde ještě byla početná skupina mladých lidí, která nikde organizována nebyla a hledala vhodnou náplň pro svůj volný čas. Tito mladí lidé chodili do kostela a po bohoslužbách hovořili s páterem Feixem o svých problémech, plánech a potřebách. Mezi nimi bylo i několik chlapců a dívek, kteří před válkou byli členy Sdružení katolické mládeže. Tehdy ještě mladý pater Feix měl již z práce s mladými lidmi zkušenosti, neboť v Uhříněvsi, odkud přišel do Kraslic, organizoval a vedl skautské oddíly. Navrhl, aby založili skupinu Sdružení katolické mládeže v Kraslicích. Tak zněl oficiální název. Po několikaměsíční zkušební době, byla tato organizace zaregistrována 12. června 1947.

V jejím výboru pracovali Ota Flégr, Helma Kohoutová, Pohl, Šmejda, Smolová, Prunerová, Štroblová. Počet členů se pohyboval mezi 20-25. Byli to již téměř dospělí mladí lidé, nešlo tedy o dětskou organizaci. Pomáhali při organizování bohoslužeb a církevních slavností. Zpívali při bohoslužbách, ale scházeli se i k sportovním, kulturním a turistickým akcím. Do Kraslic si například pozvali na návštěvu členy SKM z Karlových Varů a v městských sadech uspořádali odpoledne soutěží a her. Jindy zase společně se skauty se vydali na výlet do přírodních rezervací na Rolavě, kam se smělo vstupovat ovšem jen za doprovodu celníků.

Velmi oblíbeným sportem byla tehdy odbíjená. Hráli ji na farním dvorku, který si upravili na hřiště. Dokázali si společně vydělat peníze na činnost. Když šli jednou na jaře pěšky na Sněžnou, viděli u cesty keře „kočiček“. Nařezali proutky, zdobně je upravili do svazečků a v kostele je pak nabízeli za dobrovolný příspěvek. Měli i několik příznivců, dnes se říká sponzorů. Majitel Kraslické stáčírny piva jim zapůjčil auto i se šoférem k zájezdu do Jindřichovic. Majitel trafiky na náměstí, pan Štrobl, který byl vyučený sládkem, je naučil vyrábět domácí vína z darů zdejších lesů a strání. Učil je znát houby a ukázal jim v lese místa, kde vždy našli jistý úlovek. Ke schůzkám si zřídili klubovnu na faře.

Ještě v roce 1948 se po večerech scházeli na farním dvoře, zpívali, hráli

volejbal. To už je ale „Bezpečnost“ sledovala. Když potom byla povolena jen jediná jednotná mládežnická organizace, bylo Sdružení katolické mládeže rozpuštěno. Někteří z jeho členů byli pak i vyslýcháni, a proto raději odešli z Kraslic.⁶⁵

3.3. Církevní život z pohledu strany a církevního tajemníka

O životě církve v letech 1949-1960 máme řadu záznamů z pera (psacího stroje) okresního církevního tajemníka, a tak se do nich ponořme a zamysleme se nad atmosférou doby a její zřůdností. Skrytou, ale velmi často i okázale projevovanou, protože přestože marxismus-leninismus hlásal svého času teorii o postupném odumírání náboženství se změnou společenského řádu od kapitalismu k socialismu, praxe byla úplně jiná.⁶⁶

3.3.1. Situace církve v okresech Kraslice a Sokolov

Při posuzování církevní situace na okrese Kraslice je nutno si všimnout v první řadě jedné zřetelné skutečnosti a sice, že náboženské založení hluboko zakořeněné zvláště mezi osobami německé národnosti a reemigranty, nebylo nijak dotčeno politickými změnami v našem státě. V reemigrantech, kteří přicházeli do vysídlených oblastí a obsazovali místa po odsunutých Němcích, byla víra hluboce zakořeněna. Církevní tajemník konstatoval: „Všechny změny a celý vývoj ve státě je těmito osobami posuzován neustále jen a jen z náboženského hlediska, takže nové formy budovatelského úsilí našeho pracujícího lidu jsou jim naprosto cizí. Je samozřejmé, že převážný vliv na této jistě pro režim nepříznivé okolnosti má zdejší církevní administrátor Feix a jemu podřízení faráři, kteří pracují pod jeho vlivem. Tito církevní hodnostáři na místo toho, aby hloubku nezdravého náboženského založení zmenšovali, živí naopak všechny projevy náboženského

⁶⁵ Srov. Kotěšovec, V. *Kraslická kronika*. Domažlice, 2006, s. 220.

⁶⁶ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 87.

cítění u takových lidí, u kterých je dán k tomu předpoklad, a to jsou právě jak již bylo uvedeno Němci a reemigranti. Jejich snaha vede dokonce tak daleko, že administrátor Feix projevil úmysl působit i na školní děti tím způsobem, že tyto chtěl na místo vyučování náboženství ve škole, voditi přímo do kostela, protože si je dobře vědom, že takový způsob výchovy je daleko působivější, než suché vyučování náboženství ve škole, kde se tomuto předmětu ze stran školních dítek nevěnuje taková pozornost, kterou Feix a jemu podobní potřebují. Podobné případy jsou zjišťovány i v obcích které jsou převážně obsazeny reemigranty a kde jsou dány všechny předpoklady pro náboženské projevy zdejších církevních hodnostářů. Tato skutečnost, i když nepříznivá, naznačuje trvalou tendenci a bohužel provádění církevní politiky nebylo až do dnešní doby dostatečné, aby dovedlo zabránit takovým zjevům a snahám, které jsou vpředu uvedeny. Je zapotřebí zvýšit pozornost orgánů, kterým připadá povinnost na řádné provádění církevní politiky v duchu potřeb i vývoje dnešní doby“.⁶⁷

Přes všechny dílčí neúspěchy se režimu na počátku padesátých let podařilo neutralizovat nižší kněžstvo, avšak začal se projevovat odpor věřícího lidu, proti církevní politice.⁶⁸ Tyto jevy bylo potřeba uhasit již v samém zárodku, a tak měli církevní tajemníci mnoho práce a od jejich osob musela vzejít iniciativa, která zvrátí pohled věřících a přivede je do náruče Strany, protože právě zápas o každého jednotlivého věřícího byl tím, co se v církevní politice dostalo do popředí.⁶⁹

A tak vzal OCT iniciativu do svých rukou a navštívil adm. Ouřadníka v Sokolově a v diskusi dosti rušné ho přesvědčil o nutnosti vystěhování p. Vítka, literárního učitele v Sokolově a učitele náboženství Čakrta z děkanského úřadu v Sokolově a přinutil ho, aby na jejich místo byla dána rodina. Toto vystěhování po dohodě s MNV v Sokolově mělo být provedeno v nejbližších dnech.

I v jiných situacích se OCT snažil ve vztahu s věřícími budovat dobré vztahy a

⁶⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁶⁸ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 77.

⁶⁹ Srov. *tamtéž*, s. 91.

tak vyhověl žádosti věřících v Jindřichovicích a povolil po dohodě s MNV v Jindřichovicích a farním úřadem čsbr. ev. církve v Sokolově přenesení zvonu ze hřbitova v Jindřichovicích, který byl majetkem čsbr. ev. církve v Sokolově, na věž kostela řím. kat. církve k používání, bez jakékoli náhrady.

V dalších dnech OCT navštívil s finančním referentem ONV v Sokolově a adm. Ouředníkem krajskou finanční prokuraturu, ve věci zabavení majetku po adm. Barešovi, t.č. ve vězení. Administrátor Bareš uvedl, že veškerý movitý majetek na děkanském úřadě v Sokolově je jeho vlastní, takže všechno podléhalo zabavení a nastupující administrátor by neměl na čem spát, protože by tam zůstaly jen holé zdi. Krajská prokuratura přijala návrh OCT a neměla v úmyslu brát vyjádření administrátora Bareše na zřetel a ponechala veškerý majetek jako vlastnictví fary.⁷⁰

V průběhu následujících měsíců nebylo zjištěno žádných podstatnějších nedostatků v činnosti duchovních. Bylo shledáno, že obecně na MNV nejsou ustanoveny komise pro občanské záležitosti a proto se stávalo, že starší osoby bez vyznání vstupovali opět do církve, aby mohli být důstojně pohřbeni.

Státní zaměstnanci měli jít ostatním pracujícím příkladem v ateistickém pojetí svého života, a tak nebylo vhodné a žádoucí, aby jeden z nich byl blízkým spolupracovníkem kněze, jako varhaník. Nebylo proto náhodou, že po dohodě se školským odborem a osvětou považoval církevní tajemník za nutné, učinit opatření, aby se učitel Vítek neexponoval tolik pro služby kostelů, neboť svou prací jako varhaník a vedoucí pěveckého kroužku, takovými výraznými projevy náboženského citění snadno zvyšoval náboženskou morálku u dětí.

Perzekuce učitelů se v době totalitní nadvlády netýkala pouze těch, kdo byli věřící. Postihováni byli všichni nevyhovující. Většinou měli společný znak. Nelíbili se režimu, protože politicky nespolupracovali a nebyli zapálenými uskutečňovateli snah vychovat socialistického člověka, ať už pro to měli jakýkoli motiv.⁷¹

⁷⁰ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁷¹ Srov. *Kamínky 5 díl, Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*, Biskupství Hradec Králové, 2005, s. 139-140.

Církevní tajemník samozřejmě potřeboval informace a ty mohl získat pouze od spřízněných duší, které byly ochotny se angažovat na některé straně barikády. Že se toto příliš nedařilo je zřejmé z konstatování OCT v Sokolově, který pokládal vybudování sítě důvěrníků za základní prvek, který dosud, až na Sokolov a Loket, vybudován nebyl a velice scházel v narušování činnosti církve a detailního informování o záměrech a smýšlení kněží.

Z tohoto pohledu bylo nutné nepřipustit, aby došlo k zařazování duchovních do veřejných funkcí, pokud to nebylo nezbytné. A tak byla na místě snaha stáhnout administrátora Bubeníka z veřejného působení na občany a přeložit ho na jiné místo.⁷²

Osvětová práce, vzhledem k církevní politice, jak konstatoval církevní tajemník v závěru roku 1954, v poslední době značně ochabla. Bylo to způsobeno tím, že veškerá pozornost byla zaměřena na žňové a podzimní práce, a tak bylo nutné znovu se zaměřit na pořádání přednášek, filmů, divadelních představení a dalších akcí s církevně politickým zaměřením, aby byla ukázána nepotřebnost církevního života pro řadového občana.⁷³

3.3.2. Zrušení evidence náboženského vyznání

Do kontextu zápasu o věřící patřilo také zrušení evidence náboženského vyznání. Vláda tak učinila 27. července 1954. Oficiálně toto rozhodnutí zdůvodňovala respektováním náboženské svobody a tím, že náboženská příslušnost občanů je jejich soukromou záležitostí a nikdo nesmí být pro své náboženské přesvědčení diskriminován. Zdálo by se, že režim zaujal k náboženství přátelštější postoj, ale opět se jednalo o klamný tah. Protože zatímco úřední evidence náboženského vyznání byla ukončena, pokračovala dál v kádrových materiálech KSČ, která rozhodovala o obsazování funkcí. Zde byl pro náboženské vyznání zaveden termín „nábožensky zatížený“. Takto označený člověk nemohl zpravidla ve

⁷² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁷³ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

společnosti ani v povolání vykonávat žádnou významnější funkci. Hlavní důvod, proč byla zrušena evidence náboženského vyznání, však spočíval v tom, že byla snížena významnost církví. Tyto, zejména katolická, už nemohly argumentovat vysokým počtem svých členů, když se dožadovaly svých práv. Režim v tomto případě operoval nízkým počtem účastníků bohoslužeb.⁷⁴

3.3.3. Nežádoucí živly

Člověk nepravne po štěstí, nýbrž je mu třeba plnosti vědomí, že jeho naděje i čin plynou z nejvyšší, absolutní nutnosti. Vědomí, že jeho život ob stojí před pohledem věčnosti, a řekněme přímo, před Bohem.⁷⁵

Státní úřad pro věci církevní musel sledovat veškeré dění v okrese, a tak mu nemohla uniknout ani činnost Josefa Krákory, která byla prostřednictvím církevního tajemníka ONV v Kraslicích prošetřena z důvodu hledání závadnosti rozšířených dopisů. Josef Krákora napsal a rozšířil dopis, jehož obsah byl zkoumán pro silný náboženský charakter. Z dopisu bylo zřejmé, že jeho autorem je podepsaný Josef Krákora, zaměstnanec finančního referátu zdejšího ONV, neblaze proslulý svojí fanatickou, nábožensky založenou povahou. Po vyzvání sekretariátu SÚPVC dostavil se církevní tajemník Souček na zdejší referát a žádal o pomoc při prošetřování smyslu rozeslaných dopisů, k čemuž byl pozván pisatel Josef Krákora a byly zjištěny tyto následující okolnosti.

Statečnost je ctnost pro dnešek: Křesťanu není těžké být statečným až k samozřejmému a hluboce radostnému obětování všeho za věc, která stojí za to, aby bylo za ni obětováno všechno.⁷⁶

Josef Krákora se při zjišťování choval velmi klidně a činil dojem, že si je vědom správnosti a nezávadnosti celé věci. Kromě toho vypovídal, že podobných dopisů rozeslal asi 40 na různé strany, které je ochoten na požádání předložit, dále

⁷⁴ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 85-86.

⁷⁵ Srov. Čejka M, Hanuš J. *Křesťané a socialismus, Čítanka textů: 1945 – 1989, Díl 2.*, CDK, Brno, 2009, s. 52.

⁷⁶ Srov. Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. CDK, Brno, 2005, s. 253.

nepoužitých 8 kusů dopisů vrátil na zdejší referát. Podle jeho výpovědi celý elaborát i technickou práci provedl sám bez cizí pomoci, když si za tím účelem vypůjčil válečkový cyklostyl od zdejšího farního úřadu církve, osobně od učitele Hovorky. Původně vypověděl, že rozmnožování prováděl přímo na farním úřadě, později však změnil svoji výpověď v tom, že rozmnožovač si jenom vypůjčil a práce s tím spojené prováděl v některém prázdném domku v blízkosti fary.

Pokud se týká samotného smyslu rozeslaných dopisů, dovedl velmi obratně odpovídat na jednotlivé otázky při zkoumání dvojího smyslu jednotlivých vět a poměrně přijatelným způsobem vyvracel některá důvodná podezření svým náboženským přesvědčením. Konečně okolnost, že dopisy podepsal plným jménem, sama o sobě se dá vykládat dvojím způsobem a sice, že na věci opravdu není nic závadného a pisatel svým obsahem nesledoval nic jiného než zájem církve podle jeho přesvědčení, a nebo chtěl dát svým podpisem celé věci punc nezávadnosti, jsa si jist, že případná podezření dovede snadno vyvrátit a nebude se mu moci ničeho dokázat.

Tento závěr se však ponechává tamnímu VO STB, při čemž toto žádá, aby po prošetření SÚPVC byla na oddělení StB podána zpráva, zda proti Josefu Krákorovi má být zavedeno trestní řízení podle ustanovení § 123 tr. zák. spr. č. 88/1950 Sb. nebo zda proti Krákorovi bude zakročeno po linii církevně-politické ze strany SÚPVC v Sokolově.⁷⁷

3.3.4. Odchody z církve

Snahy církevních tajemníků a celkové klima ve státě a společnosti, které nebylo církvi nakloněno, mělo své důsledky, a tak docházelo k prvním odchodům z církví a k přestupům, na čemž měli hlavní podíl reemigranti, kteří se stávali snadnou kořistí OCT. Nahlédneme-li do archivních záznamů zjistíme, že v Karlovarském kraji, kam patřil také Sokolovský vikariát, vystoupilo v roce 1952 z římskokatolické církve 109 lidí a ve stejném období vstoupili 3 lidé. V roce

⁷⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954., 71/52 Referát pro vnitřní věci, parafováno.

následujícím v měsících říjen-prosinec vystoupilo z římskokatolické církve 63 věřících a nevstoupil v daném období nikdo.⁷⁸

3.3.5. Zkušenosti církevního tajemníka s duchovními

Že se do drobnohledu církevního tajemníka dostávali především kněží, o tom asi není třeba pochybovat. Tak se můžeme v následujících řádcích začíst do zprávy, která vypovídá o představách Strany, jak mají kněží působit na věřící lid a porovnat to s holou skutečností, jak ji líčí OCT. Předelat by se dalo, že to kněžské seskupení je lid těžko přizpůsobivý a svéhlavý.

V okrese působila římskokatolická církev, dále pak československá a československo evangelická. Nejsilnější z těchto církví byla církev římskokatolická. Ta měla na okrese celkem 11 kostelů a to v těchto obcích: Kraslicích, Bublavě, Stříbrné, Přebuzi, Krásné Lípě, Rotavě, Jindřichovicích, Oloví, Sněžné, Liboci a Kostelní. Vykonávání bohoslužeb této církve bylo přiděleno pro okres Kraslice celkem 6 duchovním. Ti byli rozděleni do těchto obvodů: vikář Feix byl administrátorem farnosti v Kraslicích, ve Sněžné a v Kostelní. Kaplan Sokol byl administrátorem farnosti v Bublavě, kaplanem ve Stříbrné a mimo to byl pověřen sloužením mší v Krásné Lípě, kde bylo ubytováno celkem 40 řeholnic, které pracovaly v Nejdeckých česárnách vlny v Nejdku. Administrátorem ve Stříbrné byl pak farář Roth. Administrátorem farnosti v Jindřichovicích Dr. Bucko a administrátorem farnosti v Oloví Dr. Zichrasser. Bohoslužby v obci Přebuzi vykonával exkurento tatrovický farář Blažek z Krajkové. Dne 2. října roku 1952 byl přidělen jako administrátor farnosti v Rotavě novosvěcenec Průša, ještě s výkonem pomocného kaplana vikáři Feixovi v Kraslicích.

Ze zkušenosti s duchovními bylo konstatováno, že se jedná o poměrně těžkou práci, hlavně ve směru působení na jejich myšlení. Neradi se podřizují některým úkolům, které mají podpořit plnění politickohospodářských úkolů na okrese, konkrétně otázka žní, kdy mají duchovní vést věřící k pomoci při zajišťování

⁷⁸ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 884, sign. 290.1 Vystoupení z církve a změna náboženského vyznání 1949 – 1954.

špičkových zemědělských prací tím způsobem, že mají svoje kázání přizpůsobit těmto aktuálním otázkám a vyzvat je k účasti na brigádách. Z toho lze usuzovat, že ani jeden duchovní na okrese nenašel dosud správný poměr k našemu zřízení a že se dále izolují jenom na úsek vykonávání bohoslužeb. Jinak je možno říci, že duchovní mají ještě značný vliv na věřící, i když se to nedá aplikovat na každou obec.⁷⁹

3.3.6. Církev a lidové zemědělství

O tom, že na počátku padesátých let komunisté potřebovali „spolupracovat“ s církví, svědčí i zápis ze schůze konané v Sokolově, a tak do něj nahlédněme a snažme se pochopit tehdejší dobu a tlak, který byl v zájmu lidově demokratického zřízení vyvíjen na duchovní a jejich prostřednictvím na všechny věřící.

Zápis z okresní pracovní porady duchovních a učitelů náboženství, všech církví okresu Sokolov, konané dne 2. července 1951 v 9 hodin v zasedací síni ONV v Sokolově. Této porady se zúčastnili duchovní, děkan Koza z Lokte, Jan Blažek adm. farního úřadu Krajková, František Hybner adm. farního úřadu z Kynšperka, Konrád Gobhart adm. farního úřadu Krásno nad Teplou, farář čsl. církve Ed. Butula. Z učitelů náboženství se zúčastnily pouze dvě učitelky náboženství čsl. církve, Věra Vondráková a Jarmila Pavlíčková ze Sokolova. Neomluvili se a nedostavili adm. děkanského úřadu Rudolf Ouřadník a z učitelů náboženství Michal Čakrt ze Sokolova a Blanka Mizerová z Nového Sedla.

Za ONV se této porady zúčastnili předseda ONV s. Brouček, místopředseda ONV s. Hudec, vyživovací referent s. Richter, zemědělský referent s. Jíra a tajemník OAV s. Pšenička.

OCT zahájil poradu uvítáním přítomných a vyzval s. Richtera, aby přítomným duchovním a učitelkám náboženství osvětlil a řádně informoval o nové úpravě zásobování. Přítomní se zájmem vyslechli referát s. Richtera, který v jeho závěru apeloval na duchovní a učitelky náboženství, aby i oni své věřící tak řádně

⁷⁹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

informovali, aby nedošlo ke klamnému mínění občanstva.

Soudruh Jíra podal zprávu o zemědělské situaci v okrese Sokolov a tuto řádně rozebral a rovněž apeloval na přítomné, aby řádným informováním vysvětlili občanstvu těžkou situaci v zemědělství a pokud možno vyzvali věřící k dobrovolným brigádám.

OCT připomněl duchovním, aby k tomu nepoužívali kazatelen, ale soukromě působili mezi věřícími.

Soudruh předseda ONV rozebral znovu otázku zásobování a rovněž žádal přítomné duchovní, aby nabádali věřící ke spolupráci a brigádami pomohli zvládnout senoseč a vypomohli i v době žní.

V diskusi se přihlásil děkan Koza z Lokte, který se rozhovořil o JZD ve Dvorech, které pokládá za jedno z těch JZD, které dobře prosperují. Dále se zavázal, že sám bude pomáhat budovat socialismus na vesnici nejen slovy, ale i činy a jako příklad uvedl: „Rozhlas místního národního výboru v Lokti volá brigádníky na Podbořansko a Toužimsko a já jako duchovní jsem se přihlásil první se svojí hospodyní, abych ukázal věřícím cestu a dal vzorný příklad, že i duchovní mají zájem na výstavbě našeho státu. Máme ještě mnoho věřících, kteří se dívají a čekají co pan farář bude dělat. Jde-li pan farář na brigádu, přihlásí se také, neboť vidí, že to není žádný hřích a že se neproviní proti církevním řádům“.

Adm. Gebhart kritizoval práci agitátorů JZD, kteří slibovali zemědělcům, kteří vstoupí do JZD, stroje a osmihodinovou pracovní dobu, což je nemožné a při dnešním nedostatku pracovních sil neproveditelné. Dále adm. Gebhart oznámil, že jako mírový závazek si vzal funkci vedoucího akce proti americkému brouku mandelince.⁸⁰

Na to soudruh Hudec znovu vybídl duchovní a učitele náboženství ke vzájemné spolupráci.

Tajemník OAV Pšenička osvětlil otázku zodpovědnosti všech duchovních, učitelů náboženství a všech lidí v ČSR vůči státu a znovu probral otázku výroby a spotřeby a vyzval duchovní a učitele ke spolupráci v organizování brigád proti

⁸⁰ Lživá komunistická propaganda informovala veřejnost, že se tímto způsobem (vysazováním na našem území)USA snaží podlomit stabilitu vznikajícího socialistického zemědělství.

mandelince a okopávky řepy na Podbořansku.

Na návrh OCT, který vyzval přítomné duchovní a učitelky náboženství k dobrovolné brigádě na Podbořansku, se přihlásili adm. Hybner, farář Butula, děkan Koza, uč. náb. Harášková, Šišková a Pavlíčková. Po tomto úspěchu byla porada ukončena a OCT poděkoval všem přítomným za účast.

A tak hned následujícího dne, tedy 3.července se zúčastnil děkan Koza, bohoslovec Doležal a hospodyně z Lokte a s nimi asi 20 věřících brigády na státním statku Velké Třebušice. Další duchovní a učitelky náboženství pak vyrazili na Státní statek v Podbořanech.⁸¹

3.3.7. Vnikání do soukromí lidí ze strany OCT

Následující řádky svědčí o tom, že komunistická strana prostřednictvím církevního tajemníka měla zájem o lidi a nebála se vnikat do jejich soukromí a toto usměrňovat podle současného politického vidění a zájmů vládnoucí garnitury, obzvláště v případech, kdy protistranou byla církev.

Církevně politická situace od 26.5 do 10.6. 1951 byla v okrese Sokolov – Kraslice klidná. Dne 27. 5. 1951 probíhaly průvody Božího těla klidně a zúčastnilo se jich v jednotlivých farnostech: Kraslice 1200 věřících, Loket 800 věřících, Krásno 600 věřících Chlum sv. Máří 400 věřících, Kynšperk 1000 věřících a v Krajkové 200 věřících. Většinu průvodů kontroloval OCT sám.

Dne 31. 5. 1951 navštívil OCT slečnu učitelku Brabcovou v Horním Častokově, na žádost újezdního tajemníka soudruha Matouška, za účelem přešetření jednání administrátora Kučery z Chlumu sv. Máří, vůči její osobě, které bylo církevního rázu.

Jmenovaná byla údajně pozvána administrátorem Kučerou na farní úřad v Chlumu sv. Máří, kde jí jmenovaný vyčítal, že jako učitelka, která učí děti, by neměla a jako katolička nesmí chodit s bezvěrcem. Jednalo se o soudruha Smítku, pekaře v Lítově, který s jmenovanou učitelkou chodí. Slečna učitelka Brabcová

⁸¹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

toto jednání adm. Kučery potvrdila a sama řekla: „Já chodím s chlapcem veřejně a nemusím se ničeho bát, ale Kučera chodí potajmu, a to se na kněze nehodí a ať si pan Kučera nemyslí, že já se dám zviklat, natolik jsem silná v kramflecích“.

OCT v diskusi s adm. Kučerou opatrně narazil na tuto věc, ale administrátor všechno popřel se slovy: „To je sprostá vyložená lež, nebo justiční omyl“. Přesto OCT dal administrátoru Kučerovi přísnou důtku a upozornil ho, stane-li se tato věc ještě jednou, nebo bude-li slečně učitelce dělat nějaké potíže ve vyučování, vyvodí z toho OCT přímé důsledky.

V kontextu předchozích událostí bylo dohodnuto mezi OCT a StB v Sokolově pověření Miloše Fialy, dosavadního administrátora v Podbořanech⁸², aby vypomáhal v duchovní správě v Chlumu sv. Máří a navrženo přesídlení administrátora Kučery do Sokolova v co nejbližších dnech. OCT se snažil zařídit urychlení této skutečnosti a prohlídku fary v Chlumu.

Na církevní schůzce konané v květnu 1951 bylo dohodnuto, že je nejvyšší čas aby administrátor Kučera byl z Chlumu sv. Máří přeložen a to z politických důvodů.⁸³

3.3.8. Jsi nepohodlný, jsi přeložen

Kučera František administrátor v Chlumu sv. Máří obdržel od konzistoře v Praze jmenovací dekret pro Sokolov a na jeho místo měl přijít jako výpomocný kněz Miloš Fiala administrátor z Podbořan. Administrátor Kučera se proti tomuto jmenování odvolal, osobně navštívil Prahu dne 9.6.1951, kde mu kapitulní vikář Antonín Stehlík dal příslib, že jeho jmenování odvolá a písemně dá na vědomí KNV církevnímu oddělení v Karlových Varech.

Při diskusi s OCT sdělil administrátor Kučera, že při návštěvě v Praze mu bylo sděleno kapitulním vikářem, že bude odvoláno více jmenování, neboť tato byla vyhotovována bez jakékoli rozvahy. OCT proto žádal, aby na konzistoři v Praze

⁸² Jiné prameny uvádějí, že byl administrátorem v Lubenci.

⁸³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

byla sjednána náprava. Návštěvě Kučery v Praze byl přítomen sám kapitulní vikář, jeho sekretář a zmocněnec soudruh Středa.

OCT navštívil adm. Ouředníka t.č. v nemocnici v Sokolově, se kterým se dohodl o uvolnění farního úřadu v Sokolově pro administrátora Kučeru. Jmenovaný neměl námitek, aby se Kučera nastěhoval do farní budovy, neboť sám žádný movitý majetek v Sokolově nemá, pouze ložní prádlo, které lehce sbalí do dvou kufrů.

Dále OCT upozornil adm. Blažka z Krajkové, který měl farní úřadovnu v Habartově v soukromém bytě u pekaře Haudorfa, aby tuto přenesl do Krajkové na farní úřad, nebo ji přemístil do veřejné místnosti v Habartově. Výše jmenovaný pekař byl bývalý lidovec a neměl dosti kladný poměr k lidově demokratickému zřízení.

Jako jedna z dalších ukázek, že aktivita se nevyplácela bylo vyřešení otázky zbourání kostela v Habartově, která se neustále rozvířovala zásluhou administrátora Blažka a tudíž OCT usoudil, že je třeba, aby ONV v Sokolově co nejdříve tuto otázku vyřešilo včetně duchovního Blažka, a to přeložením jeho osoby na jiný okres.

OCT musí zaujímat tvrdší kurs proti reakčnímu kléru a bojůvkářům a využívat k tomu vikáře a sekretáře. Konkrétně se zaměřit na faráře Blažka, Kučeru a Sirového, proti nimž, ač jejich postoj je známý, nebylo doposud podniknuto tvrdších opatření.⁸⁴

3.3.9. Církevní tajemník – obyčejný člověk

O tom, že leckterý OCT měl své problémy a prohřešky a často musel bojovat o holé koryto svědčí zápis ze schůze konané 5. července 1951 v Kraslicích, jehož se mimo jiné osoby zúčastnil KCT soudruh Zahradka, který hned na úvod schůze vysvětlil všem přítomným církevně politickou otázku. Vždyť kdo jiný než KCT by ji měl soudruhům na okrese vysvětlit.

⁸⁴ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

Člověk, který si vybral svobodu proti Bohu, musel poznat, že si vybral otroctví. Je to čas odplaty, kterou vykonává bezbožný komunismus na bezbožném kapitalismu, svém původci.⁸⁵ Otrokem byl v tomto případě okresní církevní tajemník jehož budoucnost a setrvání ve funkci se právě řešilo.

Soudruh Souček, měl být na návrh ONV v Kraslicích zbaven funkce církevního tajemníka na okrese Kraslice, neboť se provinil nepořádným rodinným životem. Soudruh Zahrádka připomněl přítomným, že OCT již vede pořádný život. Nedávno se znovu oženil a je jedním z nejlepších OCT v kraji (jakpak asi vypadali ti ostatní) a tím dává záruku, že nadále povede církevní politiku tak, aby proti němu nebyly žádné stížnosti.

Avšak soudruh Štefl, místopředseda ONV dal k dispozici zprávu o chování s. Součka, který prý u veřejnosti ztratil důvěru a těžko by ji v Kraslicích znovu nabil, proto dal návrh k přeložení do jiného okresu. Soudruh Suchopár, bezpečnostní referent, se ztotožnil se s. Štefle a podpořil jeho snahu o přeložení nynějšího OCT do jiného okresu.

Soudruh Zahrádka vytkl všem přítomným, proč nedávali námítky ihned po nastoupení OCT a čekali až do okamžiku kdy přišel návrh na odměnu pro OCT za okres Kraslice, neboť soudruh Souček je zaměstnancem ONV v Sokolově a ten je s nynějším OCT spokojen. Po zralé úvaze a rozmluvě se soudruhem Součkem, byl soudruh Zahrádka ochoten přeložit církevního tajemníka do jiného okresu, s čímž i soudruh Souček rád souhlasil. Neboť jak soudruh Zahrádka prohlásil: „Nebylo by jistě zdravé soudruha, který se jednou provinil a zase napravi,l zašlápnout do bláta. Vždyť Sovětský svaz napravil mnoho občanů, kteří jsou dnes na čelných místech“. K tomu by se chtělo dodat, že jich také mnoho popravil, protože pro ně nebylo žádné místo, ale to soudruzi tehdy možná ani netušili.⁸⁶

Soudruha Součka se však zastal soudruh Hejtmánek, který podpořil soudruha Zahrádku a navrhl, aby soudruh Souček zůstal na svém místě pro jeho zkušenosti s duchovními. V nejnějnějším případě musí ONV dát náhradu, která se bude těžko

⁸⁵ Srov. Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. CDK, Brno, 2005, s. 252.

⁸⁶ Stalinismus ve vyvražďování překonal leninismus i fašismus.

shánět a než nabude takových zkušeností může mnohé pokazit.

A tak měl soudruh OCT Souček štěstí, že byl odborníkem který se těžko hledá a věděl jak na ty duchovní. Soudruzi z ONV mu věnovali více péče v práci politické a přitáhli ho blíže k problematice okresu Kraslice. Soudruh Zahradka vytkl OCT, že dostatečně neinformuje církevní trojku, což zavinilo, že OCT přišel do velkého nepořádku po dřívějším OCT Jirsíkovi a tento musil nejdříve odstranit. Dále vysvětlil přítomným soudruhům církevní politiku v náboru bohoslovců a oprav kostelů v kraji.

OCT Souček se závěrem zavázal, že napříště se vystříhá nepříjemností a bude řádně církevní trojku informovat alespoň jednou měsíčně.

A tak se OCT Souček mohl s novým elánem a chutí vrhnout znovu do práce . Provedl kontrolu vyučování náboženství u duchovního Hybnara v Kynšperku a učitelky Šlechtové v Habartově. Vyučování bylo shledáno bez závad. Dále OCT navštívil adm. Kučeru v Chlumu sv. Máří a diskutoval s ním o potížích v Chlumu a remilitarizaci západního Německa. Adm. Kučera slíbil, že se u příležitosti poutě zmíní o remilitarizaci Německa v kázání, což také provedl a nabádal věřící, hlavně německé národnosti, aby se plně zúčastnili hlasování proti remilitarizaci západního Německa, které bude probíhat v ČSR od 26. května do 16. července 1951. Poutě v Chlumu se zúčastnilo na 3000 věřících, ale jaký efekt měla slova v kázání a hlasování německé menšiny, o tom prameny mlčí.⁸⁷

3.3.10. Schůzka církevní pětky v Sokolově

Náboženství nebude mít místo ve světě jimi zbudovaném. Přesvědčený komunista nemůže být přesvědčeným křesťanem. Kristus rozkázal církvi učit jeho evangelium celý svět. Komunismus si umínil vnutit světu Marxovo evangelium. Tedy boj.⁸⁸ A ten se odehrával na všech rovinách.

⁸⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁸⁸ Srov. Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. CDK, Brno, 2005, s. 253.

Církevní pětka⁸⁹ se sešla 15.5.1951 v kanceláři soudruha předsedy a zúčastnil se jí za OV KSČ soudruh Kolařík, za ONV soudruh Hudec úřadující místopředseda ONV, dále soudruh Pšenička za OAV-NR a hospodářský referent církevního oddělení KNV v Karlových Varech soudruh Karásek. OCT informoval přítomné soudruhy o církevní situaci a přeložení duchovních v okrese Sokolov. Dále navrhl, aby tajemník MNV v Chlumu byl vyměněn, neboť osobně spolupracuje s duchovním Kučerou a dává mu různé zprávy, týkající se činnosti MNV. Soudruh místopředseda ONV Hudec přislíbil, že tuto výměnu je možné provést. Soudruh Kolařík si poznamenal, že se podívá na syna tajemníka, který je *učitelem roku* stranického školení základního kroužku v Chlumu, zda spolupráce jeho otce s duchovním Kučerou nemá vliv i na něho. Dále byl OCT požádán, aby i zbylé farní úřady, pokud nejsou obsazeny duchovními, obsadil po dohodě s MNV pokud možno rodinami řádných dělníků. Dále bylo OCT uloženo, aby zapojil do dvojice při akci hlasování proti remilitarizaci západního Německa pouze duchovního Kučeru v Chlumu sv. Máří, kde je většina rodin německé národnosti a adm. Kučera je páteří celé obce.⁹⁰

3.3.11. Předávání matrik

V následujících dnech OCT po dohodě se správcem vikariátu Jaroslavem Feixem, bezpečnostním referentem ONV Šťastným a okresním matrikářem soudruhem Lexou provedl předávání matrik matričním obvodům v okrese Kraslice, za přítomnosti výše uvedených osob, až na matriční obvod Oloví, kde se adm. Blažek z Krajkové zdráhal vydati církevní matriky se slovy: „Matriky vydám, až budu musít, protože vy nechcete, abych měl styky s lidmi“. OCT vysvětlil adm. Blažkovi situaci, že tím podporuje byrokratismus, neboť tím, že jsou matriky uloženy na farních úřadech se značně zdržuje vydávání rodných listů, které nyní vydávají matriční obvody. Toto vysvětlení přijal bez poznámky,

⁸⁹ Obvyklé složení církevní pětky není z dostupných materiálů patrné.

⁹⁰ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

ale i nadále je zásadně proti vydávání matrik.⁹¹

3.3.12. Církev v roce voleb

V roce 1954, což byl rok volební a tedy pro komunisty velmi důležitý, zjišťoval OCT nálady mezi duchovními, ale samozřejmě i věřícími. Později zapsal, že nebylo zjištěno žádných závad v chování duchovních v předvolební kampani. Duchovní stojí mimo a aktivně se do volební agitace nezapojují. Pouze římskokatolický duchovní Bubeník projevil ochotu pomoci. Dále nebyly zjištěny žádné pokusy poštvat věřící proti připravovaným volbám a rovněž na žádné z veřejných schůzí nepřišel nikdo do diskuse s nějakou náboženskou záležitostí, či požadavkem. Pokud někde nebyl projevěn souhlas s navrženým kandidátem, bylo zjišťováno zda to nemá nějaké náboženské pozadí, ale nic takového se nezjistilo.⁹²

Další možnost aktivně spolupracovat s režimem se duchovním naskytla v roce 1957 a odbor pro církevní věci KNV Karlovy Vary samozřejmě řešil jejich zapojení do volební kampaně.

Představitelé všech církví v kraji vypracovali a schválili na poradě představitelů církví, uspořádané k projednání zapojení duchovních do volební kampaně dne 24. 1. 1957 na KNV v Karlových Varech, usnesení, jak se budou podílet na předvolební činnosti.

Církevní představitelé na základě tohoto usnesení svolali mimořádné porady duchovních a projednali s nimi pomoc ve volební kampani a postup ve volbách do NV. Při shora uvedené poradě římskokatoličtí vikáři v diskusi žádali, aby porad v jednotlivých okresech a v Karlových Varech – městě, se zúčastnili také zástupci ONV a MěNV Karlovy Vary. Proto OCT žádal zástupce jednotlivých odborů, aby se po dohodě s předsedou ONV - MěNV, těchto porad zúčastnili. Vysvětlení o způsobu zapojení duchovních do volební kampaně podají vikáři, a to z hlediska tematiky církevní a politické náplně kázání. Vikáři budou také provádět kontrolu

⁹¹ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

⁹² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 885, sign. 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

zapojení duchovních, počtu kázání apod. Vaše pomoc, jak zdůrazňoval OCT zástupcům NV bude spočívat v politickém doplnění proslovu vikáře a v seznámení duchovních s plánovanými akcemi ve volební kampani ve vašem okrese. Argumentační materiál požadovaný všemi přítomnými zástupci církví, pokud bude vydáván v krajském měřítku, bude vikářům zaslán. Pokud máte vlastní materiál k volební kampani, projednejte i jeho zasílání duchovním, pokud to uznáte za vhodné.

Představení jednotlivých církví budou sledovat účast jednotlivých duchovních ve volební kampani a na výsledcích si prověřovat postoj kněží. To nám zajistí po ukončení volební kampaně získání přesných přehledů o počtu kázání k volbám a jiné pomoci. Církevní představení si budou od duchovních vyžadovat písemné zprávy. Totéž bude zajištěno i v celostátním měřítku, kde také jednotliví vedoucí církví budou za své církve osobně zodpovědní. Plnění usnesení bude však nutné kontrolovat i po linii národních výborů, abychom tak vzájemně prověřovali postoj duchovních i vikářů a ostatních církevních činitelů v kraji, ve směru jejich postoje a spolehlivosti. K zajištění této kontroly Vás žádám, aby jste projednali s předsedy ONV a předsedou MěNV v Karlových Varech a vedoucími všeobecných odborů pomoc instruktorů a jejich prostřednictvím vybraných členů NV při kontrole náplně kázání a účasti duchovních na volebních akcích. Poznatky takto získané budou použity k hodnocení duchovních a vikářů a budou podle nich upraveny výkonnostní odměny.⁹³

3.3.13. Církevní politika v Sokolovském vikariátu v letech 1955 – 1958

V polovině 50. let byla katolická církev v Československu prakticky ochromena (mj. místo biskupů v diecézích působili kapitulní vikáři dosazení a řízení státem) a dostala se do trvale podřízeného postavení. Jen v srdci mohla držet naději, že s běžícím časem se v komunistickém systému objeví trhliny a

⁹³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

uvolní se prostor pro svobodnější působení církve.⁹⁴ Pro režim toto zubožení církve znamenalo jediné. Již nebyla nepřitelem číslo jedna a představitelé režimu považovali církevní otázku za vyřešenou na dobu nejméně deseti či více let.⁹⁵

Dalším výrazným mezníkem této doby byl XX sjezd Komunistické strany Sovětského svazu a Chruščovovo „odhalení kultu osobnosti“ J. V. Stalina. Následovala další krize společnosti. Iluze o skutečné povaze komunistické moci se u mnohých nadále rozplývala.⁹⁶

Situační zpráva z 13. prosince 1956: Poslední mezinárodní události měly vliv na aktivizaci náboženské činnosti, hlavně u církve římskokatolické, což se projevovalo zvýšenou návštěvou na bohoslužbách a ostatních církevních obřadech. Tento jev byl pozorován hlavně v oblastech, kde je hodně věřících německé národnosti. Pod vlivem těchto událostí stal se opět aktuální požadavek věřících občanů z Habartova na výstavbu kostela. Tento požadavek byl projednán v radě MNV Habartov, které však dosud nezaujalo v tomto směru rozhodné stanovisko. Na ONV je k výstavbě požadované modlitebny záporné stanovisko a bude ještě nutné tuto otázku projednat na OV KSČ. Lze předpokládat, že administrátor Krčma, který je v dobrém spojení s MNV, v případě kladného vyřízení, by působil dle požadavků MNV na věřící německé národnosti a získával je ke spolupráci.⁹⁷

Dne 28. listopadu 1956 se konala na arciděkanství v Sokolově vikariátní porada, které se zúčastnili 4 duchovní ze Sokolovského okresu a 2 z Kraslic. Za ONV byl přítomen okresní tajemník soudruh Sochr, který přednesl úvodní referát o mezinárodní situaci a o posledních událostech. V diskusi pak potvrzovali někteří duchovní i na příkladech, jednotu a oddanost našich pracujících k vládě a naší dobrou hospodářskou situaci. Na základě některých dotazů bylo vidět, že duchovní sledují mezinárodní situaci velmi pozorně. Administrátor Sirový z Lokte měl ostrou kritiku, že na školách je postupováno nezákonně při omezování

⁹⁴ Srov. Jan, L. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. CDK, Brno, 2000, s. 84.

⁹⁵ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 91.

⁹⁶ <http://www.totalita.cz/50ú50.php>.

⁹⁷ V Habartově nebyl kostel (modlitebna) nikdy až do dnešních dnů (2010) vybudován a místní věřící musejí na bohoslužby dojíždět do Chlumu sv. Máří.

příhlášek a vyučování náboženství. Navrhl, že by duchovní měli mít možnost sami oznámit přihlašování dětí na náboženství přes rodičovská sdružení, vyhláškami na školách apod. Uváděl, že má v tomto směru od rodičů dětí velké množství stížností. Když byl žádán, aby stížnosti odkazoval na ONV, jelikož na ONV nebyla v letošním roce v tomto směru podána žádná stížnost, uvedl, že lidé si nejdou na národní výbor stěžovat, jelikož nevěří v nápravu. Na druhé straně však sám potvrzoval pasivní postoje věřících k církevním povinnostem, jako například ve Starém Sedle, když je žádal o pomoc při opravě kostela. Z celého jeho chování na poradě bylo možné pozorovat odpor k jednání a pasivní, nejasný poměr k naší politice.

Další závažná situace nastala na Chlumu sv. Máří odchodem administrátora Brabce. Velké rozhořčení se projevovalo hlavně u bývalých přátel jmenovaného s poukázáním na to, že farnost není obsazena. Státní bezpečnost hlásila, že byli upozorněni, že na Chlumu a okolních obcích organizují přátelé administrátora Brabce podpisové akce, aby se jmenovaný vrátil na Chlum. Soudruzi ze státní bezpečnosti žádali, aby OCT tento případ nešetřil, že to zajistí sami. Na Chlum dojížděl pravidelně, a to 2x týdně, administrátor Hybner z Kynšperka, takže konání pobožností bylo zajištěno, spokojenost rebelujících občanů nikoli.

V měsíci listopadu navštívili Sokolov soudruzi ze Státní památkové správy, kteří žádali, aby jim byla umožněna návštěva kláštera v Sokolově za účelem zjištění stavu varhan, které mají být opraveny, jakož i celý klášter. Bylo zjištěno, že varhany jsou v dezolátním stavu a jejich oprava by si vyžádala velkého finančního nákladu. V tomto směru by bylo účelné zjistit u Státních dolů rychlost postupu těžby uhlí v tomto úseku, jelikož by bylo nevhodné vynaložit velké finanční prostředky na opravu objektu (kláštera), který by byl v dohledné době staticky narušen dolováním.⁹⁸

3.3.14. OCT v Kraslicích po převzetí kompetencí z ONV Sokolov

⁹⁸ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, č. inv. 1949, sign. Církv/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1956-1958.

Na základě usnesení byra OV KSČ byl pověřen soudruh Ulč projednáním otázky zapojení duchovních do některých složek. Toto bylo ztíženo tím, že církevní politiku na okrese Kraslice prováděl až do ledna 1955 ONV v Sokolově. Po dohodě mezi všeobecným odborem ONV v Kraslicích a všeobecným odborem ONV v Sokolově došlo k převzetí církevní agendy všeobecným odborem ONV v Kraslicích. Ihned po převzetí této agendy v rámci zajištění úkolů, uloženého byrem OV KSČ navázal soudruh Ulč styk s duchovními na zdejší okrese. Po osobní rozmluvě s jednotlivými duchovními za přítomnosti vikáře Feixe, jevila se v této době následující situace.

Jaroslav Feix, vikář a administrátor v Kraslicích byl členem OV obránců míru v Kraslicích. Podle názoru soudruha Ulče jednalo se o duchovního, který mohl při pravidelném styku některého z členů strany ovlivnit i jiné duchovní na okrese a přimět je, aby jak z kazatelen, tak i při jiných příležitostech vedli naše věřící k plnění svých občanských povinností, a to jak na pracovištích, tak i ve veřejném životě. Hlavně pokud se týká boje za udržení světového míru. Sám pan Feix, jak bylo konstatováno, i když je duchovní, nemá velké přesvědčení a vztah k římskokatolické církvi a má za to, že funkci duchovního vykonává jen vzhledem k svému dřívějšímu studiu a k jeho vlastnímu povolání. Při rozhovoru se soudruhem Ulčem se sám nabídl, že v rámci boje za udržení míru napíše faráři Štarkovi do Bavorska, který pocházel z Kraslic a byl farářem v obci Liboc na Kraslicku, a že v tomto dopise mu mimo jiné vyličí i nutnost otázky zachování světového míru. I když tento dopis, jak sám prohlásil, nebude odesílat prostřednictvím NF vzhledem k tomu, že půjde o dopis soukromého významu, předloží opis všeobecnému odboru ONV k posouzení. Sám Feix je ochoten nadále spolupracovat v Okresním výboru obránců míru a dle potřeby pronést i veřejné projevy na různých místech.

V Oloví byl ustanoven farářem Dr. Zichrasser, duchovní německé národnosti, který byl asi v roce 1949 postižen částečnou mrtvicí, která až dodnes na něm zanechala následky. Není schopen delší chůze a jen velmi těžko vykonává bohoslužby v místním kostele. Veškeré administrativní práce za něho vykonává farář Blažek z Krajkové, který mu na farní úřad v Oloví chodí vypomáhat. Kázání provádí v německém jazyce a mši slouží v ranních hodinách. Je to člověk, který

nemá zvláštní poměr k lidově demokratickému zřízení již proto, že je zatrpklý s ohledem na to, že nedostává od státu odměnu za výkon své funkce. Tato otázka bude řešena, aby tak byl tento nedostatek u pana Zichrassera odstraněn. Jinak je již velmi stár a jak je již vpředu uvedeno, vážně nemocen. Jeho jediným přáním je, aby mu byl povolen odchod do západního Německa, kde má svoje příbuzné, a kde by chtěl prožít zbytek svého života. Pro jeho stáří i pro jeho nemoc, nebylo od něj žádáno, aby se zapojil do mírového hnutí v ČSR i přesto, že pokud se týká války má na věc zdravé názory.

V Jindřichovicích je ustaven farářem Dr. Bucko, který emigroval do ČSR z Maďarska. Český jazyk neovládá, a proto mše a kázání provádí v německém a maďarském jazyce. Na mezinárodní politickou situaci má vcelku dobrý názor a je ochoten, aby při různých příležitostech vystoupil a pronesl k věřícím několik slov ve věci zachování míru. Je ochoten dále pracovat jako aktivní pracovník na úseku obránců míru a dle rozhodnutí hovořit k občanům maďarské národnosti. Dle ujednání bude proto veden jako aktivista u OV obránců míru, aby podle potřeby jej mohlo býti použito pro žádané úkoly.

Ve Stříbrné je farářem pan Roth. Je to starý pán, kterému je již přes 80 let a s kterým se již nemůže aktivně počítat pro práci ve složkách. Vlivem jeho stáří je do značné míry již nahluhlý a v některých směrech má i dětinské názory. Přesto však z průběhu jeho života je patrné, že má vcelku kladný poměr k lidově demokratickému zřízení, které mu zaručuje klidný a spokojený život. On sám si je toho plně vědom, a proto i přes jeho dosavadní stáří je ochoten, bude-li o to požádán vystoupit na veřejném shromáždění a jménem věřících pronést několik slov v souvislosti s bojem za udržení světového míru.

Na tuto faru byl před krátkým časem přidělen pan Sokol, kaplan, který vypomáhá panu Rothovi při výkonu bohoslužeb ve Stříbrné a na Bublavě. Je to mladý člověk, který má kladný poměr ke zřízení a s kterým lze počítat i pro aktivní práci mezi věřícími. Bude jen třeba mu věnovat soustavnou péči, aby pod vedením některého člena strany mohl udělat kus práce ve prospěch celku. I Sokol je ochoten pracovat v obráncích míru a budou-li zakládány výbory i na vesnicích, lze s ním počítat jako s aktivním členem.

Mám za to, konstatoval nový církevní tajemník, že bude-li našim duchovním na okrese věnována větší péče, než tomu bylo dosud a když bude upraven pravidelný styk s nimi a bude-li pravidelně rozebírána politická situace jak vnitřní, tak i mezinárodní a bude-li upevněna důvěra pracovníků na úseku církve a duchovních, nebude problém usměrnit jejich duchovní činnost tak, jak to vyžadují potřeby našeho lidově demokratického státu.⁹⁹

Po provedených pohovorech byla zhodnocena vzájemná spolupráce v uplynulém roce a projednána otázka spolupráce a pomoci duchovních v roce 1955 při zajišťování hlavně zemědělských prací, vedení věřících duchovními k řádnému plnění občanských povinností k lepšímu zajištění a zvýšení životní úrovně lidu. OCT se zdálo, že duchovní projevují značnou ochotu pomáhat při zajišťování zvyšování životní úrovně pracujících a z jejich pohovoru je vidět, že duchovní mají poměr a důvěru k lidosprávě a mohou nám na vesnicích hodně pomoci. V uplynulém roce se nevyskytly případy narušování budovatelského úsilí našich pracujících ze strany duchovních, rovněž tak se však tito nijak nadmíru nesnažili více pomoci v budování socialismu, ale místo toho se s horlivostí starali hlavně o zajištění svých církevních záležitostí.

Spolupráce s osvětou a jinými osvětovými organizacemi byla v tomto období shledána naprosto nedostatečnou, a proto bylo nutno zajistit větší spolupráci se stranou a lidosprávou a za jejich spolupráce ustanovit komise pro občanské záležitosti. Vybudovat v co nejkratší době síť důvěrníků pro církevní otázky. Dále bylo třeba více než dosud, aby OV KSČ pomáhal prosazovat církevní politiku podle směrnic strany a vlády. Tato politika, aby byla správně řízena prací stranických orgánů na poli církevním.¹⁰⁰

V rámci svého povolání OCT navštívil obce s farnostmi, kde projednal otázku církevně politické situace s tajemníky MNV. Podařilo se mu konsolidovat poměr v okrese Kraslice a sice v tom směru, že nejsou již žádné výstřelky prováděny vůči církvím a že se mu dostává od MNV podpory jak ve sledování činnosti farářů

⁹⁹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

¹⁰⁰ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

v obcích, tak i v navazování styků s duchovními ve směru zapojování na státně důležitých akcích. Spolupráce strany je v tomto směru obdobná.

Je třeba sebekriticky doznat konstatoval v průběhu roku OCT soudruh Ulč, že zatím moje práce na úseku zajišťování církevní politiky není dostačující. Úkoly zajišťují toliko nárazově, bez plánu, a to proto, že jsem velice vytížen jinou prací na odboru, takže se nemohu více věnovat a do důsledku zajišťovat všechny úkoly, které jsou ode mne požadovány. Zlepšení dosavadní práce je odvislé na doplnění všeobecného odboru o jednoho pracovníka.¹⁰¹

3.3.15. Porada duchovních v Kraslicích

S vikářem panem Feixem byl OCT pravidelně dvakrát týdně ve styku, aby s ním mohl projednávat plnění jednotlivých úkolů daných konzistoří a jím samým. Aby se výsledky na úseku církevně – politickém na okrese Kraslice zlepšily, svolal pan vikář z popudu OCT poradu římskokatolických kněží, která se uskutečnila 26. března 1955 v Kraslicích. Na poradu se nedostavil farář z Oloví Dr. Zichrasser z důvodu špatného zdravotního stavu. Na této poradě pronesl OCT politický komentář k mezinárodní i vnitřní situaci a nastínil směr práce pro římskokatolické duchovní. Velkou péčí věnoval tématu jarních zemědělských prací a zapojení věřících do akce zvelebení obcí. Současně si ověřil, zda jsou při bohoslužbách čteny oběžníky, vydané konzistoří. Tak například oběžník k výzvě světové rady míru a k podpisové akci byl čten na Bublavě a ve Stříbrné. V Kraslicích čten nebyl a jak uvedl vikář Feix stalo se to jen z důvodu, že na to zapomněl. V Jindřichovicích byl oběžník vyvěšen na návěstní tabuli před vchodem do kostela, a to proto, že tamní farář Dr. Bucko český jazyk neovládá a kázání neprovádí. Obdobně tomu bylo i v Oloví. Přesto na všech bohoslužbách jsou věřící vyzýváni k tomu, aby svou modlitbou podpořili zachování míru. Oběžník k jarním zemědělským pracím se četl v Stříbrné a Bublavě. V Kraslicích a ostatních kostelech se tak stane při bohoslužbách dne 3.dubna 1955. Při

¹⁰¹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

příležitosti porady OCT s duchovními projednal slavnosti Vzkříšení a Božího těla. V Kraslicích, ve Stříbrné a Jindřichovicích bude konán průvod kolem kostela a to ve večerních hodinách. Mimo tyto jmenované obce nebude průvod jinde prováděn. Co se týče protiakcí v jmenovaných obcích, budou na tyto církevní svátky uspořádány hodnotné kulturní pořady, které se budou časově krýt s církevními, aby účast byla co nejnižší.¹⁰²

Na poradě duchovních došlo i k ujednání, jak zapojit věřící do akce zvelebení obcí. Duchovní se zavázali, že provedou úpravu prostranství kolem kostelů a far a k tomuto účelu že budou mobilizovat věřící jednak při osobním rozhovoru s nimi a dále, že k tomuto účelu zaměří i svoje kázání. Podle dosavadních zjištění navázal ústní kontakt s MNV v Jindřichovicích již Dr. Bucko, který zástupcům MNV oznámil, jaké práce v rámci akce zvelebení míní zajistit za podpory věřících, k čemuž si vyžádal souhlas a materiální podporu MNV. Co se týče nálady mezi věřícími, bylo velmi těžké odhadnout do jaké míry se ztotožňují se všemi vládními opatřeními. Při osobním pohovoru s některými věřícími, které OCT znal, se tito plně zapojují do všech akcí a u příležitosti provádění kampaně vyhlásili své hodnotné závazky. Účast věřících na církevních obřadech je v průměru stejná a vyplývá to z toho, že jde o stálý kádr věřících, hlavně z řad občanů německé národnosti.¹⁰³

3.3.16. Kaplan Sokol zastupuje vikáře Feixe

V závěru roku 1955 byl OCT zaplaven jinými úkoly na odboru a tak věnoval poměrně málo péče církevně politické otázce na okrese. Jednak to bylo ovlivněno úkoly přímo na odboru a dále pak i skutečností, že vikář byl mimo Kraslice, takže nebylo možno na úseku římskokatolické církve zajišťovat všechny úkoly. Pravidelný styk byl udržován s kaplanem Sokolem, který zastupoval vikáře Feixe v době jeho nepřítomnosti a s ním byly také projednávány zásadní otázky týkající

¹⁰² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

¹⁰³ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

se mezinárodní politické situace. Kaplan Sokol, který byl ze strany OCT hodnocen jako poměrně dobrý duchovní, který se staví kladně k otázkám boje za udržení míru i za plnění úkolů v rámci pomoci věřících při plnění národohospodářského plánu. Dále byly tyto otázky prohovořeny s kaplanem Průšou a Dr. Zichrasserem. Poměrně kladně se vyjadřoval o mezinárodně politické situaci kaplan Průša, kdežto Dr. Zichrasser byl k těmto otázkám velmi zdrženlivý, i když jak sám prohlašoval, je jedním z předních bojovníků za mír. Avšak v jeho veřejném vystupování se to neprojevovalo. Pokud jde o další duchovní, jmenovitě Rotha a Dr. Bucka, nebyli OCT navštíveni. Dr. Bucko je na oční operaci a po dobu jeho nepřítomnosti ho zastupovali při bohoslužbách duchovní Průša a Sokol.¹⁰⁴

Vikář Feix, jak duchaplně konstatoval OCT, se po návratu z ústavního léčení projevuje jako zdravý člověk. Zajímá se o církevní práci i o úkoly, které se mají v nejbližší době zajišťovat. Je to otázka zimní kampaně, se kterou plně souhlasí a k tomu účelu bude svolána schůzka římskokatolických duchovních na okrese za účelem podrobného projednání této akce.

Odchodem faráře Blažka z Krajkové není zajištěno vyučování náboženství na osmileté škole v Oloví. Zatím se náboženství nevyučuje. Sám však OCT prosazoval opatření, že nový duchovní z Krajkové nesmí převzít závazky po administrátorovi Blažkovi v Oloví, čímž navždy bude s podobnou výpomocí v okrese skoncováno. Vikář Feix, který zřejmě neměl dostatek sil na patřičný odpor, se v tomto ohledu nechal, byť jen velmi těžko, přesvědčit o tom, že není aktuální, aby jiný duchovní mimo okres prováděl bohoslužby, nebo dokonce vyučoval náboženství.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

¹⁰⁵ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

3.3.17. Výměna stráží

V roce 1956 nastoupil do funkce OCT v okrese Kraslice po soudruhu Josefu Ulčovi soudruh Vladimír Kouřil.

Ten se v průběhu následujícího měsíce seznamoval po nastoupení do funkce OCT se situací na okrese. Bývalý OCT soudruh Ulč mu vysvětlil hlavní problémy církevní politiky na Kraslickém okrese. Řádně předal písemný i kádrový materiál a představil ho u vikáře Feixe. S tímto pak nový církevní tajemník navštívil jednotlivé duchovní na jejich farách. Současný stav, viděn očima nového církevního tajemníka, co se týče možnosti uplatňování vlivu na veřejnost je u duchovních kraslického okresu velmi omezený, protože faráři Dr. Bucko, Dr. Zichrasser a Roth jsou vzhledem ke svému stáří a zdravotnímu stavu vyřazeni z jakéhokoli aktivnějšího působení na občany. Z toho vyplývá, že na okrese pracují v současné době jen 3 duchovní – vikář Feix a kaplaní Sokol a Průša. Přitom vikář Feix se stále ještě necítil zdráv a nechtěl si přibírat další úkoly a závazky. Kaplan Průša je starší muž, do sebe uzavřený a nerad se pouští do hovorů, alespoň co se týče otázek politických a dle názoru OCT bude v příštím období nutné jeho činnost sledovat. Nejlepší spolupráce se prozatím jeví s kaplanem Sokolem, který je v plnění úkolů nejaktivnější. V tomto období byla také připravována a provedena krajská konference duchovních. Na tuto konferenci byli pozváni všichni duchovní, avšak podle očekávání se jí z okresu Kraslice zúčastnili pouze dva. Kaplaní Sokol a Průša. Vikář Feix se nezúčastnil z rodinných důvodů, ale zajišťoval diskusní příspěvky, které byly skutečně předneseny. Za kraslický okres vystoupil kaplan Sokol. Jaké byly výsledky této konference, o tom prameny i církevní tajemník mlčí, ale v dalších záznamech je konstatováno, že s jejími výsledky byli seznámeni ostatní duchovní okresu.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

3.3.18. Religiozita obyvatel na Kraslicku

V organizačních opatřeních k zajištění usnesení IV. Zasedání KNV o zlepšení socialistické výchovy pracujících je úkol, provést průzkum religiozity, tj. účasti občanů na náboženských obřadech. Tento průzkum tvořil část podkladů k vypracování zprávy pro radu KNV a politické orgány.

Ve věci večerních bohoslužeb bylo navrženo, aby byly zrušeny v obcích Jindřichovice a Stříbrná, a to z toho důvodu, že v těchto místech je sídlo duchovních a tudíž nejsou zde okolnosti zvláštního zřetele hodné, aby byla v těchto případech činěna výjimka. U ostatních farností zatím změna navržena nebyla.

V okrese Kraslice byl ze strany OCT nejvíce sledováni občané německé národnosti, protože ti podle jeho mínění žili nejaktivnějším náboženským životem. Také reemigranti z Rumunska, Maďarska a Slovenska často navštěvují náboženské obřady. Občané české národnosti navštěvují tyto obřady v malém počtu. Nedostatek kulturních akcí přivádí lidi zpět do kostela. Během roku není návštěva v Kraslicích nijak velká, avšak o tradičních svátcích je kostel plný. Tak tomu bylo i letos o Velikonocích, kdy na Bílou sobotu byl kostel zcela zaplněn.¹⁰⁷

3.3.19. Náprava nedostatečného zajištění církevně politické situace

Rada KNV při projednávání stavu církevně-politické situace v kraji, dne 15. prosince 1958, dospěla k závěru, že tento vysoce důležitý politický úsek činnosti a odpovědnosti národních výborů je nedostatečně zajišťován a že její usnesení č. 33 z 20. března 1958 je nedostatečně plněno nejen odborem školství a kultury, ale především radami ONV (MěNV) a jejich výkonnými orgány.

Došlo k oslabení církevně politické práce. Činnost církvi a kněží v kraji probíhá bez základního politického dozoru. Politickovýchovná práce se mezi duchovními téměř neprovádí. Autorita státních orgánů mezi duchovenstvem v důsledku tohoto

¹⁰⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Cirk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

stavu podstatně upadla. Výkonné orgány ONV a odpovědní pracovníci se vyhýbají soustavnému styku s duchovními.

Přestože klesá vliv římskokatolické církve na věřící, udržuje se silný náboženský život v ostatních církvích, zejména v církvích protestantských, česko-bratrsko evangelické, jednotě česko-bratrské, metodistické, baptistické a adventistů sedmého dne. Mezi věřícími těchto církví, převážně reemigrantů, je rozšířen silný náboženský fanatismus.

Rovněž náboženské sekty, zejména Svědci Jehovovi a Letniční hnutí se stále rozšiřují a členové sekt ve snaze získat další stoupence, rozvíjejí širokou náborovou kampaň. K omezení činnosti sekt se připravují některá opatření.

Tento neuspokojivý stav vedl radu KNV k tomu, že stanovila, aby otázka církevně-politické práce byla zařazena na jednu z nejbližších porad předsedů ONV (MěNV) a aby byl s vedoucími funkcionáři projednán jejich nedostatečný přístup k zajišťování usnesení č.33/1958

Rada KNV dále uložila radám ONV a MěNV:

1. Vytvořit kádrové předpoklady pro účinnější řízení církevní politiky v okresech a ve městech tím, že v odborech školství a kultury bude jeden odpovědný pracovník pověřen řízením církevních otázek. Při zřizování funkce církevního pracovníka vycházet ze zásady, že výkon této funkce nelze spojit s pracovní náplní školního inspektora, nebo inspektora kultury.
2. Projednat do 31. ledna 1959 stav církevně politické situace v okresech s tím, aby byla odpovědněji zajišťována práce aktivů pro občanské záležitosti a aby ze strany funkcionářů ONV (MěNV) a církevních pracovníků byla znovu obnovena a dále prohlubována politickovýchovná práce mezi duchovními.

ONV a MěNV bylo uloženo předložit odboru školství a kultury rady KNV písemnou zprávu, jaká opatření byla v okresech učiněna k zajištění jejího prohlášení a jaké jsou v tomto ohledu dosahovány výsledky.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1934, sign. Círk/3 Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1955-1958.

3.4. Duchovní a jejich vztahy s režimem

Z politického hlediska to pro duchovní nebyla situace snadná, protože velmi rychle se mohli octnout za zdmi věznice a někdo mohl vytáhnout pistoli a zmáčknout spoušť. Protože to chtěli udělat s nimi se všemi. S věřícími, s představiteli církve, ale i humanisty či masarykovci.¹⁰⁹

O tom, jaké vztahy měli s nastupujícím režimem duchovní asi nejlépe vypoví posudky, které o duchovních působících v Sokolovském vikariátu, konkrétně v okrese Kraslice napsal okresní církevní tajemník.

Pokorní jsou ti, co nežebrají u Boha o lepší časy, protože každý čas je jim dost velkým darem a každá situace výhodnou příležitostí milovat svého Boha. Přemáhají zlé dobrým. Jsou daleko od tvrdého odsuzování osob a pamatují i na zrádce a nepřátele.¹¹⁰ Věřím, že právě tato slova se dají vztáhnout na všechny, o kterých budu psát v následujících řádcích.

3.4.1. Dr. Josef Buczko

Narozen 18.9.1893 v Jaxberimy okres Jasnoť Kunzolak. Národnosti maďarské, státní příslušnost československá. Svobodný, římský katolík. Přistěhoval se jako reemigrant 15.5.1948 do Rotavy. Jmenovaný je kanovníkem Řádu premonstrátů a nosí doktorát přírodních věd. V červnu roku 1949 mu bylo Okresním akčním výborem povoleno sloužit mše svaté v Rotavě. Od 1.1. 1949 působí jako duchovní v Jindřichovicích, okres Kraslice. Jmenovaný vykonává pouze mše svaté, jelikož ovládá jen maďarský jazyk. Z dřívější doby nám o něm není nic známo, jelikož jak je výše uvedeno, přišel z Maďarska. V nynější době má dosti kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení, jak sám ukázal při oslavách zahájení dnů Československo-Sovětského přátelství, kdy sám ihned po mši svaté

¹⁰⁹ Srov. Kořenek, J. *Zločiny komunismu, Pohled křesťanských církví a paralely k současnému vývoji ve společnosti, Sborník z konference konané 16. Března 2006 v Praze-Břevnově pod záštitou Naděždy Kavalírové a Miroslava Kalouska*. Matice Cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 2006, s. 21.

¹¹⁰ Srov. Hanuš, J. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. CDK, Brno, 2005, s. 253.

se odebral i s věřícími na veřejnou oslavu a odhalení pomníku Československo-Sovětského přátelství v Jindřichovicích. Dále sám žádal, aby MNV v Jindřichovicích mu umožnil zapojení se při sběru léčivých rostlin. K akci klášterů a zajištění duchovních se stavěl na stranu státu. V mírovém hlasování hlasovací lístek podepsal s tím, že si již nikdy nepřeje války a chce dožít v míru. Je to kladný duchovní. 1.9.1947 byl dán do výslužby s řádovou penzí 1000,- Kč měsíčně. O politické dění se nezajímá. Jeho koníčkem je zahrada, včely a sběr léčivých rostlin. Na vyšší funkce s ním nelze počítat, neboť je stár a trpí oční chorobou (zákal). U slovenských reemigrantů je oblíben pro svoji tichou povahu.¹¹¹

O tom, že ne vždy byli věřící spokojeni se situací ve své farnosti a s církevním služebníkem v „jejich“ kostele svědčí dopis, sepsaný věřícími v Jindřichovicích, který byl zaslán Kapitulní konzistoři v Praze.

Posíláme Vám opis žádosti zasláné kapitulní konzistoři v Praze, který jsme obdrželi od věřících v Jindřichovicích. Z uvedeného opisu vysvítá, že v Jindřichovicích byla vyvolána podpisová akce, kterou má být dosaženo výměny duchovního. Situace v Jindřichovicích je nám známa, protože jsme již několikrát usilovali přimět vikáře Feixe k rozhodnutí o výměně Dr. Buczka pro neznalost české řeči a špatný zdravotní stav, vždy však bez výsledku. Byli jsme rozhodnuti po jeho uzdravení a po dohodě s církevním odborem KNV a vikářem řešit obsazení Jindřichovic, ale nepředpokládali jsme, že neznámí organizátor sáhne k vyvolání podpisové akce, která v každém směru je nežádoucí a škodlivá. Proto církv. od. KNV postupujeme tuto záležitost k projednání a prošetření, kdo je iniciátorem podpisové akce věřících. Podle dohody, kterou máme s kapitulní konzistoři v Praze, nebere kapitulní vikář podobné podpisové akce na vědomí a nezabývá se jimi. Sdělte nám proto Váš názor na tuto akci i Vaše stanovisko k výměně duchovního, případně jak si představujete vyřešení tohoto případu. Kapitulní konzistoř bude řešit výměnu duchovního pouze na naše požádání.¹¹²

¹¹¹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 889, sign. 292.0 Posudky duchovních 1949-1954.

¹¹² Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 889, sign. 292.0 Pos. duchovních 1949-1954.

3.4.2. Dr. Zichrasser

Narozen 9.4.1891 v Herbertově, okres Kaplice, nár. německé, příslušnost německá, svobodný, římský katolík, působí od roku 1936 v Oloví jako farář, kde vykonává veškerou administrativní práci spojenou s vykonáváním mše svaté. Kázání nekoná, jelikož neumí dobře česky. V diskusi s církevním referentem říká, že nemá zájem o poměry v Československé republice a čeká, až mu bude povolen odsun. V hovorech s ním o dnešních poměrech možno říci, že se již trochu vžil do současné situace našeho lidově demokratického státu. Jinak má ještě mnoho neujasněných věcí, a proto se u něho objevuje tak velké množství zastaralých názorů na celkové dění. O politiku se nijak nestará a na mne činí dojem, že je veřejně neškodný a zajímá se výlučně o duchovní otázky. U svých věřících je oblíben a především samozřejmě u občanů německé národnosti.¹¹³

Za dalších pět let, kdy se nedočkal odsunu byl na něj vypracován další posudek, to se psal již rok 1955.

Vzhledem k tomu, že shora jmenovaný je t.č. nemocen a nemůže se osobně dostavit na KNV k projednání svých osobních záležitostí ve věci platu, sděluji vám nejdůležitější data pro vyměření jeho měsíčních požitků. Soudruh Zichrasser byl ustanoven dne 1.září 1916 jako kaplan ve Stříbře, kde působil do 30. srpna 1917. Od 1.5.1919 pak byl ustanoven kaplanem v Nejdku, kde setrval až do 30.dubna 1920. Od 1.8.1920 byl ustanoven jako farář v Nových Hamrech, bývalý okres Nejdek, kde působil až do 2.2.1936. Od 3.2.1936 byl dekretem arcibiskupského ordinátu v Praze ustaven farářem v Oloví, kde je dosud. Dr. Zichrasser nemá československé státní příslušenství a od roku 1945 nepobírá žádný plat. Žádám proto, aby jak bylo na poslední poradě církevních tajemníků dohodnuto, s největším urychlením byl plat Zichrasserovi vyměřen, a to s účinností od 1.února 1955. Osobní průkaz jmenovaného příležitostně předložím tamnímu odboru k provedení záznamu o zaměstnaneckém poměru. Jak jsem již

¹¹³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2196, sign. Škol/463/2 Věci duchovních a učitelů náboženství, 1959.

shora uvedl Zichrasser není schopen osobně tento průkaz na tamním odboru předložit.

Na návrh pana vikáře Feixe a okresního církevního tajemníka, byla Dr. Zichrasserovi přiznána Krajským národním výborem, církevním oddělením, v Karlových Varech, odměna za výkon německých bohoslužeb v Oloví a okolí v měsíční částce 200,- Kčs počínaje dnem 1. listopadu 1955.¹¹⁴

3.4.3. *Vander Nielsen.*

Narozen 30.10.1876, Valp okres Ande Holland, národnosti holandské, příslušnosti holandské, svobodný, římský katolík, v.v.. Do Kraslic přišel v roce 1946 ze Sokolova, kde slouží mše svaté v nemocnici řádovým sestrám. Jmenovaný nejeví žádný zájem o politické poměry jak v církvi, tak ve státě, jelikož je hluchý.¹¹⁵

3.4.4. *Jaroslav Feix.*

Narozen 16.3.1916 v Podvlčí okres Mělník, národnosti české, státní příslušnost ČSR, pochází ze střední rolnické rodiny. Byl vysvěcen v roce 1940. První tři roky sloužil v Uhříněvsi u Prahy jako kaplan a později jako kaplan v Říčanech u Prahy. V Říčanech byl organizován u strany lidové a byl až do voleb členem MNV a některých komisí. V roce 1946 přešel na farní úřad do Kraslic, kde působí jako kaplan administrátor. V Kraslicích se žádných politických činností nezúčastňoval, ani nezúčastňuje. Jeho jednání bylo zaměřeno proti lidově demokratickému zřízení, ačkoli na veřejnosti vystupoval, jako by měl ten nejkladnější poměr. Zúčastňoval se tajných schůzí, které duchovní měli mezi sebou. Přečetl též jeden pastýřský list o věrnosti arcibiskupu Beranovi. Další oběžníky ani pastýřské listy nečetl. Prohlášení Katolické akce nepodepsal, ačkoli s ní ve dvou třetinách

¹¹⁴ Srov. SOKA Sokolov fond ONV Kraslice, č. inv. 2196, sign. Škol/463/2 Věci duchovních a učitelů náboženství, 1959.

¹¹⁵ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 889, sign. 292.0 Posudky duchovních abecedně 1949-1954.

souhlasil. Ve svých kázáních je velmi opatrný a rovněž ve styku s lidmi. Lidem vychází ve svém úřadě dle možností vstříc. V nynější době je jeho postoj dosti kladný a projevuje ho tím, že vyzývá věřící, aby se zúčastňovali různých oslav, které jsou pořádány v rámci celostátního zájmu. Při Dukelských oslavách sloužil mši sv. za padlé u Dukly. Taktéž sloužil mši. sv. při oslavách 32. výročí říjnové revoluce, při které vzpomněl Československého přátelství k Sovětskému svazu, bratrské pravoslavné církvi a bratrského sovětského národa. Přihlášku do SČSP podal při náborové akci. Při této příležitosti vyzval učitelky náboženství, aby též vstoupily do SČSP. Ty jeho výzvu přijaly a přihlášky podepsaly. Faru obývá sám, pouze učitelky náboženství mu vaří a společně s ním se stravují. Uklízečka a kostelník jsou národnosti německé. Trestán nebyl nyní, ani za okupace. Při diskusi o odhalení protistátní činnosti kněží se vyjádřil, že největší vinu nesou velcí hodnostáři církve a ne malí kněží. Na druhé straně chová nejvyšší úctu k papeži a to soudíme z toho, že na farním úřadě nemá obraz soudruha Gottvalda, ani soudruha Stalina, ale obraz papežův mu visí na nejvíce viditelném místě. Na otázku, proč nemá také obrazy soudruhů Stalina a Gottvalda odpověděl, že je jednou také koupí. Rozhodl se však angažovat mírovým závazkem.

Mírový závazek: V době kdy miliony pracujících v naší vlasti vyhláší své mírové závazky u příležitosti mírových manifestací a Velké říjnové revoluce, nechci ani já státi stranou, a proto ve snaze zapojiti se do všeobecného úsilí všech lidí dobré vůle na celém světě o udržení a upevnění míru, vyhláší tento závazek.

1. Zúčastním se aktivně mírové práce jako člen okresního výboru obránců míru.
2. Při své pastorační činnosti zvýším svou pozornost na objasňování boje za mír a potřebu hájit mír budovatelskou prací.
3. Abych byl dokonale seznámen s politickými, budovatelskými a mírovými světovými problémy, zúčastním se do konce února 1951 školení duchovních v Praze.
4. Budu se snažit doplňovat a upevňovat své vědomosti pravidelným odebíráním a čtením těchto časopisů: Svět Sovětů, Lidová demokracie, Duchovní

pastýř a Charita.

5. Nabídnou ředitelství ČSSP v Kraslicích farní budovy s veškerým příslušenstvím v Liboci a v Kameni k pronájmu pro potřeby jejich zaměstnanců. Smlouvy vyhotovím tak, aby majetek církve nebyl poškozen.

Na školení podléhal vlivu reakčního prostředí, i když sám se otevřeně reakčně neprojevoval. Je na něm vidět rozpolcenost, které by bylo možno využít v náš prospěch. Přes materiální zajištění by bylo možné získat v něm spolupracovníka.

Jeho postoj k lidově demokratickému zřízení, přesto že se staví na veřejnosti kladně, není dosti kladný. Jenom potud, pokud mu stát poskytuje finanční prostředky. Z jeho diskusí je vidět, že mu celostátní sjezd duchovenstva nijak neprospěl. Je velký holčičkář a má rád společnost, která holduje alkoholu. Zpravuje 3 filiální kostely a 6 farností – 50% věřících.

Jaroslav Feix je jediný český duchovní na celém okrese Kraslice. S pomocí dvou starých kněží, kteří neovládají český jazyk spravuje celkem 8 farností. Poněvadž při dnešním obrovském nedostatku duchovních není možno za něho nalézt náhradu, je zde služebně nepostradatelný. Doporučuje se proto, aby mu byl udělen odklad vojenské služby do nástupního termínu v r. 1952.¹¹⁶

3.4.5. Jan Roth

Administrátor ve Stříbrné. Narozen 14.5.1870 ve Lhotě okres Stříbro, národnosti německé. Ovládá dobře český jazyk. Studoval gymnásium a bohosloveckou fakultu v Praze. Po vysvěcení pracoval jako kaplan až do roku 1948. Pak odešel do výslužby ve Wiesu u Chebu. V této době odešel do Ostrova u Karlových Varů do Charity jako chovanec dne 1.10.1950, a když mu bylo vráceno čl. státní občanství, byl ustanoven administrátorem farního úřadu ve Stříbrné. Je to klidný duchovní, u věřících velice oblíben i u místních obyvatel pro jeho dobráckou povahu. Není však oblíben u vikáře Feixe z Kraslic, neboť se

¹¹⁶ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 889, sign. 292.0 Posudky duchovních abecedně 1949-1954.

nechce podrobit jeho nařízení. K akci klášterů, hlavně ženským a k zajištění duchovních se stavěl na stranu státu a schvaloval jeho opatření. Kněžskou funkci vykonává pouze jako řemeslo, aby byl dobře živ a zaopatřen ve stáří. Je členem místního výboru obránců míru a jako člen velmi podporuje mírové hnutí. Po celou válku se choval jako řádný kněz ČSR a byl také několikrát vyslýchán gestapem, protože pomáhal chudým věřícím i nevěřícím v době války. Mírové hnutí podporuje, a proto podepsal mírové hlasování, protože si nepřeje nikdy válku. Mezi věřícími ať německé, nebo české národnosti velmi dobře propaguje pracovní morálku, což je vidět na tom, že JZD ve Stříbrné je na prvním místě v okrese Kraslice. V předvolební kampani zdatně pracoval pro zdárný průběh voleb. Na vyšší funkci s ním nelze počítat pro jeho stáří a nemoc TBC.¹¹⁷

3.4.6. Vladimír Sokol

Kaplan římskokatolické církve ve Stříbrné. Narozen 9.5.1923 ve Skutči. Poměr k lidově demokratické republice a k Sovětskému svazu má kladný. Zajímá se jak o vnitropolitickou, tak i mezinárodní situaci. Ztotožňuje se s mírovou politikou Sovětského svazu a je i jejím obhájcem. Podílí se na zajišťování budovatelských úkolů tím, že se i osobně zúčastňuje některých prací souvisejících se zvelebováním obce apod. V soukromém styku mimo otázky církevní prohovořuje s věřícími i otázky zajišťování nutných úkolů našeho národního hospodářství. Kázání je bez závad po politické stránce. Jeho kázání však nejsou ještě pravidelně přizpůsobována k stávající situaci a více méně jsou zaměřena k církevní otázce. Při dalším vedení a poskytnutí mu pomoci, hlavně vikářem v přípravě kázání, by jeho jinak dobrá práce měla daleko více účinku. Pastorační činnost vykazuje v kostele, mimo kostel se zabývá spíše otázkami veřejného dění. Provádí výuku náboženství na školách I. stupně a v rámci této přichází do styku s mládeží. Nebylo však zjištěno, že by věnoval další péči mládeži mimo hodin vyučování náboženství. Poměr k Vatikánu a bývalému ordináři je do jisté míry vlažný. O

¹¹⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2196, sign. Škol/463/2 Věci duchovních a učitelů náboženství 1959.

politiku Vatikánu nejeví zvláštní zájem, rovněž tak ani o bývalého ordináře. Příkazy vikáře vykonává svědomitě a poctivě a snaží se dané úkoly splnit. Respektuje nařízení nynějšího kapitulního vikáře Stehlíka a jím vydaná nařízení i oběžníky jsou pro něho závazná. Stoupencem boje o udržení světového míru, avšak veřejně svoje mínění u příležitosti veřejných shromáždění neprojevuje. Je to zapříčiněno také tím, že složky NF se na něho obrátily s požadavkem, aby na podobných shromážděních vystoupil se svým diskusním příspěvkem. Svůj poměr k mírovému hnutí však dokazuje tím, že u příležitosti kázání se občas zmíní o nutnosti úsilí všech věřících k podpoře udržení světového míru. Jeho poměr jak k ONV, tak i MNV je ukázněný. Na vznesené požadavky vůči němu rychle reaguje, je ochotný a snaží se dle možností požadavkům vyhovět. Na veřejná shromáždění se nedostavuje sám o své vůli a jinak na ně nebyl zván. Přes to mám za to, že bude-li se projevovat potřeba, že se veřejného shromáždění zúčastní a že i v diskusním příspěvku vystoupí. Jeho charakterové vlastnosti jsou dobré a jeho život je spořádaný. Je u něho předpoklad, půjde-li dále touto cestou, že bude sto zastávat i odpovědnější funkci.

O několik měsíců se pohled na duchovního Sokola zřejmě změnil, o čemž svědčí další zápis. Sokol Vladimír je typický intelektuál a scholastik. Na dnešním zřízení vidí četné amorální vlastnosti. Na oko se jeví pokrokově, ale v ústraní dovede agitovat proti nám (myšlena KSČ). V tom je nebezpečný a je nutné ho sledovat. Je to náboženský fanatik a dosud se nezbavil závislosti na Vatikánu. Dobře si rozumí s reakčníky na okrese.¹¹⁸

3.4.7. Slib duchovního římskokatolické církve

Se složením slibu souviselo také rozmisťování duchovních státní správou, jak ji k tomu zmocnily církevní zákony.¹¹⁹

Slib duchovního římskokatolické církve pana Průši: Slibuji na svou čest a

¹¹⁸ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2196, sign. Škol/463/2 Věci duchovních a učitelů náboženství 1959.

¹¹⁹ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev bojující 1950 -květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

svědomí, že budu věren Československé republice, jejímu lidově demokratickému zřízení, jejímu presidentu a její vládě. Že budu zachovávat zákony a nařízení Československé republiky, že budu své povinnosti jako duchovní a občan Československé republiky plnit pilně, svědomitě a poctivě a že budu poslušen příkazů svých nadřízených a že při svém jednání budu mít vždy na zřeteli jen zájmy služby a prospěchu republiky a jejího lidu.

V uvedeném znění složil pan Průša slib do rukou tajemníka ONV soudruha Kodýdka dne 22. října 1955.¹²⁰

3.4.8. Směrnice k překádrování duchovních

V dokumentu, který je označen jako „*tajný*“ a vznikl v roce 1955 jako Směrnice k překádrování duchovních v okresech Aš, Cheb, Kadaň, Karlovy Vary, Kraslice, Mariánské Lázně, Podbořany, Sokolov a Toužim můžeme nahlédnout do priorit tehdejší vládnoucí skupiny, ve vztahu k církvi a jejím představitelům kněžím.

Ukazatele: Katolíci

I. skupina:

1. Postoj k lidově demokratickému zřízení a SSSR – naprosto kladný.
2. Kladná kázání.
3. Bohoslužby a veřejné církevní slavnosti jen nutné a bez zvyšování atraktivnosti a bez jejich rozšiřování.
4. Pastorační činnost jen v kostele.
5. Mládež – zájem a péče o ni jen v hodinách náboženství
6. Poměr k Vatikánu a bývalému ordináři kritický, nebo alespoň vlažný.
7. Podporuje nynějšího ordináře, nebo se k němu chová ukázněně.
8. Aktivně pracuje v mírovém hnutí, většinou jako funkcionář, mívá vhodné referáty, články v novinách, promluvy do rozhlasu apod.

¹²⁰ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 2196, sign. Škol/463/2 Věci duchovních a učitelů náboženství 1959.

9. Aktivně pomáhá v budovatelských úkolech, především v zemědělství, vhodná kázání, osobní přesvědčování věřících. Svým počínáním je příkladem ostatním duchovním.

10. Dobrý poměr k lidové zprávě, ochota ke spolupráci.

11. Podle potřeby účast na různých veřejných shromážděních.

II. skupina:

1. Poměr k lidově demokratické republice a SSSR velmi kladný, nebo kladný.

2. Spolupracuje při zajišťování budovatelských úkolů, působí v soukromém styku na věřící, především v zemědělských otázkách, veřejně se již méně exponuje.

3. Dobrá kázání.

4. - 7. stejné požadavky jako ve skupině I.

8. Je členem mírového hnutí, nebo se staví kladně k mírovým akcím a občas sám veřejně vystoupí.

9. Jeho postoj k lidové zprávě jest ukázněný, ochotně spolupracuje

10. Občas na požádání má vhodné diskusní příspěvky na různých veřejných shromážděních

III. Skupina:

1. Poměr k lidově demokratickému zřízení a SSSR dosti neurčitý. Závisí na současné mezinárodní situaci, má výhrady k vnitropolitickým událostem.

2. K budovatelským úkolům je celkem pasivní, až vyhýbavý.

3. Kázání nezávadná, převážně náboženského charakteru.

4. Bohoslužby a veřejné slavnosti normální, případně s určitou snahou o zvýšení lesku a jejich rozšíření. Tato snaha však nezachází do extrémů.

5. Pastorační činnost v kostele i mimo kostel

6. Mládež – normální zájem o mládež, případně zvýšená aktivita a vliv na mládež

7. Poměr k Vatikánu a bývalému ordináři nejasný, rozkolísaný, případně i uctívý.

8. Poměr k novému ordináři v celku ukázněný, ale vlažný.

9. K mírovému hnutí poměrně pozitivní až alibistický.

10. K lidové zprávě postoj zdánlivě loajální.
 11. Na požádání, nikoli z vlastní iniciativy, má občas vhodná kázání, čte pastýřské listy, oběžníky konzistoře aj.
- IV. Skupina:
1. Reakční, negativní postoj.
 2. Budovatelským úkolům se vyhýbá, případně je brzdí.
 3. Ve spolupráci s NV neochotný, spolupracuje jen v nejnútnejším případě.
 4. Kázání má nevhodná, často dvojsmyslná s narážkami na současné dění.
 5. Oddaný Vatikánu a bývalému ordináři zjevně, nebo skrytě.
 6. Poměr k novému ordináři záporný, nebo pohrdavý.
 7. Záporný poměr k mírovému hnutí, častá a neodůvodněná neúčast na mírových besedách. Zúčastní-li se, chová se naprosto pasivně, ignorantsky, nebo má nevhodný diskusní příspěvek
 8. Silná náboženská aktivita se snahou po rozšíření bohoslužeb, snaha po atraktivnosti, bigotnost, fanatismus.
 9. Stálá a pravidelná pastorační činnost a navštěvování v rodinách, přemlouvání k církevním obřadům.
 10. Mládež – nepříznivý vliv na ni, a to i mimo školu.

Osobní vlastnosti duchovního, i když hrají velmi důležitou roli, nejsou záměrně pojaty do důležitých ukazatelů, a to proto, že mnohdy osobní a charakterové vlastnosti, zvláště u duchovního stavu jsou negativní – sobeckost, prospěchářství, ješitnost, kariérismus, alkoholismus, nenormálnost apod. - naproti tomu veřejné působení duchovního bývá dosti kladné. V kádrových charakteristikách duchovních je však třeba vždy tyto osobní vlastnosti uvádět a dobře je znát, neboť mnohdy bývají klíčem působení na kněze a jeho ovlivňování.¹²¹

Jestliže ve vztahu k tomuto manuálu OCT z roku 1955 nahlédneme do jejich záznamů, zjistíme, že z kněží působících na okrese Kraslice byli duchovní Feix a

¹²¹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, č. inv. 1941, sign. Škol/463/2 Církv/11 Osobní věci duchovních a řeholnic 1955 –1958.

Sokol zařazení do druhé skupiny a duchovní Průša, Roth a Zichrasser do třetí skupiny. Do čtvrté nebyl zařazen nikdo.¹²²

3.4.9. Státní souhlas

Důležitým faktorem pro působení duchovních v jednotlivých farnostech byl tzv. Státní souhlas. Z dostupných dokumentů můžeme vidět, že tento byl udělen dne 23. 4. 1956 Vladimíru Sokolovi pro Rotavu, dne 20.11.1958 pro Bublavu. Dále dne 6. 5. 1957 Dr. Habáňovi pro Chlum sv. Máří, a dne 3. 4. 1958 Janu Rothovi pro Stříbrnou. Státní souhlas vydával Odbor pro věci církevní, rady krajského národního výboru v Karlových Varech, zastoupený vedoucím odboru Josefem Strnadem.¹²³

3.5. Tajemník a vyučování náboženství

3.5.1. Právní podmínky pro vyučování náboženství

Ideový souboj s posledními přežitky starého světa se samozřejmě musel odehrát i o podmínky výuky náboženství na školách, která měla v českých zemích dlouholetou tradici (např. na rozdíl od modelu tzv. nedělních škol), typicky jako předmět *relativně povinný*. Ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 95/1948 Sb. ještě formálně stanovovalo, že škola je povinna starat se o náboženskou výchovu žáků *podle jejich náboženského vyznání*, vyjímajíc případy, kdy rodiče (zákonní zástupci) odhlásí dítě od této výchovy, což v podstatě znamenalo podržení si nakrátko úpravy prvorepublikové. Dalšími opatřeními se však stát snažil faktický výkon práva, navštěvovat náboženství, eliminovat. Prováděcím vládním nařízením č. 219/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve římskokatolické státem, ze dne 18. října 1949, v ustanovení §14 odst. 1 byla duchovním uložena

¹²² Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 1941, sign. Škol/463/2 Církv/11 Osobní věci duchovních a řeholnic 1955–1958.

¹²³ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, č. inv. 1940, sign. Církv/10 Státní souhlas k ustanovení duchovních 1956–1958.

povinnost vyučovat náboženství *bezplatně*, od čehož si režim sliboval „*oslabení jejich pozice i v této oblasti*“. Státní dozor byl zajišťován po stránce církevněpolitické okresními a krajskými národními výbory, především církevními tajemníky. Postupným prohlubováním dozoru a faktickými a byrokratickými překážkami se výuka náboženství na školách stala prakticky nerealizovatelnou. Pozdější školské zákony (1953) zajišťovaly leccos, nikoliv však již možnost výuky náboženství.

Nastavení podmínek pro výuku náboženství na školách bylo v normativních rukou ministerstva kultury (a informací). Výuka náboženství nebyla předmětem školního vyučování a týkala se žáků 2.-7. ročníků. Písemné přihlášky podepsané *oběma rodiči* přijímali ředitelé škol od 15. do 25. června. Z hlediska školních předpisů dozorovali výuku náboženství ředitelé škol.¹²⁴

3.5.2. Realita vyučování náboženství

Vyučování náboženství bylo v roce 1952 provedeno v souladu se stranickou akcí o přihlašování dětí k výuce náboženství. Bylo konstatováno, že na všech školách byla tato akce provedena velmi dobře a podařilo se docílit opětovného snížení počtu přihlášených žáků řádným přesvědčovacím způsobem. Tak se podařilo dokázat rodičům nábožensky založeným, že v lidově demokratickém zřízení je skutečně zajištěna ústavou naprostá svoboda náboženského vyznání a není potřebné navštěvovat hodiny náboženství. Plný počet z těchto přihlášených žáků však na hodiny náboženství nedochází a bude proto vhodné, aby ředitelé škol přesvědčovali rodiče dětí, které se na hodiny náboženství nedostavují, aby je z těchto odhlásili. Tím by se také úměrně snižoval měsíční počet vyučovacích hodin náboženství, které jsou odstupňovaně stanoveny dle počtu přihlášených žáků. Tím bylo sledováno další snížení počtu učitelů náboženství.¹²⁵

Ve školním roce 1953/54 bylo na okrese Sokolov celkem 5893 žáků

¹²⁴ Srov. http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf, s. 803-804.

¹²⁵ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 885, sign 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

navštěvujících výuku náboženství. Celkový pokles proti roku předchozímu činil 6,4 %. Všichni ředitelé škol byli proškoleni, jak mají postupovat při přesvědčování rodičů a žactva, aby tyto hodiny nenavštěvovali.¹²⁶

Odbor pro školství a kulturu rady ONV v Kraslicích vydal dne 30. 5. 1955 zprávu o vyučování náboženství na okrese Kraslice, která byla ukazatelem úspěchu v boji mezi totalitním režimem a církví o další přežití vyučování náboženství.

Ředitelé škol vyhradili hodinám náboženství prostor mimo vyučovací hodiny. Na jedenáctileté střední škole v Kraslicích sobotní odpoledne, jinde středy, nebo čtvrtky.

V těchto dnech byly ve většině škol zařazeny kroužky (pěvecký, tělovýchovný). Učitelé se k těmto krokům staví celkem kladně. Nábor neprovádí, naopak se shodují v tom, že je lépe o otázce nemluvit a chystat různé akce. Jen sobotní odpoledne nebylo vybráno šťastně, protože zaměstnané matky i mladí, kteří studují, nemají dostatek času, aby v tento den vyvinuli větší úsilí pro získání dětí v jiných aktivitách.

Celkový počet žáků navštěvujících vyučování náboženství od čtvrtých tříd klesá. Tato tendence se nepotvrzuje jen na malotřídních školách v Jindřichovicích, Hájích a Liboci, kde je větší počet nových osídlenců ze slovenských okresů. Na příští školní rok je třeba dát na tyto školy zkušené, tj. uvědomělé učitele, případně mladé učitele lépe instruovat.

Zvláštních stížností na odboru nebylo. Ředitelé škol mají kontrolovat i hodiny učitelů náboženství, ale hospitace nekonali. Většina se spokojila kázní a určenou dobou. Hrubší porušení školní docházky bylo jen v Liboci, kde žáci nepřišli do školy na květnový mariánský svátek. Vyšetřování tohoto incidentu bylo ztíženo velkou nemocností dětí (epidemie dávivého kašle) a několikrát opakovanou absencí soudruha učitele, který z rodinných a zdravotních důvodů též několikrát chyběl. Je zřejmé, že právě těchto absencí využila veřejnost a svátek oslavila. V dalším období je třeba vyvinout zvýšenou aktivitu, a proto stanovujeme tyto

¹²⁶ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, inv. č. 885, sign 290.2, Církevní politika, sledování vývoje církevního života 1951-1954.

prioritní úkoly.

Úkoly pro školský odbor:

1. V příštím rozvrhu pamatovat na včasné křížení hodin.
2. Na jmenované školy ustanovit uvědomělé soudruhy.
3. Pro tamní žáky organizovat filmová a jiná kulturní představení.
4. Pamatovat na hlubší seznámení s historií.
5. Provádět kontrolu v hodinách náboženské výchovy.¹²⁷

3.5.3. Péče státního aparátu o vyučování náboženství

Školní rok 1955-56 chtěly zainteresované složky na všech stupních státního aparátu zvládnout lépe než ten předchozí, a proto byl vydán Odborem pro věci církevní rady KNV dne 13. srpna 1955 *tajný dokument*, který pod číslem T 542/55-S-I, T 11/0904/55 putoval ke všem okresním církevním tajemníkům v karlovarském kraji a tedy i do Sokolova a Kraslic.

K zajištění nerušeného průběhu přihlašování na vyučování náboženství ve školním roce 1955/56 byl v dohodě mezi ministerstvem školství a státním úřadem pro věci církevní stanoven tento postup.

1. Ministerstvo školství připomene svůj výnos z r. 1954 s tím, že podle tohoto výnosu bude postupováno i v letošním roce. To znamená, že se bude přihlašovat pouze žactvo ze 2. – 7. postupových ročníků. Přihlášky budou písemné, ne však na předtištěném formuláři a podepsané oběma rodiči. Přihlašování bude provedeno v době od 1. do 8. září. Pokud budou v této době některé děti mimo školu, např. na brigádě, bude jim umožněno přihlásit se dodatečně.
2. Třídní učitelé oznámí dětem, které se v loňském roce do výuky náboženství přihlášily, že mají možnost se přihlásit a stručně sdělí i způsob

¹²⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Círk/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958, Vedoucí odboru pro školství a kulturu, parafováno Marie Voženílková.

přihlášení.

3. Ředitelé škol osobně sdělí rodičům dětí z 2. ročníků, že mají možnost své děti do výuky náboženství přihlásit. Při tom povedou s rodiči vhodný pohovor, ve kterém poukáží na značné zatížení dítěte normálními předměty a rozptýlí obavy, že se dítěti nedostane řádné výchovy, nebude-li přihlášeno do výuky náboženství.. Vyzdvihnou socialistickou morálku. Pohovor bude veden takovou formou, aby náboženský cit rodičů nebyl urážen. Rodiče, o kterých je známo, že jsou hluboce věřící nebudou přesvědčováni. Podobné pohovory povedou ředitelé škol a třídní učitelé s rodiči žáků, u nichž jest k takovým pohovorům předpoklad. Tam, kde jest jeden z rodičů delší dobu vzdálen, nebude vyžadováno jeho podpisu.

4. Ministerstvo školství zajistí, aby byly souběžně s hodinami náboženství konány zájmové kroužky. OCT a ředitelé škol pohovoří do 20. srpna s učiteli, kteří nejsou ještě s náboženskými otázkami vyrovnáni. S těmito bude též hovořeno během školního roku.

5. Ústředí církvi vydají počátkem srpna oběžník všem duchovním, ve kterém jim sdělí, že způsob přihlašování do hodin náboženství bude veden stejným způsobem jako v loňském roce a připomenou své oběžníky z roku 1952, kdy byli duchovní vyzváni, aby k vyučování náboženství neprováděli žádnou agitaci a nehovořili o tom z kazatelen.

6. OCT pohovoří do 20. srpna se všemi reakčními duchovními i s těmi, u kterých by bylo možno očekávat nějakou agitaci pro tuto výuku. Připomenou jim oběžník ústředí církvi a zavází je, aby upustili od agitace. Jestliže některý duchovní neuposlechne, bude mu znovu důrazně domluveno KCT a zmocněncem a bude pokutován, případně přeložen, nebo mu odebrán státní souhlas. Na to již OCT upozorní při prvním pohovoru s reakčními duchovními. Se všemi ostatními duchovními pohovoří OCT nejpozději do 25. srpna. Při tom se zvláště zaměří na to, aby duchovní o nedělích neagitovali z kazatelen. Současně upozorní, že jest zakázáno rozesílat věřícím dopisy.

7. V době přihlašování 1. - 8. září, budou církevní tajemníci neustále jak přihlašování dětí do hodin náboženství probíhá. Budou v soustavném styku s řediteli škol a školními inspektory. Budou dbát na to, aby pokynů Ministerstva

školsství bylo správně dbáno a podle nich přihlašování prováděno. Zvláště se zaměří na to, zda duchovní neaktivují kostelníky, hospodyně, aby organizovali hromadné přihlašování na výuku náboženství. Pokud pak zjistí nějaké závady, učiní okamžitě nápravu. Současně budou dbát na to, aby rodičům dětí, které se chtějí přihlásit na náboženství, nebyly činěny zbytečné administrativní potíže.

8. KCT podají SÚC telefonickou zprávu o průběhu přihlašování dne 4. 9. Je tedy zapotřebí, aby OCT podali telefonickou zprávu 3. 9., nejdéle však 4. 9. do 12 hodin. Písemnou zprávu o vyplnění statistických formulářů do 30. 9. To znamená, že OCT podají tuto zprávu nejdéle do 28. 9. 1955.

9. Instruktaž OCT a vedoucích odboru školských rad ONV bude provedena dne 15. 8. 1955 za přítomnosti KCT na KNV. Instruktaž ředitelů škol má být provedena za přítomnosti OCT mezi 20. až 27. srpnem 1955.

10. Vyučovací obvody musí být zajištěny tak, aby ke dni 1. 10. 1955 bylo na všech školách započato s vyučováním náboženství. Rozdělení těchto obvodů musí být provedeno s ohledem na použití co nejmenšího počtu laických učitelek náboženství.

Současně v příloze postupujeme seznam bohoslužeb v jednotlivých vikariátech k prozkoumání a nahlášení těch, od kterých lze upustit .¹²⁸

3.5.4. Neposlušní příslušníci strany

Zápas o věřící se odehrával na několika frontách. Režim už hlásal neslučitelnost komunismu s náboženstvím, a tak šlo nejprve o to, aby se členové strany rozešli s náboženstvím a nepřihlašovali své děti na náboženskou výchovu.¹²⁹ Avšak snadno se takovým členům Strany mohlo stát, že byly diskriminovány jejich rodiny, oni sami měli problémy v zaměstnání i ve veřejném životě a dětem se uzavírala cesta ke vzdělání.¹³⁰

¹²⁸ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Círk/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958, vedoucí odboru v zastoupení J. Husáková, neparafováno.

¹²⁹ Srov. Demel, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. CDK, Brno, 2008, s. 82.

¹³⁰ Srov. Bělohávek, M, Jílek, T. *Kapitoly o církvi v minulosti a současnosti*. OKS Plzeň – sever, Plzeň, 1991, s. 24.

Z tohoto pohledu bylo noční můrou každého církevního tajemníka ve vztahu k vyučování náboženství, navštěvování těchto hodin dětmi, jejichž rodiče byli členy strany. Že se to dělo a jediné straně se nedařilo ničit plevel ve vlastních řadách, o tom svědčí následující dokument.

Seznam funkcionářů a členů strany, kteří přihlásili děti do vyučování náboženství ke dni 8. září 1957: Upozorňujeme zároveň, že pravděpodobně nemáme v evidenci všechny členy strany, a to z toho důvodu, že je neznáme. Bylo by správné, aby byl seznam případně doplněn při schůzích MV KSČ a OV KSČ, když budou projednávat situaci na tomto úseku.

Kraslice: Jedenáctiletka - Findejsová Irena (otec pracuje v Jatkách), Brožová Nad'a (matka KSČ), Hejtmánek Josef, Votrubová Eva, Sixtová Marie, Lerchová Marie (Sněžná). Osmiletka – Čáslavský (Pramen), Vaněk František, Krausová (úřednice Krajka), Veselka Josef, Zeman (soud). Národní – Šohober (člen SNB-STB), Pochop František, ing Holý (banka Kraslice – 2dětí), Malík (vedoucí pekárny – 2 děti).

Oloví: Kalina (ředitel závodu – 2 děti), Ing. Šmrha (hlavní inženýr – 2 děti), Longauer Karel, Keller Vladimír (funkcionář), Klimeš Jan, Tylinger, Žofková (vychovatelka DM).

Rotava: Šulc (ředitel Pramenu – 2 děti, Klasna (tajemník MNV – Kostelní), Werner Rudolf-Liboc, Pařil (předseda MNV Bublava), Břínek (kádrový pracovník Leko Stříbrná), Stieber, Lavička Augustin (Jindřichovice – 3 děti).¹³¹

3.5.5 Prozatímní zpráva o průběhu přihlášek do výuky náboženství

O tom, že církevní tajemník sledoval vyučování náboženství opravdu bedlivě a jeho snaha snížit počty přihlášených dětí nevedla vždy k vytouženým cílům svědčí zpráva z 13. září 1955, určená Církevnímu odboru rady KNV v Karlových Varech.

Podle předběžných zpráv je celkem na okrese Kraslice podáno 444 přihlášek do

¹³¹ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Církv/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958.

výuky náboženství. 408 je přihlášek do výuky náboženství římskokatolické církve, 9 do československé církve a 27 do českobratrskoevanglické církve. Oproti minulému roku se tedy jeví vzestup cca o 70 přihlášek. Je to ovlivněno hlavně tím, že v letošním roce se skutečně neprováděl nátlak z řad učitelů na rodiče a že se tito jen omezili na vysvětlení celkového stavu věci. Ovšem na druhé straně se projevuje nedostatek v tom, že učitelé neprovedli dodatečný pohovor s rodiči dětí přihlašovaných na náboženství. Hlavně s těmi u kterých by byl předpoklad, že po podrobném vysvětlení od svého záměru upustí. Projednal jsem tento nedostatek s vedoucím školského odboru a ten mi přislíbil, že v nejbližších dnech svolá poradu ředitelů škol, kde bude tato otázka hlavním předmětem jednání.

Pokud se týká duchovních, nebylo zjištěno žádných závad v tom směru, že by působili na rodiče, nebo děti a vedli je k přihlášení se do výuky náboženství. Stalo se tak, ovšem jen podle neověřených zpráv, u hospodyně vikáře Feixe Šiškové, která byla právě v období přihlašování dětí do výuky náboženství často vidána s dětmi. Pravděpodobně přesvědčovala děti, aby podaly prostřednictvím svých rodičů přihlášky k výuce náboženství. Jinak vikář Feix byl viděn v obcích Sněžná, Kostelní a Liboc, kde navštívil učitele a vedl s nimi rozhovor. Sám jsem pak nepozorovaně se dožadoval vysvětlení od Feixe, co na vpředu uvedených školách dělal. Na to mi on odpověděl, že byl s vedoucím státní pojišťovny zjišťovat dodatečné škody na duchovním majetku, způsobených vlivem povětrnostních pohrom a že při této příležitosti vyhledal učitele, aby se zeptal, kolik dětí na škole se přihlásilo k výuce náboženství. U ostatních duchovních nebylo v tomto směru zjištěno žádných aktivit.¹³²

3.5.6. Ředitelé škol a jejich boj s vyučováním náboženství

Ředitelé škol byli samozřejmě úředníci své doby, a tak na následujících řádcích můžeme sledovat jejich snahu v boji proti nepříteli, který nemá žádné

¹³² Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1933, sign Církv/1 Věci církevní všeobecně. Vedoucí všeobecného odboru, soudruh Ulč-parafováno.

zbraně, ale přesto se nechce vzdát, natož být poražen.

Ředitelství jedenáctileté střední školy v Kraslicích dne 18. 9. 1958 zaslalo školskému odboru ONV v Kraslicích dopis Č.j. 276/58, který nese patřičný název: „*Boj proti religiozitě*“.

Základem úspěchu v boji proti nevědeckým teoriím a proti religiozitě je aktivní zapojení všech třídních učitelů, dále jen TU, v období podávání přihlášek. Půdu jsme si připravili již v loňském roce, kdy jsme některé rodiče zvali do stranické organizace a přibírali k jednání TU. Tím jsme je naučili jednat v této otázce s rodiči. Velmi důležité je dodržovat ustanovení, aby přihlášky nosili rodiče sami. Mnohým TU se podařilo jim samým, nebo ve spolupráci s vedením školy, přesvědčit rodiče o nevhodnosti přihlašovat své děti do náboženství. Velmi mnoho záleží též na tom, aby informace pro žáky o možnosti navštěvovat hodiny náboženství na počátku roku byly TU podány tak, aby žáci vycítili, že si TU nepřeje podávání přihlášek.

Dále je nutné ve vyučovacích hodinách při všech příležitostech bojovat proti náboženským predsudkům. V rámci SRPŠ bude uskutečněna přednáška „Marxismus a náboženství“. Stejná přednáška bude uskutečněna také v rámci ČSM pro žáky 8. - 11. tříd. V červnu 1959 je naplánována beseda s rodiči 1. tříd o nevhodnosti přihlašovat žáky na náboženství. V neposlední řadě je zásadní snaha odvádět žáky od účasti v hodinách náboženství široce organizovanou zájmovou mimoškolní činností žactva.¹³³

Osmiletá střední škola v Rotavě, přispěla dne 20. září 1958 svou troškou do mlýna dopisem pod názvem „*Zkušenosti s podáváním přihlášek dětí na náboženství*“.

Píše se zde, že v roce 1958 bylo sice dosaženo snížení počtu přihlášených dětí na náboženství, avšak toto snížení nebylo tak výrazné jako v minulém školním roce. Tehdy se nám podařilo snížit počet žáků o 50% ve srovnání s předcházejícím rokem. Většina přihlášených dětí pochází z německých a částečně slovenských rodin. Probírali jsme v době přihlašování tuto situaci dvakrát na

¹³³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Círka/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958, parafováno ředitelem školy-nečitelné.

schůzi MV KSČ. Na uvedené rodiny jsme působili přesvědčováním, zatím však s malým úspěchem. V českých rodinách se nám podařilo procento přihlášených snížit. Nejúčinnější formou byly osobní pohovory s rodiči, především prostřednictvím třídního učitele, k němuž mají rodiče zvláště blízký vztah. Této zkušenosti využijeme v příštím roce větší měrou.

Během školního roku budeme ovlivňovat docházku dětí na náboženství tak, aby počet docházejících dětí klesal.

- a) Vyučování náboženství bude zařazeno na odpolední hodiny a nebude navazovat na vyučování normálních předmětů.
- b) Na odpoledne, kdy bude vyučování náboženství probíhat, zařadíme vhodnou zájmovou činnost.
- c) Hospitacemi budeme sledovat účast na hodinách náboženství a po dohodě s třídními učiteli působit na odhlašování, zejména v druhém pololetí, aby se předcházelo přihláškám v příštím školním roce.
- d) Nevědeckost náboženství ukazovat žákům na běžné dějepisné a přírodopisné látky ve vyučování.
- e) Organizovat o nedělích sportovní a turistické akce, které budou časově kolidovat s termínem bohoslužeb v místním kostele.¹³⁴

Hlášení o vykonané hospitaci při vyučování římskokatolického náboženství na Národní škole v Šindelové vykonané soudruhem ředitelem Jaroslavem Valentou ze dne 5.3.1958 nám jednak umožňuje nahlédnout do konkrétní hodiny náboženství, ale i do uvažování ředitele školy a jeho vnímání odlišného pohledu na svět.

Dne 28. 11. 1959 jsem byl přítomen při vyučování náboženství. Na hodině bylo přítomno 13 žáků. Kázeň byla dobrá. Žáci neumějí celkem nic z dřívějších výkladů a nové učivo poslouchají jako pohádky. Farář římskokatolické církve vyprávěl o zkáze Sodomy a Gomory, avšak ne tak, jako by šlo o Boží zázrak, nýbrž že nastal výbuch petrolejových ložisek, která se dosud na místě bývalé Sodomy a Gomory nacházejí.

¹³⁴ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Církv/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958, parafováno ředitelem školy-nečitelné.

Učí žactvo, že nejdůležitějším předmětem je náboženství proto, aby lidé byli šťastní a spokojeni. Jiné závady nebyly zjištěny.¹³⁵

3.6. Řeholní život ve vikariátu

Jediným místem, o kterém nám archivní materiály zanechávají svědectví, jako o místě pobytu řeholnic, je Krásná Lípa (dalším takovým místem byl Chlum sv. Máří, kde byli dočasně umístěni Dominikáni, ale o tom nejsou žádné dochované archivní materiály). Řeholnice v Krásné Lípě byly, tak jako všechny ostatní části církve, vystaveny neustálému tlaku ze strany totalitního režimu.

O nutnosti omezit vliv řeholí na veřejnost byli komunisté přesvědčeni od chvíle, kdy se chopili moci.¹³⁶ Pravidelně je navštěvoval církevní tajemník a projednával s nimi všemožné otázky, týkající se zájmů strany a samozřejmě minimálně zajímavější samotné řeholnice. Tyto pracovaly v Nejdeckých česárnách vlny v Nejdku, kde jim rozhodně nebyly vytvářeny ideální pracovní podmínky. OCT při jedné ze svých návštěv s nimi projednal výsledek jednání s ředitelem Nejdeckých česáren, ve věci jejich požadavků. Požadavky byly kladeny hlavně v přiznání adekvátní části dovolených a k upuštění vedení Nejdeckých česáren od nočních směn. Po delším rozhovoru se podařilo představenou přesvědčit, že je správné, aby pracovaly i v noci, z důvodů nutných v organizačních opatřeních přímo v závodě. Mimo to byla s představenou projednána otázka vnitřní i mezinárodní situace. K politickým otázkám se stavěla velmi zdrženlivě. V tomto směru OCT viděl jako nutné zajistit prostřednictvím vikáře besedy s řeholnicemi, aby i zde byla práce na úseku politické výchovy účinnější, než je tomu dosud. V tomto směru nemohl styk pouze s představenou splnit žádaný účel.

Řeholnice byly velmi aktivní co se týče bohoslužeb a samozřejmě se snažily lidem přiblížit víru především v době Vánočních svátků. Tak bylo možné

¹³⁵ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, inv. č. 1942, sign Círk/99 Vyučování náboženství, statistika, různé, 1955-1958.

¹³⁶ Srov. Vaško, V. *Dům na skále, Církev bojující 1950 -květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 13.

v Krásné Lípě v tomto období pozorovat větší účast na nich, než tomu bylo v jiné sváteční dny. V Krásné Lípě se postupem doby řeholnice postaraly, aby skoro celá obec se na Štědrý večer zúčastňovala půlnoční mše. Z toho bylo patrné, a konstatoval to i OCT, že řeholnice do značné míry ovlivňovaly místní obyvatelstvo a také jedině řeholnice se všemožně snaží o to, aby všechny církevní akce byly prováděny velkoryse a s patřičným leskem.

Spolu s vikářem Feixem navštívil OCT soudruh Kouřil, který převzal funkci církevního tajemníka, závodní internát řeholnic v Krásné Lípě, aby zde provedl pravidelnou kontrolu a hledal všemožné závady a nedostatky. Jak později konstatoval, materiální závady nebyly zjištěny a stížnosti řeholnic byly vyřízeny za spolupráce krajského církevního tajemníka. Avšak podle známých skutečností, co se týkalo pracovní morálky řeholnic v závodě a jejich vzrůstajícího vlivu na obyvatele Krásné Lípy, soudil soudruh Kouřil, že je nanejvýš nutné zajistit, respektive daleko zlepšit práci osvěty u těchto řeholnic. Organizovat u nich přednášky, besedy a vůbec propagační práci, která doposud chybí. Bohužel dále prameny mlčí, takže neznáme další osud řeholnic, ani přesné datum jejich odchodu (někdy v šedesátých letech) z Krásné Lípy. V každém případě jejich odchodem skončila zajímavá etapa evangelizace jedné malé vesničky a režim mohl zase trochu klidněji spát.¹³⁷

Dochované prameny mlčí, do jaké míry se zdejších řeholníků a řeholnic dotkl zákaz činnosti všech mužských a ženských řeholí, jejichž kláštery byly zabráný v rámci tzv. „Akce K“.¹³⁸ „Akce K“ proběhla během jediné noci na různých místech a do poslední chvíle byla utajovaná, kvůli obavě z reakcí lidí.¹³⁹ Pro řeholnice byl vypracován plán „Akce Ř“, jehož uskutečňování probíhalo postupně. Ani komunistický režim si nemohl dovolit odstranění řeholnic ze dne na

¹³⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1941, sign Církv/11 Osobní věci duchovních a řeholnic 1955-1958.

¹³⁸ „Akce K“ – název pro nezákonnou násilnou likvidaci klášterů a mužských katolických řeholních řádů, která proběhla v komunistickém Československu v dubnu 1950. Během akce bylo zlikvidováno 219 řeholních domů a internováno 2376 řeholníků. Krátce po ní následovala podobně koncipovaná, ale mnohem pozvolnější „Akce Ř“, která byla namířena proti ženským řádům.

¹³⁹ Srov. Balík, S., Hanuš, J. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK, Brno, 2007, s. 158.

den, především ze zdravotních a sociálních ústavů, a zajistit nové pracovní síly. Akce tak probíhala dlouhodoběji, rozdělena do více etap.¹⁴⁰

Položíme-li si otázku, proč byly zlikvidovány hlavně mužské řády, po nichž přišli na řadu biskupové či laici, je odpověď jednoznačná: totalitní moc dobře rozpoznala, že mužské řády jsou skutečně nejnebezpečnější.¹⁴¹

4. Církevní budovy a jiné majetky

4.1. Důvody chátrání církevních budov

Bezprostřední důvody chátrání církevních budov a na mnoha místech také jejich zánik byly různé, i když měly mnohý společný rys. Tím byl především odsun německého obyvatelstva a následné protináboženské tažení státní moci. Pomyslná mapa zničených kostelů se téměř úplně kryje s mapou osídlení Čech německy mluvícím obyvatelstvem. Na tomto území pak došlo k dvojímu vývoji. Jednak bylo obyvatelstvo vyměněno a dosídleno z vnitrozemí, či východněji položených zemí – Haliče, Slovenska, Maďarska, Rumunska aj., anebo bylo zabráno vojskem pro příhraniční vojenské pásmo či vojenský výcvikový prostor např. Doupov a Slavkovský les.

V dosídlených částech došlo k přerušení sociální i kulturní kontinuity, noví obyvatelé se dlouho nesžili s prostředím a na kostely mnohdy nahlíželi jako na „zbytek“ po Němcích. Tito obyvatelé, až na výjimky, byli také náchylnější k podlehnutí tlaku komunistického vedení státu, které vyžadovalo odřeknutí se náboženského života, a tím i distancování se od církevních staveb, které pak bez zájmu chátraly.

Ve vojenských prostorech většinou sloužily církevní stavby jako pouhý terč vojenských cvičení. Před zábořem měla církev a památkové instituce jen omezenou možnost odvézt některá výjimečná umělecká díla z kostelů, ale

¹⁴⁰ Srov. Balík, S., Hanuš, J. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK, Brno, 2007, s. 178.

¹⁴¹ Srov. Duka, D., Badal, M. *Bílá kniha církve s černou kapitolou, 20 let svobody 1989 – 2009*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2009, s. 21.

naprostá většina obrovského uměleckého bohatství byla s chutí a řízně ničena, v „lepší“ případě pouze rozkradena.

Stát objektivně nebyl a není sto dostát povinností svého vlastního zákona z roku 1950, kterým na sebe násilně a sebevědomě převzal péči o církevní památky.¹⁴²

4.2. Marný boj vikáře Feixe

A tak můžeme nahlédnout do zpráv OCT a plánů na opravy a údržbu církevních objektů a sami posoudit, kde se stala chyba.

Kapitulní konzistoř v Praze sdělila přípisem ze dne 9. listopadu 1945, č.11.378, že v zámku v Jindřichovicích, který byl zabrán pro Rudou armádu, je kaple a žádá, aby bohoslužebné předměty této kaple byly odevzdány římskokatolickému kostelu v Jindřichovicích. Nutno dodat, že tyto předměty byly řádně předány a dostaly se do správy Jindřichovické farnosti. (VII/20 Církev římskokatolická 1946-1948)

Pakliže jsme vstoupili do Sokolovského vikariátu, zjistíme, že situace byla opravdu neutěšená a po opravách volalo mnoho budov. V okrese Kraslice, v samotných Kraslicích se za opravu budov kostela a fary zasazovalo MNV i ONV, protože tyto již hyzdily vzhled města. Z dalších objektů potřebovaly nutné opravy kostel v Krásné Lípě, kde již došlo k zřícení části věže a proražení střechy. Kostel v Kostelní, který byl památkou první třídy, potřeboval celkovou opravu, protože jeho stav byl již havarijní. V neposlední řadě kostel a farní budova v Oloví, jejichž stav byl také velmi špatný.

V okrese Sokolov potřeboval nejnutnější opravy filiální kostel v Královském Poříčí a kostel v Lomnici.

OCT Valentina Makoňová se k těmto záležitostem stavěla velmi liknavě a vše zdůvodňovala tím, že rozpočty na jednotlivé objekty nebylo možné v potřebných termínech zajistit, a tak opraveno nebylo nic a vše bylo odsunuto na dobu

¹⁴² Srov. Krčmář L., Procházka Z., Soukup J., *Zničené kostely*, Domažlice, Český les, ISBN 80-86125-46-7, s 5-6.

pozdější.

Vikář Feix psal v té době OCT, že opravy církevních objektů jsou nutné, jinak vzniknou další mnohonásobné škody. Okresní stavební podnik v Kraslicích nebyl schopen převzít některou z oprav, protože musel přednostně vyhovět zvýšeným požadavkům socialistického sektoru. Kapitulní konzistoř v Praze psala, že doporučuje k zařazení do plánu oprav na rok 1959 všechny církevní objekty, které navrhuje Arcibiskupský vikariátní úřad v Kraslicích čj. 14/1958. Toto stanovisko podpořila i rada ONV v Kraslicích na své schůzi dne 14. července 1958. OCT doporučil, aby byla provedena oprava střechy kostela v Kraslicích a následně i oprava fasády, což by přispělo k lepšímu vzhledu města. Dále doporučil opravu střechy kostela v Kostelní, která je velmi nutná, protože rozbitou střechou je ničena omítka kostela, kdy se jedná o stavbu z roku 1692. Opravu v Kostelní podpořila i rada MNV. Jedná se hlavně o opravu věže, o pokrývačské práce a případnou opravu omítky kostela a její obarvení. Tento kostel jest velmi cennou historickou památkou a jeho současný stav hyzdí vzhled obce.¹⁴³

Kostel v Krásné Lípě se měl opravovat již v roce 1957. Oprava se neuskutečnila ani v roce následujícím, a tak došlo k tomu, co bylo neodvolatelné. Koncem května 1958 se zřítla část věže. Jelikož zde hrozilo zřícení celé budovy, bylo domluveno, že OSP Kraslice provede zajišťovací práce ještě letos a příští rok opravu dokončí.

Na rok 1958 byla schválena oprava kostela v Kostelní, který jest památkou I. třídy a fasáda kostela v Kraslicích. Jelikož tyto opravy měla provést památková údržba středisko Loket, pod vedením soudruha Tomáška a s opravou se v průběhu roku vůbec nezačalo, bylo pravděpodobné, že tyto opravy nebudou již v roce 1958 provedeny. Oprava těchto budov, tak byla navržena do plánu oprav na rok 1959, současně s opravou kostela v Jindřichovicích, kde se měl provést nátěr věže a kostela v Oloví, kde se zatím jednalo o menší opravu.

Stav budov se nepřetržitě zhoršoval, a tak zatímco jedny opravovány nebyly,

¹⁴³ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 1936, sign Círk/5 Opravy církevních budov 1957-1958.

ač to bylo nutné, přibývali k nim další místa, kde se stav zhoršoval, a tak se v roce 1960 k již zmiňovaným objektům připojily kostely v Jindřichovicích, Sněžné, Přebuzi, Stříbrné, Bublavě a Sklené v Kraslicích.¹⁴⁴

Z dalších zápisů můžeme vidět, že k poškozování kostelů docházelo i jinou stavební či demoliční činností. Takto byl například poškozen kostel v Liboci, kde byla sousední budova odstraňována pomocí výbušniny. Výbuchem byly způsobeny škody na celém objektu a o jeho opravě musel vést vikář Feix zdlouhavá jednání s OCT, MNV v Mlýnské a církevním oddělením KNV v Karlových Varech.¹⁴⁵

4.3. Zájem ze strany odborníků

Samozřejmě, že se vždy nejednalo o církevní objekty, ale často šlo o záchranu pouhých zlomků dědictví, jak o tom svědčí dopis paní Mladějovské, vědecké odbornice krajského muzea, jímž se obrací na MNV v Kynšperku.

„Obracím se s důvěrou na lidovou správu, odbor kultury, když se jedná o účinné a včasné zakročení. Dovoluji si Vás upozornit na Křížovou cestu, kterou jste obdrželi pro Chlum sv. Máří. Náhodou jsem měla příležitost sledovat opravu mistra Hutty, který se výjimečně ujal této práce a být svědkem odhalení spodní malby, která značně převyšuje úroveň podobných obrazů. Je mi líto, že cyklus takové hodnoty bude opět vystaven nepřízní počasí a že osudově po několika letech musí zaniknout. Předchozí křížová cesta z počátku našeho století takto zanikla. Nynější cyklus byl náhradní a byl vzat z Kynšperského kostela, kam by vlastně i nyní patřil. Pochybuji, že by nyní měl Kynšperský kostel cyklus podobné hodnoty. Snadno Vám odborně obrazy ocení Dr. Ludva z Karlových Varů, jediný odborník na dějiny umění v okrese karlovarském, člen svazu výtvarných umělců a odborný teoretik. Pro ambity na Chlumu sv. Máří se jedinečně hodí mozaikové obrazy vsazené do stěn. Tím by vzniklo trvalé umělecké dílo“. A protože MNV v

¹⁴⁴ Srov. *tamtéž*, fond ONV Kraslice, inv. č. 2193, sign Škol/461/4 Opravy církevních budov 1959-1960.

¹⁴⁵ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Kraslice, inv. č. 2191, sign Škol/461/1 Náhrada škody na kostele v Liboci 1959 .

Kynšperku se necítilo dosti kompetentní v této záležitosti rozhodnout, postoupilo celou věc KNV, odboru pro věci církevní.¹⁴⁶

4.4. Snaha o stavbu nových církevních objektů

Další dokument svědčí o tom, že ze strany duchovních a věřících byl zájem o výstavbu nových kostelů, které měly nahradit zničené objekty. A tak se dne 5.března 1957 na ONV v Sokolově dostavil administrátor Krčma z farnosti Krajková, aby jednal o stavbě kostela v Habartově.

Administrátor Krčma uvedl, že otázka postavení kostela v Habartově je aktuální již delší dobu, takže když on přišel na farnost, bylo na něj ze strany občanů naléháno, aby se o postavení kostela zajímal. Sám k tomu zaujímá stanovisko, že on jako farář má za povinnost se o požadavky věřících starat. Uváděl, že věřící poukazují na to, že se věnují velké finanční částky na jinou výstavbu, např. kravínů, a že z jeho stanoviska je důležité právě tak stavět kravíny jako kostely, protože v kostele se vychovávají lidé, kdežto v kravíně telata. Na veřejné schůzi v Habartově, dne 7.2.1957, kdy byla tato otázka projednávána, stavěla se většina občanů pro postavení kostela a ne jenom hrstka, jak bylo psáno v krajském tisku Stráž míru. On sám měl ten názor, že by bylo možné pro náboženské účely opravit a přizpůsobit starou stodolu, kterou majitel dával k dispozici, kdežto občané trvají na postavení nového kostela, který by si vyžádal podle předběžného rozpočtu částku cca 400 tisíc korun. Na požadavek věřících byla ustavena delegace, která měla tuto otázku projednat na konzistoři v Praze. Při požadavku o přijetí byl vyzván, aby přijel sám Krčma. Při návštěvě v Praze mu bylo sděleno, že s částkou 2. 500 000,- Kč, která byla HDBS jako náhrada za zbourání starého kostela zaplácena (ve staré měně) a které se místní věřící dožadují na výstavbu kostela, nelze počítat. Podle jeho názoru by bylo prospěšné, aby v Habartově byla provedena úprava vhodného objektu pro náboženské účely. Sám doporučil věřícím, aby si ustavili kostelní výbor, který by

¹⁴⁶ Srov. *tamtéž*, fond ONV Sokolov, inv. č. 1352, sign Církv/8 Schvalování dispozic církevním majetkem 1957-1958.

jejich jménem jednal s NV a příslušnými úřady.¹⁴⁷

4.5. Kostely které zmizely

Do roku 1960 nenávratně zmizely z mapy Sokolovského vikariátu kostely v Čisté, Habartově, Lipnici, Smrkovci a Vranově a o těch bych rád pohovořil podrobněji, protože další je následovaly v letech příštích.

4.5.1. Kostel sv. Michaela v Čisté

Město (německy Lauterbach) se nacházelo západně od Krásna a je písemně doloženo k roku 1370, kdy se zde těžil cín. V roce 1551 bylo povýšeno na královské horní město a získalo i právo na vlastní značku vytěženého cínu. V roce 1722 vyhořelo a bylo obnoveno nenáročnou výstavbou. Od poloviny 19. století Čistá stagnovala a díky absenci jakéhokoliv jiného průmyslu neustále klesal počet obyvatel. Po roce 1945 byla obec vysídlena, včetně těch, kteří nemuseli do Německa. Demolice nastaly v souvislosti s natáčením filmu „Boj o osadu“, kdy bylo celé město zničeno. Jeho trosky se staly součástí vojenského výcvikového prostoru až do jeho zrušení v 60. letech 20. století. V roce 1930 mělo město 1192 obyvatel. Kostel sv. Michaela byl postavený stavitelem Hausmannem z Teplé po požáru v letech 1774-75. Vyhořelý předchůdce pocházel zřejmě z 16. století. V roce 1777 byla v ose kostela za presbytářem postavena pozdně barokní věž. Jednolodní kostel s polygonálním presbytářem byl zbořen zároveň s městem kolem roku 1950.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Srov. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1350, sign Círk/5 Stavby a opravy církevních budov 1957-1958.

¹⁴⁸ Srov. Krčmář L., Procházka Z., Soukup J., *Zničené kostely*, Domažlice, Český les, 2004, s. 123.

4.5.2. Kostel sv. Anny v Habartově

Město (Haberspirk) vzniklo kolem potoka Muhlbach někdy během 14. století, první písemná zmínka je z roku 1339. Původně zemědělský charakter obce se udržel až do konce 19. století, kdy v souvislosti s otevíráním dolů nastal rozvoj. Doly pak také byly příčinou likvidace obce a přesunu výstavby na nové plochy severně od města. S likvidací města už počítaly v roce 1941 říšské úřady, ale k uskutečnění došlo až kolem roku 1950. V roce 1930 měl Habartov 3595 obyvatel. Kostel sv. Anny byl postaven v roce 1766 jako osmiboká centrála, který však nestačil vzrůstajícímu počtu obyvatel, a tak na jeho místě vyrostl v roce 1905 nový kostel podle projektu architekta Matěje Blechy z Prahy. Stavba, vybudovaná ve slohu moderny s románskými a secesními prvky, byla vybavena mobiliářem přeneseným z původního kostela a doplněným novobarokními oltáři. Kostel sv. Anny byl zbořen v roce 1951. Místo kostela a města vznikla rozlehlá těžební jáma.¹⁴⁹

4.5.3. Kostel Nejsvětější Trojice v Lipnici

Lipnice (německy Littnitz) bývala severně od Sokolova. První písemnou zprávu máme z roku 1353. V historických dobách to byla běžná zemědělská vesnice, která se vyvinula v podhradí panského sídla, a jejíž rozvoj nastal až s počátky dolování uhlí v 19. století. Uhlí pak bylo příčinou její zkázy v 50. letech 20. století. Před 2. světovou válkou měla Lipnice téměř 1000 obyvatel, před demolicí asi 550. Kostel Nejsvětější Trojice byl postaven na místě starší kaple v roce 1937 jako moderní jednolodní stavba s půlkruhovou apsidou a soudobě vybavený. Demolice proběhla v roce 1952. Místo kostela a obce začala vznikat mohutná výsypka.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Srov. Krčmář L., Procházka Z., Soukup J., *Zničené kostely*, Domažlice, Český les, 2004, s. 125.

¹⁵⁰ Srov. *tamtéž*, s. 128.

4.5.4. Kostel sv. Václava v Smrkovci

V němčině znamená její jméno Krásný smrk – Schonficht. Ležela na západní straně Slavkovského lesa zřejmě od 13. století, první písemná zpráva je z roku 1355, kdy je zmiňována výměna kněze. Největší rozvoj zaznamenal Smrkovec v 16. století, kdy zde došlo k rozvoji dolování stříbra. Před 2. světovou válkou zde žilo téměř 600 obyvatel. Osud obce byl zpečetěn v 50. letech 20. století, kdy ji po odsunu obyvatel pohltil rozrůstající se vojenský výcvikový prostor. Kostel sv. Václava byl založen ve 14. století. K zásadní přestavbě došlo v 15. století a znovu pak v roce 1839, kdy byl odstraněn starý presbytář a nahrazen křížovým ukončením. Kostel zmizel někdy počátkem 50. let 20. století, rozhrnut buldozery splynul s přírodou.¹⁵¹

4.5.5. Kostel sv. Jakuba

Historie vsi Vranov (německy Frohnau) se začala psát někdy ve 13. století. V první písemné zprávě z roku 1246 král Václav I. propůjčil vranovský kostel Řádu křížovníků s červenou hvězdou. V roce 1930 měla obec 327 obyvatel a ležela na západní straně Slavkovského lesa blíže ke Kynžvartu. Zánik Vranova způsobil jeho začlenění do vojenského výcvikového prostoru na začátku 50. let 20. století. Raně gotický kostel sv. Jakuba pocházel z poloviny 13. století. Během 18. století byl rozšířen a drobnější úpravy byly realizovány koncem 19. století. Jednolodní stavbu s polygonálním presbytářem a sanktusovou věžičku zdobil na jižní straně směrem k obci vikýř s věžními hodinami. Kostel poškozený v 50. letech byl asi o desítku let později zbořen.¹⁵²

¹⁵¹ Srov. Krčmář L., Procházka Z., Soukup J., *Zničené kostely*, Domažlice, Český les, 2004, s. 138.

¹⁵² Srov. *tamtéž*, s. 141.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo ukázat, jak se práce církevního tajemníka a působení komunistické strany odráželo v životě Sokolovského vikariátu, jeho duchovních a věřících.

V období let 1949 – 1960, které byly předmětem sledování jsem se na vybraných tématech snažil dokázat, zda a jakým způsobem se toto dělo a jaký to mělo dopad na celkový chod církve ve vikariátu.

V první kapitole práce jsem zpracoval historické období sokolovska a život církve zasazený v letech 1945-1949.

Ve druhé kapitole jsem se snažil ukázat, jak si totalitní režim vytvářel právní podmínky pro své nadřazené působení a jak do tohoto celku zapadala postava církevního tajemníka.

V další části jsme měli možnost sledovat církevní život v dokumentech sepsaných okresními církevními tajemníky a mohli jsme posoudit jejich vliv na jednotlivé duchovní. Dospěl jsem k závěru, že církevní tajemníci si postupem doby získávali vliv na místní duchovní, kteří se v některých případech snažili spolupracovat s režimem a částečně tak chránit sebe a své věřící před ještě větším tlakem na církevní společenství v jednotlivých farnostech.

Čtvrtou kapitolu jsem věnoval problematice církevních staveb a těžkostem, které byly spojeny s jejich zachováním. V této kapitole můžeme také vidět, že se to leckde nepodařilo a z mapy církevní i světské zmizeli kostely, vesnice i lidé.

Významnou součástí této práce je bližší seznámení se s postavami duchovních, které jsou nám představovány v dokumentech církevních tajemníků. Oni byli těmi, na které byl působen největší tlak, a kteří museli zvažovat své každodenní kroky jako protagonisté dramatu, který se stal a není pouhou fikcí.

Závěrem mohu konstatovat, že se stát a totalitní komunistický režim zcela otevřeně snažil omezovat církevní život a sledované období nám ukazuje jaké prostředky k tomu volil a kdo byli ti nepohodlní. Komunistická strana jako celek neměla zájem sdílet společný život s církví a měla jasné představy o své úloze v

dějínách i o tom, jak bude a s jakými prostředky naplněna.

Zpracované téma je jedním z mnoha ukazatelů, jak se někdo a nemusí to být jednotlivce, může stát nepohodlným a co vše se dá udělat jestliže mám v rukou moc a neumím s ní zacházet.

Prameny a literatura

A. Prameny

Okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích, fond ONV Kraslice, Církev v letech 1945 – 1960.

Okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích, fond ONV Sokolov, Církev v letech 1945 – 1960.

CATALOGUS CLERI 1948, Leri archioeceseos pragensis – editum A.D. 1948 – SUMPTIBUS CURIAE ARCHIEPISCOPALIS PRAGAE.

B. Literatura

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav, JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly o církvi v minulosti a současnosti*. Plzeň: Okresní kulturní středisko Plzeň – sever. 1991, ISBN není uvedeno.

Biskupství Hradec Králové. *Kamínky 5 díl, Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*, Biskupství Hradec Králové, 2005, ISBN 80-239-4710-9.

BYSTROV, Vladimír. *Svobodná nesvoboda*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006, ISBN 80-903757-0-7.

ČEJKA, Marek, HANUŠ, Jiří. *Křesťané a socialismus, Čítanka textů: 1945 – 1989, Díl 2*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, ISBN 978-80-7325-089-199-4.

DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků, Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945 – 1989 na příkladu jihočeského regionu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, ISBN 978-80-7325-170-3.

DUKA, Dominik, BADAL, Milan. *Bílá kniha církve s černou kapitolou, 20 let svobody 1989 – 2009*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, ISBN 978-80-7195-440-8.

HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, ISBN 80-7325-029-2.

HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, ISBN 80-7325-036-5.

JAN, Libor. *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, ISBN 80-85959-74-7.

JIRKA, Miroslav. *Sokolovsko*. Sokolov: J.T. České Budějovice, 1978, ISBN – není uvedeno

KOŘENEK, Josef. *Zločiny komunismu, Pohled křesťanských církví a paralely k současnému vývoji ve společnosti, Sborník z konference konané 16. března 2006 v Praze-Břevnově pod záštitou Naděždy Kavalírové a Miroslava Kalouska*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská s.r.o., 2006, ISBN 80-7266-235-X.

KOTĚŠOVEC, Václav. *Kraslická kronika*. Domažlice: 2006, ISBN 80-86125-71-8.

KRČMÁŘ, Luděk, PROCHÁZKA, Zdeněk, SOUKUP, Jiří. *Zničené kostely*. Domažlice: Český les, 2004, ISBN 80-86125-46-7.

MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2000, ISBN 80-7266-083-7.

PAULAS, Jan, ŠEBEK, Jaroslav. *Katolické noviny 1949 – 1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009, ISBN 978-80-86615-18-9.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále, Církev zkoušená 1945 - začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, ISBN 80-7192-891-7.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále, Církev bojující 1950-květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, ISBN 978-80-7192-892-8.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále, Církev vězněná 1950 - 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, ISBN 978-80-7192-893-5.

VAŠKO, Václav. *Neumlčená, Kronika katolické církve v Československu po*

druhé světové válce II. Praha: Zvon, 1990, ISBN 80-7113-035-4.

C. Elektronické dokumenty

http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf

<http://specp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>

[http:// www.totalita.cz](http://www.totalita.cz)

Abstrakt

Klokočka, Petr. *Náboženský život katolické církve Sokolovského vikariátu v materiálech církevního tajemníka 1949 – 1960*. České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin a patristiky. Vedoucí práce doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova: Církevní tajemník, Katolická církev v Sokolovském vikariátu 1949-1960, Církevní stavby, Církev a stát.

Diplomová práce popisuje na jednotlivých vybraných tématech, jakým způsobem se komunistický režim prostřednictvím osoby církevního tajemníka snažil ovlivňovat život církve prostřednictvím moci.

Ve sledovaném období od r. 1949-1960 na vybraných tématických okruzích ukazuje, jak stát v počátcích totality vytvářel právní podmínky pro omezení církve a jak byla tato moc aktivně používána na okresní úrovni církevními tajemníky. Samostatně je sledován život ve vikariátu a konkrétní osoby duchovních, jako i církevní stavby a jejich osudy.

Práce zaznamenává a nastiňuje problematiku zasahování státu do života církve, vikariátu a farnosti se všemi kteří stáli na obou stranách bariéry.

Abstract

Klokočka Petr. Religious life of Catholic Church of Vicary in Sokolov based on materials of Church Secretary between years 1949-1960. České Budějovice 2010.

Diploma thesis. South-Bohemian University in České Budějovice. Theological science. Department of Church History and Patristics. Labor Leader doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Keywords: Church secretary, Catholic Church in vicary of Sokolov 1949 – 1960, Church buildings, Church and republic.

This Diploma Thesis describes in individually chosen themes in which way the Communist regime tried through its power to influence the life of Church via the Church secretary.

On the chosen topics the thesis shows how the state at the beginning of totality worked out the legal conditions for the Church restrictions during the monitored years 1949-1960; and besides it shows this power to be used actively by the Church secretaries on the district level.

Individually the life in the vicary as well as other spiritual persons and buildings belonging to Church and their fates were monitored.

The Thesis outlines the issues of the state getting involved in the life of Church, vicary and parish including all people in both sides of barrier.